

ПЕДАГОГИКА.ӘДІСТЕМЕ. ПСИХОЛОГИЯ.ИМИДЖЕВАЯ.

УДК 37.035.6

КАЛДЫБАЕВА АСЕЛ МАКСАТОВНА,
магистрант КазНПУ имени Абая, Алматы,
БЕЛБЕУОВА АНАРА ЖАНАХМЕТОВНА,
директор КГУ «Школы-гимназии №22» УО г. Алматы, Казахстан.
АБДРАХМАНОВ АСАН ЭМИЛЬЕВИЧ,
к.психол.н., Национальный Институт обороны РК,
АБДРАХМАНОВА РОЗА БИСЕНОВНА,
к.психол.н., доцент КазНПУ имени Абая, Алматы

ЖАЛПЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КӘСІБИ ДАЙЫНДЫҚТЫҢ ҚҰРАМДАС БӨЛІГІ РЕТІНДЕ ЖАСӨСПІРІМДЕРДІ ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

***Аннотация.** Жүргізілген эмпирикалық зерттеулер негізінде студенттерде патриоттық компоненттерінің (когнитивтік, эмоционалдық, мінез-құлық) жеткіліксіз қалыптасуынан туындаған жасөспірімдерді патриоттық тәрбиелеудің өзекті мәселелері қарастырылған. Диагностика үшін осы құрамдас бөліктердің жалпы сипаттамасын және моральдық даму кезеңдері бойынша (Л.Кольберг бойынша) жасөспірімдердің патриоттық сана деңгейін көрсетуге мүмкіндік беретін жобалық сауалнама әдісі қолданылады. Студенттердің патриоттық санасының мінез-құлық компонентіне ерекше назар аударылады. Мақалада келтірілген нәтижелер болашақ білім беру психологтарының негізгі ұлттық құндылықтар негізінде балалар мен жасөспірімдердің рухани тәрбиесін жүзеге асыруға дайындығын қалыптастыру мақсатында олардың патриоттық тәрбиесін жетілдіру мәселелерін ашуға мүмкіндік берді. Кілттік сөздер: Патриоттық тәрбие, жасөспірімдер, әлеуметтік психология, ұлттық құндылықтар, патриоттық сана.*

1. Кіріспе

Түлектердің тәрбиелік білім беру ортасын құруға, негізгі ұлттық құндылықтар негізінде оқушыларды рухани-адамгершілікке тәрбиелеудің жағдайлары мен принциптерін құруға және жүзеге асыруға дайындығын болжайтын жалпы кәсіптік құзыреттілік қазіргі заманғы стандарттарда белгіленген. Жасөспірімдерде патриоттық сананы қалыптастыру осы құзыреттіліктің көрінуінің іргелі факторы және педагогикалық, жобалау, ұйымдастыру-басқару, мәдени-ағарту қызметінің міндеттерін шешуде жеке үлгіні жүзеге асырудың шарты болып табылады. Бұл жағдай қазіргі әлемдегі трансшекаралық білім беру, студенттік жастардың халықаралық өзара әрекеттесуін белсендіру жағдайында ерекше маңызды.

Қазіргі уақытта Қазақстанда патриоттық тәрбие беру бойынша жүргізіліп жатқан жұмыстар, ең алдымен, Ұлы Отан соғысының мәселелеріне назар аударып, елдің, аумақтың, облыстың, қаланың/ауылдың тарихы мен мәдениетінің, экономикасы мен

саясатының басқа салаларын жеткіліксіз қамтиды. Әскери-патриоттық тәрбиеге маңызды орын берілгенімен, азаматтық-құқықтық тәрбие аз көлемде жүзеге асырылады.

Қазіргі мектептегі патриоттық тәрбиенің тағы бір өзекті бағыты – оқушыларды туған жердің табиғи байлығы мен мәдениетімен таныстыру. Бұл көптеген конформистерге ортақ және қазақ ертегілерінің аудармашылары жасаған қазақтардың жағымсыз бейнесін жоққа шығару үшін емес, бұл арада басқа ертегілерде еңбекқорлық, ұстамдылық, ашықтық, жомарттық, батырлық, даналық сияқты жағымды қасиеттері көбірек сипатталуы бағытында таныстыру.

Жалпы Отан, оның ішінде шағын аймақ тарихы мен мәдениетін айқындайтын іс-шаралардың қатысушысы, патриот ретіндегі жас жеткіншектің азаматтық көзқарасын ескере отырып, мектеп оқушыларының өмірлік маңызы бар жобалаудың негізгі құзыреттілігін мектеп оқушыларының бойына қалыптастыру бойынша жұмыстар аз жүргізіледі. Мектеп оқушыларын ұлттық құндылықтар негізінде рухани-адамгершілікке тәрбиелеу бойынша білім беру мекемелерінің жұмысына көмек көрсету психологтарда патриоттық сананың когнитивтік, эмоционалдық және мінез-құлық сияқты құрамдастарын қалыптастыру жағдайында табысты жүзеге асырылуы мүмкін [1].

Патриоттық тәрбие азаматтарды отансүйгіштікке тәрбиелеу жұмысын жоспарлаудың бастапқы кезеңі ретінде балалар мен жастардың патриоттық санасының ерекшеліктерін және осы топтардың патриоттық сезімінің психологиялық ерекшеліктерін талдауды білдіреді. Қазіргі жастардың патриоттық сана-сезімін зерттеудің диагностикалық негізін жасау патриоттық тәрбие беру бойынша білім беру мекемелерінің жұмысын оңтайландырудың маңызды факторы болып табылады.

2 Материалдар мен әдістер

Мақала қазіргі шетелдік ғалымдар жасаған патриотизмнің әлеуметтік және психологиялық-педагогикалық мәселелеріне, сондай-ақ Л.Колбергтің адамгершілік сана теориясының дамуына негізделген. Қолданылатын әдістер: феноменологиялық және проблемалық талдау; жасөспірімдердің проективтік сауалнамасы.

3 Талқылау

Жеке тұлғаның патриоттық санасының ажырамас көрінісі – патриоттық сезім. Патриоттық сезім – адамның басқа адамдарға, елге, отбасына, өзіне деген қатынасын білдіретін ең күрделі этикалық (моральдық) сезімдердің бірі.

Өртүрлі көзқарас түрлерін талдай отырып, А.Н.Малинкин шынайы патриотизм мен оның алмастырғыштары арасындағы айырмашылықтарды негіздейді: мысалы, патриоттық импульстардың әсерінен көрінетін аффективті патриотизм; псевдопатриотизм, ерекше сүйіспеншіліктің астындағы отанға деген өшпенділік пен менсінбеуді бүркемелеу; контрпатриотизм (отанның идеалды, утопиялық бейнесіне деген сүйіспеншілік [2]).

Бірқатар зерттеушілер бұқаралық ақпарат құралдарының жастардың бұқаралық санасына айтарлықтай әсер ететінін растайды. Отандық БАҚ-тың патриоттық ұстанымы батыстық бостандық пен демократия үлгісінде тенденциямен түсінілетін «гуманистік құндылықтарды» арттыру тұрғысынан «жаңаша ойлауға» бағытталғаны атап өтілді. Батыстану деп айқындалған бұл тенденция жастардың бойында отандық барлық нәрсеге немқұрайлы қараудың қалыптасуына әкеліп соқтырады және патриоттық сананы дамытуға ықпал етпейтіні сөзсіз.

Кеңес Одағы ыдырағаннан кейінгі жылдам әлеуметтік-экономикалық өзгерістер де халық арасында еңбек этикасының төмендеуіне ықпал етті. Жылдам байлық пен

материалдық пайданың тартымдылығы, әсіресе, тәуелсіздік алғаннан кейінгі кезеңде көптеген қазақ жастарын қажетті күш-жігерді жұмсамай-ақ, байлыққа ұмтылатын ақыл-ойды қабылдауға итермеледі. Жармухамбетова А.А атап өткендей, бұл ауыс-түйіс моральдық принциптерді жиі елемейтін және адал еңбектің қадірін төмендететін ұрпақты тәрбиеледі. Оның үстіне дәстүрлі құндылықтардың тозуы әлеуметтік нормаларда вакуум тудырып, балама идеологиялар мен ықпалдарға, соның ішінде қылмыстық элементтер насихаттайтындарға орын қалдырды. Соның салдарынан қазақ қоғамының құрылымы барған сайын шиеленісіп, жеке адамдар өздерінің мәдени мұраларын модернизация қысымымен және мақсатқа сай табыстың тартымдылығымен үйлестіруге тырысуда [3].

Біздің заманауи зерттеулерді талдауымыз үш компоненттен тұратын патриотизм сезімінің құрылымын бөліп көрсетуге мүмкіндік берді. Танымдық құрамдас бөлікке адамның өз елі, халқы, мәдениеті, азаматтық борышы, өз азаматтары үшін отанының маңызы туралы түсініктері енеді. Эмоционалды компонент адамның елге, оның мәдениетіне, тіліне, табиғатына, тарихына деген сүйіспеншілік сезімін бейнелейтін тәжірибелер жиынтығын біріктіреді. Мінез-құлық компоненті-бұл эмоциялардың мінез-құлық пен адам әрекетіндегі көрінісі.

Патриоттық сананың деңгейін және оның жас адамдардың мінез-құлқындағы көрінісін талқылауда Л.Колбергтің моральдық даму теориясына сүйену маңызды. Л.Колберг бойынша шынайы патриотизм постконвенционалды моральдық пайымдауларға сәйкес келеді, онда адамдар өздерінің моральдық принциптерін дамытады және жалпы адамзаттық құндылықтарға көтеріледі. Дегенмен, көптеген жастар, Л.Колберг айтып отырғандай, бұл деңгейге жете алмауы мүмкін. Керісінше, олар сыртқы әсерлермен бекітілген нормаларды ұстануы мүмкін (шартты деңгей) немесе моральдық ойлардан (конвенционалды деңгей) жеке пайданы бірінші орынға қоюы мүмкін. Л.Колбергтің моральдық дамудың алты кезеңінің шеңберін қолдана отырып, жасөспірімнің мінез-құлқына әсер ететін мотивтердің алты деңгейі мен түрлерін ажырата аламыз [4].

Конвенцияға дейінгі деңгейдің мотивтері: 1) жазадан немесе жеке қолайсыздықтардан аулақ болу, 2) пайда табуға ұмтылу, 3) басқалардың мақұлдауын іздеуі, 4) анықтамалық топ белгілеген нормаларды ұстану, 5) өз міндетін орындауға берілгендік, 6) постконвенциялық деңгейде тұлғаның өз міндеттерін орындауға берілгендігі мен өз ар-ожданына сәйкес өмір сүру императивіне айналады, сонымен бірге өзін-өзі қорлаудан аулақ болуға тырысады.

С.Ю Шалованың зерттеулері жасөспірімдердің көпшілігі жалпы қабылданған нормаларға сәйкес келетін моральдық идеалды қалыптастырғанымен, олардың жеке құндылық бағдары осы идеалдан айтарлықтай алшақтайтынын көрсетеді, әсіресе терминалды құндылықтарды зерттегенде айқын көрінеді [5].

Зерттеуші Г.А. Быковская, И.В. Иноземцев және Н.Злобин жасөспірімдердің 68,4%-ы өз ұлтының тұлғалық маңыздылығына баса мән беретінін анықтады [6]. Дегенмен, олардың басым құндылықтары негізінен батыстық ықпалды көрсетеді: денсаулық пен материалдық әл-ауқат, білім, еркіндік және тәуелсіздік. Атап айтқанда, Қазақстанға деген сүйіспеншілік пен рухани байлық олардың таңдаулылар тізімінде төменірек.

Сонымен қатар, зерттеу бойынша жасөспірімдердің басым көпшілігі Қазақстанның Екінші дүниежүзілік соғыстағы табыстары және спортшылар мен өнер қайраткерлерінің жетістіктері сияқты тарихи жетістіктерін мақтан тұтса, айтарлықтай бөлігі (32%) Қазақстаннан тыс жерде тұруды қалайтынын көрсетеді.

Патриоттық сезімнің әртүрлі құрамдас бөліктері арасындағы келіспеушілік Л.Г.Почебут сипаттаған парадокспен де байланысты болуы мүмкін. Қазақша менталитет автор атап өткендей, басқалардың ықыласы мен құрметіне ие болуға ұмтылуымен, олармен достық қарым-қатынас орнатуға ұмтылуымен сипатталады; қарым-қатынасты құру кезінде кәсіби салаға және адамның қабілетіне ерекше мән беріледі. Атап айтқанда, бұл қарым-қатынастарды құруда кәсіби құзыреттілік пен жеке қабілеттерге баса назар аударылады.

Дегенмен, тұлғааралық бағалауға қоғамның басым назары көбінесе кәсіби ортадағы адалдық, әсіресе әкімшілік қайраткерлермен қарым-қатынас және қауымдастық ішіндегі ынтымақ төңірегінде болады. Бұл контекстте адамдардың құзыреттілігі туралы қоғамдық пайымдаулар көбінесе олардың адалдығын бағалаумен астасып жатады. Тиісінше, қоғамдық нормалар нақты нәтижелерден гөрі адалдықты бірінші орынға қояды, марапаттар мен жазалар адамның күш-жігерінің нақты нәтижелерінен гөрі көрсетілген адалдық дәрежесімен анықталады. Бұл қоғамның құндылықтарын саналы түрде сезіну мен бейсаналық ынта мен адалдықты көрсету арасында қайшылық тудырады. Кәсіби құзыреттілік пен қауымдастықты бағалауға баса назар аударылатын батыс мәдениеттерінен айырмашылығы, Қазақстанда бұл дихотомия қабылданған ережелер, тәжірибе және мінез-құлық мотивтері арасындағы сәйкессіздіктерге әкелуі мүмкін.

А.С.Нурмухамбетованың пікірінше, қазақ халқының патриоттық санасы индивидуализмге қарсы болатын ұжымшылдықпен сипатталады [7]. Индивидуализмнің жоғары деңгейі, автордың пікірінше, бүгінде жастардың әлеуметтік топтарында пайда болады. Жасөспірімдер егде жастағы адамдардан неғұрлым айқын индивидуализммен, тәуекелге бейімділігімен және мақсатқа қол жеткізуге ұмтылуымен ерекшеленеді. Автордың пікірінше, Қазақстандағы дәстүрлі ұжымдық мәдениет қазіргі заманғы батыстық индивидуалистік мәдениетке трансформациялануда деп болжайды. Бұл өзгеріс Қазақстанның жалпы мәдени ландшафтына әсер ететін әлеуметтік нормалар мен құндылықтардың өзгеруін көрсетеді.

4 Нәтижелер

Біздің эмпирикалық зерттеуіміздің мақсаты жасөспірімдердің патриоттық санасының қасиеттерін зерттеу болды. Қазіргі әлеуметтік-мәдени жағдайда, батысшыл құндылықтар қалыптасып, елде жүргізіліп жатқан көптеген саяси және экономикалық реформаларға наразылық байқалып, жасөспірімдер өзін-өзі ұлттық мәдениеттің өкілі ретінде тануға қиналады деп болжадық. Бұл қиындық ұлттық мәдениеттің әртүрлі аспектілерінен бас тартуға алып келеді, сол арқылы патриоттық сананың дамуына кері әсер етеді.

Зерттеу Алматы қаласында «Шетел тілдері педагогикалық колледжінде» 50 студент арасында жүргізілді. Сауалнамаға «Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» мамандығының студенттері қатысты.

Тексерушілердің жауаптарының сенімділігін қамтамасыз ету үшін диагностикалық әдіс жанама проекциялық сұрақтарды пайдаланылды. Патриотизмнің мінез-құлық құрамдас бөлігіне баса назар аударылып, оның практикалық көрінісіне тоқталды. Жасөспірімдердің патриотизмі мен шынайы сезімдері арасында байқалған қарама-қайшылыққа, сондай-ақ олардың мінез-құлқына сәйкес келмейтін туған жер мен отбасылық құндылықтарды білуіне байланысты мұндай назар аудару қажет деп танылды. Сұрақтар қазақ қоғамының, туған қаласының қазіргі мәселелерін, сондай-ақ отбасының шағын Отан ретіндегі

маңызын және азаматтық борыштарын орындауды көрсететін жауаптарды алу үшін арналған.

Нәтижелерді талдау Қазақстан студенттерінің көпшілігінде патриотизмнің эмоционалдық аспектісі басым екенін көрсетті. Бұл жалпы елге, сондай-ақ туған жерге, отбасына деген шынайы қамқорлық пен бей-жай көзқараста емес екенін көрсетеді. Дегенмен, типтік қазақтарды сипаттау кезінде (1 блок) жасөспірімдердің айтарлықтай саны (46,7%) теріс баға берді, 21,3% белгісіздік немесе жауап беру қиындығын білдірді. Бұл көптеген студенттерде қазаққа тән жағымсыз түсінік қалыптасқанын көрсетеді.

Олардың сипаттауларына қарағанда, қазақтың типтік мінез-құлқына бағыныштылық, жалқаулық, маскүнемдік, енжарлық, тәуелділік, өзін ұстай алмау, дөрекі әзіл, салақтық, әдепсіздік сияқты қасиеттер жиі кездеседі. Табиғи жалқаулық, пассивтілік, сексизм сияқты ұғымдарды сынсыз қабылдау және мифологияға айналдыру Қазақстандағы жасөспірімдердің азаматтық және кәсіби санасының дамуына әсер ететін, түзету шараларын қажет ететін маңызды факторлар болып табылады. Атап айтқанда, әлеуметтік белсенді және табысты студенттер, Л.И.Кобышеваның зерттеуінде көрсетілгендей, типтік қазақтардың оң бейнесіне ие [8].

Эмоционалды түрде жастардың басым бөлігі ел алдында тұрған өзекті мәселелерге белсенді қызығушылық танытып, болашаққа оптимизмді және қоғамның игілігіне үлес қосуға деген ұмтылысын білдіреді. Респонденттердің 61%-ға жуығы елдің қазіргі сын-қатерлеріне белсенді және мүдделі көзқарас танытады. Алайда, бұл ынта олардың мінез-құлқында тұрақты түрде көрінбейді. Жас адамдардың едәуір бөлігі (үштен бірінен астамы) елдегі жағдайларға теріс эмоционалды реакцияларды көрсетеді, оның ішінде менсінбеу, қабылдамау, немқұрайлылық сияқты, көбінесе шеттен бақылаушы позициясын ұстанады.

Студенттер арасындағы патриотизмнің мінез-құлық құрамдас бөлігін талдау барысында батыстық сәнді ұстану, батыстық фильмдер, музыка және тағамдар сияқты батыстық ойын-сауыққа артықшылық беруді, сондай-ақ өмірдің әртүрлі аспектілеріне конструктивті емес, тұтынушыға бағытталған көзқарасты қабылдауды қамтиды.

Респонденттердің шамамен 71,3%-ы әдетте өз қатарластарын батысшыл мінез-құлық тенденцияларына жатқызады. Кейбір студенттер шетелде тұру, білім алу және емделу мүмкіндіктерін тандайды. Бұған қоса, жас жігіттер арасында әскери қызметтен бас тартуға және қоғамдық үлестен гөрі бос уақытты бірінші орынға қоюға бейімділік бар. Көптеген респонденттер туған жерінің табиғи және мәдени ескерткіштеріне, тарихи орындарға және аймақтық мәселелерге шектеулі қызығушылық танытып, өз қауымдастығын жақсарту шараларына белсенді түрде қатысуға құлықсыздығын көрсетеді. Респонденттердің 63,1% жағдайда аймақтық проблемаларға бейтарап көзқарас байқалды.

Сауалнамаға қатысқан студенттердің жартысынан көбі әлі күнге дейін туған жерге деген сүйіспеншілікпен бірдей отбасына деген берік сезімді дамыта қойған жоқ. Жалпы, жастар өз Отанына деген қамқорлық пен ілтипаттылық танытпайды, отбасын асырауға немесе көмектесуге емес, жеке демалыс пен мәселелерге көбірек көңіл бөледі. Респонденттердің жартысына жуығы (48,4%) ата-аналарына көмектесуге және олардан тәуелсіз болуды қалайтынын білдірді, бірақ 51,6% жағдайда ата-аналарға, әсіресе олар қаржылық немесе басқа да қиындықтарға тап болған кезде тұтынушылық қатынастың дәлелі болды.

Жастардың мінез-құлық мен өз ұмтылыстарына, қоғамдық өмірге, отансүйгіштікке деген көзқарастары көбіне ар-ұждан мен биік адамгершілік ұстанымдарынан айырылады. Респонденттердің шамамен 56% әдеттегі моральдық стандарттарды ұстануға бейім болды, бұл ең алдымен қатарластарының мақұлдауына және Л.Кольбергтің моральдық даму кезеңдері ұсынған топтық нормаларға сәйкестігімен негізделген. Респонденттердің шамамен 27%-ы жазадан жалтару немесе сыйақыға ұмтылу негізінде қалыптасқан әдетке дейінгі моральдық ойлауға сәйкес мінез-құлық көрсетті. Респонденттердің тек 17% ғана олардың шешімдері мен іс-әрекеттерінде парыз немесе ар-ұждан туралы ойлар маңызды рөл атқаратын постконвенционалды моральдық ойлаудың белгілерін көрсетті.

5 Қорытынды

Бұл зерттеудің нәтижелері жастарды патриоттыққа тәрбиелеу бойынша тиісті міндеттер мен жұмыс бағыттарын анықтауға мүмкіндік береді. Білім беру мекемелерінің патриоттық тәрбие беру саласындағы жұмысын жақсарту мақсатында келесі жайттарға ерекше назар аудару қажет:

- Жасөспірімдермен жұмыс тек патриотизм сезімін қалыптастыруға ғана емес, сонымен қатар аффеक्टивті патриотизм, жалған патриотизм және контрпатриотизм сияқты құбылыстардың алдын алуға бағытталуы керек;

- Жасөспірімдердің патриоттық санасын жедел диагностикалау патриоттық тәрбиеде маңызды рөл атқарады. Диагностикалық нәтижелерді ұжымдық талқылау барысында жастар өздерінің кейбір пікірлерін қайта қарауға, елдің мәселелеріне эмоционалдық көзқарасты өзгертуге, іс-әрекеттер мен мінез-құлықтағы патриотизмнің барабар көрінісін анықтауға мүмкіндік алады.;

- Диагностикалық әдістемені әлеуметтік психологияда, педагогикалық психологияда (әсіресе «Тәрбие психологиясы» бөлімінде) және даму психологиясында (әсіресе Л.Кольбергтің мораль теориясын зерттеу кезінде) қолдану арқылы студенттердің патриоттық санасының қыр-сырын талдаған жөн.

- Осы әдістеме арқылы алынған зерттеу нәтижелерін талдау қатысушы студенттердің азаматтық және кәсіби ұстанымына әсер ету құралы ретінде қызмет ете алады, сол арқылы ұлттық құндылықтарға негізделген білім беру ортасын құруға ықпал етеді.

Сілтемелер:

1. Базарғалиев Г.Б., Жумабаева К.С., Сауранбаев А.Ж., Сүлейменова Н.С., Темір А.Ж. ВЕЛИКАЯ ОТЕЧЕСТВЕННАЯ ВОЙНА И ВОПРОСЫ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ // Глобус. 2020. №1 (47). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/velikaya-otechestvennaya-voyna-i-voprosy-patrioticheskogo-vozpitaniya-v-kazahstane> (дата обращения: 05.04.2024).

2. Тённис Ф. Общность и общество (перевод с немецкого и комментарии А. Н. Малинкина) // Социологический журнал. 1998. №3-4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/obschnost-i-obschestvo-perevod-s-nemetskogo-i-kommentarii-a-n-malinkina> (дата обращения: 05.04.2024).

3. Жармухамбетова А.А. Әдеби шығармаларды оқыту арқылы болашақ ұрпақты қазақстандық патриотизмге тәрбиелеу // Педагогическая наука и практика. 2016. №1 (11). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/debi-shy-armalardy-o-ytu-ar-yl-bolasha-rpa-ty-aza-standy-patriotizmge-t-rbieleu> (дата обращения: 05.04.2024).

4. Бровкина А. Р. Теория развития морального субъекта Л. Колберга // Система ценностей современного общества. 2012. №25. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/teoriya-razvitiya-moralnogo-subekta-l-kolberga> (дата обращения: 05.04.2024).
5. S.Yu. Shalova, Naukovedenie, **3(16)**, 100 (2013).
6. G.A. Bykovskaya, I.V. Inozemtsev, A.N. Zlobin, Bulletin of Samara Scientific Center of the RAS. **(3)12**, 15-24 (2010)
7. Нурмухамбетова А. С. Формирование патриотизма средствами краеведения // Современная высшая школа: инновационный аспект. 2018. №2 (40). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-patriotizma-sredstvami-kraevedeniya-1> (дата обращения: 05.04.2024).
8. L.I. Kobysheva, Society: psychology, sociology, pedagogy. **4**, 73-77 (2013).

ӘӨЖ. 37.01

КОПЖАСАРОВ КАЙРАТ АБДУАНБАЕВИЧ

Түркістан облысы, Қазақстан

ОҚУ ҮРДІСІНДЕ ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЖҰМЫСТАРДЫ ЖҮЙЕЛЕУ ӘДІСТЕМЕСІ

Қазіргі кезде оқу үрдісінде оқу-әдістемелік жұмыстарды жүйелеу әдістемесін жетілдіру негізінде мамандандырылған мектеп оқушыларының шығармашылық белсенділігін дамыту педагогика іліміндегі көкейкесті мәселе болып отыр.

Адам баласы табиғатында қабілетті болады. Біреудің қабілеті жоғары, екінші біреудің қабілеті орташа немесе төмен болады. Қабілетіне қарай адам баласы өмірде көздеген арман-мақсатына жетеді. Дарынды адамның өз қабілетімен жасаған жұмысы халық тарапынан өте жоғары, орташа немесе төмен қабылдануы мүмкін. Яғни, адам жасаған жұмысы арқылы өзін көрсетеді.

Дарындылық ұғымының мәні мен мазмұнын ашуда талант, данышпандық, жеке тұлға, танымдық белсенділік, шығармашылық, қабілет ұғымдарын ажырата танып-білу маңызды болып табылады. Олар – өзара тығыз байланысып жатқан, болмыстары тым күрделі де терең болып келетін ұғымдар.

Талант – қабілеттіліктің жоғары деңгейі. Ол кез-келген жұмысты шығармашылықпен шешуді талап ететін басқашалығымен, ерекшелігімен өзгешеленетін еңбектерінің бар болуымен танылады.

Данышпандық – қоғамға тарихи маңызы бар, шығармашылықпен көрінетін дарындылықтың жоғары деңгейі деуге болады. Данышпан адам өз ісінің нәтижесінде жаңа өмір тудырады.

Дарынды оқушымен жұмыстың негізгі мақсаты – олардың шығармашылық жұмыста өзінің қабілетін іске асыруға дайындығын қалыптастыру, ал мақсатқа жету оқу бағдарламасын тереңдетіп оқыту және оқушының танымдық белсенділігін дамыту арқылы жүзеге асады.

Жеке тұлғаны шығармашылық іс-әрекетке дайындауда танымдық қызығушылықтың маңызы зор екені белгілі. Танымдық қызығушылық жеке тұлғаның шығармашылық белсенділігінің дамуына бағытталған іс-әрекет белгісі ретінде көрініп, дарынды баланың ынтасын, құлшынысы мен ақыл-ойының бағытын анықтайды, шығармашылық іс-әрекетке ықпал етеді, қажеттілігі мен

ізденімпаздығын тудыруға негіз болып, шығармашылық белсенділігінің дамуына мүмкіндік береді.[1]

Шығармашылық белсенділік жеке тұлғаның қасиетіне айнала отырып, оның шығармашылық сипатын және қоғамдағы бағытын айқындайды, жеке тұлғаның болмысқа деген өзіндік көзқарасын қалыптастырады.

Дарынды балалар мектеп оқушыларының шығармашылық іс-әрекеттері пәнге қызығушылықтан пайда болады. Қызығушылықтан оқушылардың іс-әрекеті қарқындап, қажетсінуі мен белсенділігі жоғарылайды. Танымдық қызығушылықтың жоғарылауы, дарынды баланың іс-әрекетін – ізденімпаздыққа алып барады.

Сондықтан, танымдық қызығушылықтың психологиялық құрылымы, эмоционалдық, интеллектуалдық және еріктік үрдістердің бірігуінен құралады. Олар:

- эмоционалдық компонент (іс-әрекетке қатынастағы жағымды эмоция);
- интеллектуалдық компонент (эмоциялардың танымдық жағының болуы, танып-білу қуанышы);
- еріктік компонент (белгілі бір іс-әрекеттен туындайтын мотивтердің болуы).

Оқыту үдерісінің құрылымы мен ерекшеліктерін зерттеген ғалымдар оқытуда танымдық қызығушылықты жетілдіру, оқушының оқуға қатынасына, пәнге деген саналы көзқарасын айқындауда, соның негізінде шығармашылыққа жетелеудің мәні мен маңызы зор екендігін қуаттайды. Сол себепті, оқыту әдістемесінде танымдық, шығармашылық және әлеуметтік бірлігі үнемі ескерілуі керек. Дарынды баланың оқуға ынтасының бар болуы, оның жеке бас ерекшелігін ғана танытып қоймай, оқу нәтижесінің ол үшін маңызды екенінің де көрсеткіші болады.

Танымдық қызығушылықты – оқушының шығармашылық іс-әрекетке жетуге деген белсенді танымдық әрекеті деп айта аламыз.

Г.И.Щукинаның пікірінше, танымдық қызығушылық:

- қоршаған орта құбылыстары мен түрлі заттарды тану бағыты;
- іс-әрекетке талпыну, негізгі ой, қажеттілік;
- психикалық үрдістер қарқынды, іс-әрекет нәтижелі, қызықты өту үшін адамның белсенділігін талпындырушы;
- қоршаған орта құбылыстары мен заттарына ерекше таңдамалы қатынасы.

Дарынды балалар мектеп оқушыларының танымдық қызығушылығын туғызудың шарттары мен амалдары бар. Солардың ішінен төмендегідей үрдістерді айтып өтуге болады:

- материалға сәйкес жаңалықтар, компьютерлік технологиямен байланысы, оның өмірлік маңызы т.б.(оқу материалының мазмұны);
- оқытудың әдістері мен формалары, оқытудың проблемалық сипаты, оқушылардың өзіндік жұмыстарын шығармашылықпен орындауы, көрнекі және компьютерлік техниканы пайдалану т.б.(оқытуды ұйымдастыру ерекшеліктері);
- мұғалім мен оқушылар арасындағы ізгілік қарым-қатынас байланысы т.б. (сабақта мұғалімнің жылы шырайлы педагогикалық қарым-қатынасының болуы, еркін, жағымды атмосфера орнату, оқушылардың бір-біріне көмек беруі, өзара сайыс ұйымдастырып қызықтыру);

Кез-келген жұмысты жоғары деңгейіне жеткізіп атқаруға үлкен шеберлік керек. Ол қасиет барлық іс- әрекеттерге, барлық мамандарға тән.

Біздің пікірімізше, қызығушылық пен қажеттілік арасындағы байланыс күрделі мәселе, бұлардың өзара байланысы болғанымен, оларды теңестіріп қарауға болмайды. Сондықтан, адам әрекетінің шығармашылық деңгейі оның ішкі қажеттерінен, танымдық қызығушылығы мен белсенділігінен, сезімдері мен

мотивтері бірлігінен көрінеді. Оқушылардың қандай да іс-әрекетті орындаудағы белсенділігі, оған итермелейтін мотивтеріне, қызығушылығы мен ізденімпаздығына байланысты. [2]

Оқушылардың шығармашылық белсенділігі ұғымының мәні мен маңызын көрсетуде ізденімпаздық ұғымына талдау жасаудың орны ерекше.

Ізденімпаздық – адамның өз бетімен жұмыс істеуіне, ізденуіне пайдалы әсерін беретін интеллектуалдық қабілеті.

Ж.Қараев, Т.С.Сабыров, А.Е.Әбілқасымова, Р.С.Омарова, С.С.Смаилов, С.С.Жұмашева т.б. ғалымдар, танымдық ізденімпаздықты зерттеп, осы мәселенің төңірегінде құнды пікірлер айтты. Олардың еңбектерін талдай отырып, бұл ұғымның мазмұнына авторлар түрліше мағына беретіні мәлім болды. Біреулері танымдық ізденімпаздық – оқушының ақыл-парасат қабілеті десе, екіншілері өз бетімен жұмыс істеуге ұмтылысынан көрінетін жеке тұлға қасиеті дегенді айтады.

Ал, танымдық ізденімпаздықтың еріктік, мотивтік және мазмұнды-операциялық түрлерінің даму корреляциясын Р.С.Омарова көрсетті.

Танымдық ізденімпаздықтың өлшемдері мыналарды: – өз бетінше білім алуға дайындықтың болуы мен оны қолдана білу; – мұғалімнің басшылығымен педагогикалық үрдісте мақсатты өзара әрекет; – қажетті білімдерінің болуы; – іс-әрекет тәсілдерін білуі; – әрекетке бейімделу және өзін-өзі бақылау; –танымдық мәселелерді өз бетінше шешу біліктілігі; – мәселелерді шешуде керекті ұжымдық нысандарды ұйымдастыру дағдыларын білуі.

Сондықтан, ізденімпаздық дегеніміз – танымдық хабар-ошарды қабылдаудан, күрделі шығармашылық белсенділіктің дамуымен қатар жүретін әрекет. Танымдық іс-әрекет, ізденімпаздық ұғымдары шығармашылық ұғымының мазмұнын, түсіну аясын кеңітіп, нақтылай түседі.

«Танымдық әрекет – оқушының білімге деген өте белсенді ақыл-ой әрекеті. Ол танымдық қажеттіліктен, мақсаттан, қызығушылықтан және әрекетті орындаудың тәсіл-амалдарынан тұрады»,–деп түсіндіреді Р.С.Омарова. Ол танымдық іс-әрекет құрылымын: танымдық қызығушылық, танымдық белсенділік, танымдық ізденімпаздық және шығармашылық әрекетке жіктеді.

«Танымдық ізденімпаздық – жеке тұлғаның сан қырлы білім алуы, бұл білім алу танымдық әрекетке сезім, таным мен ерік үдерісінің нәтижесі болып табылатын өзін-өзі икемдеу көрінісімен; танымдық мотив пен ізденімпаздық мінез-құлық тәсілдерінің синтезімен; оқушының мінез-құлқындағы танымға деген тұрақты көзқараспен сипатталады. Алайда, танымдық ізденімпаздықтың мұндай түсініктемесін негіздеу үшін жеке тұлғаның бітімін талдау қажет. Өйткені жеке тұлғаның бітімі – білім алушының танымдық ізденімпаздығының қалыптасу негізі», – деп тұжырымдайды А.Е.Әбілқасымова.

Ал, Е.Б.Ястребова танымдық ізденімпаздық ұғымын жеке тұлғаның қасиеті, яғни адамның кәсіби дайындығы барысында өз күшімен білім мен іс-әрекет тәсілдерін игеру және оны оқу, зерттеу, практикалық әрекеттерде қолдану деп түсіндіреді.

Оқушыларды дамыта отырып оқыту негізінде теориялық білімді саралау, жоспарлау мен рефлексия арқылы шығармашылыққа жеткізуге болатындығын В.В.Давыдов өз еңбектерінде тұжырымдайды.

Шығармашылық іс-әрекеттің жүзеге асуы сатылап жүретін үрдіс. Осы жүйенің ішкі бөліктері мен іске асу кезеңдеріне сай әрекет компоненттері өзара алмасып, бірігіп отырады. Яғни, оқушылардың танымдық белсенділігі мен ізденімпаздығына

негізделген іс-әрекетер тізбегі шығармашылық мақсаттардың орындалуына алып барады.

Дарынды балалар мектеп оқушыларының шығармашылық белсенділігі білім алу қажеттілігін сезінумен ұштасып жатады.

Шығармашылықтың әдістемесі туралы С.А.Смирновтың тұжырымдамасында, педагогикалық үрдістің негізгі мақсаты ретінде, әлеуметтік тәжірибенің қарқынды жинақтауымен және баланы ішкі психологиялық тыныштық пен өз-өзіне деген сенімді қалыптастыру үйлесіміндегі қабілетін мүмкіндігінше дамытудың шарттарын жасау жағдайы айтылады. Осы тұжырымдамаға сәйкес, мұғалім әрекетіндегі үш бағыт беріледі.

Олар:

- мұғалімнің оқушымен және бір-бірімен өзара әрекеттерін ұйымдастыру;
- сабақ барысында жеке ойындарды және оқу әрекеттерін ұйымдастырудың ойын формаларын жан-жақты пайдалану;
- оқушыларды шығармашылық әрекеттерге араластыру.

Осылайша, ғалымдардың тұжырымдамаларын, ғылыми еңбектер мен ізденістер нәтижелерін саралай отырып, шығармашылық іс-әрекеттер қоғамда пайда болған жаңа проблемаларды шешуде іске асады және жас ұрпақтың дамуына әсерін тигізетін адами құндылық деуге болатынына көз жеткіздік.

Шығармашылық іс-әрекет дарынды баланың білім деңгейі мен сапасына, ойлау әрекеті әдістерінің қалыптасып дамуына және олардың танымдық белсенділігі мен қызығушылығын, үздіксіз жетілдіретін мұғалімнің іс-әрекетіне тікелей байланысты.

Шығармашылық іс-әрекет – дарынды баланың өзіндік таным қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін іске асырудағы қиындықтарды жеңіп, жеке тұлғалық қасиеттерін дамытуға жетелейтін, бұрын белгісіз болған нәтижеге жетуге мақсатты іс-әрекет.

Шығармашылық белсенділік жеке тұлғаның тұрақты сапалық белгісі ретінде оқушының жан-жақты дамуына жағымды ықпал етеді. [3]

Оқушылардың шығармашылықпен жұмыс істей алу әрекеті мейлінше белсенділікті, инициативаны, ізденімпаздықты, өз еркімен жүйелі жұмыс істеуді талап етеді, оны оңтайландыру, оқушының күнделікті рухани қажетіне айналдыру дарынды балалар мектебінің қазіргі кезеңдегі маңызды міндеті.

Шығармашылық белсенділік – мұғалім мен оқушы арасындағы ізгілік байланыстың жоғары деңгейге көтерілуімен, мұғалімнің психологиялық-педагогикалық шеберлігімен оқушының танымдық қабілеттеріне мотивациялық тұрғыда басшылық жасау нәтижесінде дамиды.

Ал, компьютерлік технология арқылы оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамыту деп – оқушылардың компьютерді пайдаланып жұмыс істеу барысында, өздігінен жоспарлау, бағдарлау, тексеру, қорытынды жасау сияқты дағдыларын қалыптастыру нәтижесінде шығармашылық белсенділігінің элементтерін жетілдіруді айтамыз.

Дарындылық туралы жазылған әдебиеттерді теориялық жағынан саралағанда күрделі дарынды тұлғаның дамуы да әр алуан. Дегенмен дарындылықтың әр алуан жолдары мен тәсілдері арасындағы ең нәтижелісі – дарынды тұлғаның жеке зерттеу тәжірибесі болып табылады.

Бір нәрсені білуге, шығармашылық іс-әрекетке ұмтылу дарынды балалардың мінездік ерекшелігі болып табылады. Олар өздерінің жеке көзқарасын айтып, жүзеге асыра алады.

Ғалымдардың пайымдауынша, зерттеулік іздену – бала дарындылығының ажырамас бөлігі.

Дарынды оқушыларды оқыту мен дамытудағы маңызды тәсіл мектептің педагогикалық үдерісіндегі оқушылар мен мұғалімдердің ынтымақтастығы.

Шығармашылық әлеует пен танымдық белсенділік дарындылықтың дамуының негізі. Дарындылықтың құрылымдық компоненттері мынадай қабілеттер жиынтығы:

- танымдық және шығармашылық мотивацияның үстем болуы;
- танымдық және шығармашылық белсенділіктің жоғары болуы;
- ой дербестігіне иелік;
- шығармашылық таным мен зерттеу жұмыстарына ұмтылыстың болуы;
- болжай білу мен алдын-ала сезу, білу мүмкіндігі;
- қызығушылықпен бастаған ісіне саналылық пен жауапкершілігі басым;
- жоғары эстетикалық өнегелік және интеллектуалдық бағасы бар және т.б.

Оқушы – өз табиғатында зерттеуші. Зерттеуші, ізденгіш, белсенділік – оқушының табиғи белсенділігі оның зерттеушілік қабілетінің маңызды бастауы және жеке дамуының маңызды шарттары болып табылады.

Танымдық және шығармашылық белсенділік оқушы іс-әрекетінің сапасы ретінде танылып, үздіксіз ізденіп, белсенді әрекет ететін жеке тұлғасының қалыптасуына мүмкіндік туғызады.

Оқушылардың таным белсенділігі олардың шығармашылық іздену қабілетіне, мұғалімнің теориялық сауаттылығы мен педагогикалық шеберлігіне байланысты. Оқу материалының түсініктілігі, мазмұндылығы, оқытуды ұйымдастырудағы тиімді әдіс-тәсілдер, мұғалім мен оқушы арасындағы жылы қарым-қатынас оқушылардың шығармашылық белсенділігінің артуына үлкен септігін тигізеді.

Белгілі ғалым В.А.Энгельс «Шығармашылыққа қабілеттілік, табиғаттың шексіз ұзақ эволюциялық даму жолындағы аламға берген ең жоғарғы сыйы. Адам шығармашылық үшін жаратылған» – деп, ой түйіндейді.

Дарынды балаларға арналған мамандандырылған мектеп оқушыларының танымдық және шығармашылық іс-әрекетінің дұрыс қалыптастырылуында субъект бойындағы танымдық күштердің білім игеруде атқаратын қызметін дұрыс тану үлкен мәнге ие. Сондықтан қабылдау, ес, зейін, ойлау, ой қорыту әрекеттері мен танымдық және шығармашылық іс-әрекетінің ара қатынасын білу қажет. Танымдық және шығармашылық іс-әрекет оқу материалын меңгеру, қабылдаудан және оны талдаудан бастау алады.

Танымдық және шығармашылық іс-әрекет үдерісі мынадай кезеңдер бойынша жүзеге асырылады:

I кезең – проблемалық (кездейсоқтық) жағдайдың пайда болуымен (түсіну немесе практикалық қызмет барысында), оны талдаумен сипатталады.

II кезең – мәселені шешу жолдарын іздестіру кезеңі. Бұл ізденіс бар білімдер негізінде мәселені біртіндеп талдау барысында жүзеге асырылады. Қажет болған жағдайда оқып-үйреніп жатқан зерттеу объектісі туралы білімді тиісті әдебиетті оқу немесе қажетті тәжірибелік зерттеулер жүргізу арқылы толықтыруға болады.

III кезең – зерттеу жұмыстары бойынша алынған нәтижені негіздеп, дәлелдемелер жасау, қорытындылау, жаңа нәтижелерге жету. [4]

Дарынды балалар мектеп оқушыларының шығармашылық белсенділігін тиімді әдіс-тәсілдермен дамыту мен қызығушылығын ояту, пән мұғалімінің теориялық сауаттылығы мен педагогикалық шеберлігіне тікелей байланысты.

Қызығушылық жеке тұлғаның іс-әрекетіне күшті ықпал ете отырып, оның белсенділігін арттырады, дамытады.

Белгілі бір нәрсені жетілдіруді – дамыту дейміз. Дамытуды – ілгерілету, өсіру, күшейту, арттыру, ілгері(алға) қарай өзгерту деуімізге де болады.

Оқушының қызығушылығы оның педагогпен, құрбыларымен, ұжыммен бірлескен іс-әрекеттерінде, қарым- қатынастарында дамып, жетіледі. Оқушылардың оқу үдерісіндегі іс-әрекетінің мақсаттылығы танымдық қызығушылықты жемісті етеді.

Шындығына келгенде, оқушының білуге деген қызығушылығы ғана олардың белсенділігін, өздігінен ізденуге деген ынтасын демейтін ықпалды күш.

Оқу үдерісіндегі белсенділік оқып-үйренетін тақырыпқа, пайда болған мәселеге, міндетке тұрақты ынтаның пайда болуымен, назар мен ой-сана операциясының бағыттылығымен, оқу материалын түсінуімен, меңгеруімен анықталады.

«Белсенділік адамға тән қасиет ретінде рухани қажеттілікті өтеп, субъектіде ерекше қанағат сезімін тудырады. Белсенділіктің бағытын анықтайтын мотив болғандықтан, оның мазмұндық жағы оқушының қажетіне барып тіреледі»,–дейді Ж.Т.Дәулетбекова.

Мұғалімдер мен ата-аналарға арналған Т.С.Сабыровтың көмекші құралында оқу үдерісіндегі оқушы белсенділігі сыртқы және ішкі белсенділік деп екі сипатта берілген. «Оқуға қажетті білім мен дағдыны меңгеру және оларды өмірде пайдалана білуге үйренуге оқушының істейтін сапалы әрекеті – оқушының оқудағы белсенділігі»,–деп тұжырымдайды Т.С.Сабыров.

Жеке басқа тән, маңызды бір қасиет – белсенділік. Олсыз адамның кез-келген жұмысы нәтижелі болмайды. Оқушының белсенділігі, оқушының ой дербестігіне сүйенері хақ. Оқыту үдерісінде балалардың шығармашылық белсенділігін дамытуды мақсат еткен мұғалім сабақтың барлық кезеңінде олардың ой дербестігін дамытуға тырысуы керек. Себебі: оқушыда белсенділік бір қалыпта болмайды, оның қарапайым (еліктеушілікке, жай қайталауға, айтқанды бұлжытпай орындауға негізделген белсенділік) және күрделі (шығармашылық т.б. белсенділік) түрлері болады. Күрделі түрі оқушының жоғары саналылығы мен дербестігін керек етеді. Оқушыларда жас ерекшеліктеріне және психикалық даму дәрежесіне қарай белсенділіктің бірнеше түрі қалыптасып дамиды: өзін-өзі тәрбиелеу, қимыл және сөйлеу, ойын және оқу т.б.[5]

Оқушы белсенділігінің табиғатын тани білу, еңбек және моральдық белсенділік дәрежесі бойынша адамның қоғам мен ұжым үшін жарамдылығын жете анықтау мұғалімнің басты міндеті. Белсенділік деп адамның іс- әрекет үстіндегі жағдайын айтады. Оқушы белсенділігінің ең алғашқы формасының бірі қарым-қатынас жасау белсенділігі. Бұл өмір бойы дамытын белсенділік. Оқушылардың жас ерекшелігіне сәйкес сыртқы ортамен қарым-қатынас жасау белсенділігінің мазмұны өзгеріп отырады. Қарым-қатынас белсенділігі әсіресе, мектеп жасындағы балаларда айқын көріне бастайды. Өйткені, оқушылардың информатика, физика т.б. пәндерінен білімі терендеп, қоғамдық ой-өрісі кеңіп, жеке көзқарасы қалыптасады. Сондықтан, оқыту үдерісі оқушының өз бетінше танымдық қарым-қатынасын, шығармашылық белсенділігін дамытатындай етіп ұйымдастырылуы маңызды.

Дарынды балалар мектеп оқушыларының шығармашылығын дамытуға бағытталған педагогикалық қарым-қатынас стилі дұрыс жолға қойылған жағдайда комплексті міндеттерін шешуге мүмкіндік туады, аудиториямен қарым-қатынас

жеңілдеп, әрі тиімді болады, ақпарат беру оңтайлы болып, әр оқушының белсенділігін дамытуға мүмкіндік арта түседі.

Белсенділік–дарынды баланың шығармашылық іс-әрекетіндегі маңызды элемент.

Белсенділік – тұлғаның маңызды қасиеті, дарынды оқушының белгілі бір іс-әрекетте білуге, нәтижеге жетуге жетелейтін ынта-ықыласының айрықша белгісі.

Дарынды балалар мектеп оқушыларының шығармашылық белсенділігін дамыту, өздігінен білім алуына, оқыту әдістерін өмір талаптарына сәйкестендіруге, мектептегі оқыту үдерісінің оңтайлы ерекшеліктеріне, әдістеріне, сабақтың мақсатына қарай жұмыс түрлеріне, олардың психологиялық даму ерекшеліктеріне тікелей байланысты.

Дарынды балалар мектеп оқушыларының оқу үдерісіндегі шығармашылық белсенділігі, қызығушылығы, бір нәрсені қажетсінуі, ынталануы олардың интеллектуалдық белсенділігінің деңгейін көрсетеді. Интеллектуалдық белсенділік оқушының білім қоры мен іскерліктері арқылы ізденіп, нәтижесінде шығармашылық белсенділігінің дамуына негіз болады.

А.Ғ.Қазмағамбетов белсенділікті оқушының өзіндік жұмыстарын орындаудағы маңызды қасиеті деп қарастырады.

Оқушының іс-қимыл сапасы, ерікті түрде оқу-танымдық мақсаттарды орындауға бағытталған әрекеті – белсенділіктің белгісі.

Оқушылардың оқу белсенділігі мәселелерін зерттеуде Р.Г.Лемберг, Т.И.Шамова, Т.И.Щукина, А.С.Мустояпова, А.Е.Әбілқасымова, Б.Т.Абыканова, С.С.Дайырбеков т.б. үлестерін қосты.

Р.С.Омарова танымдық белсенділіктің үш түрлі жағдайын тұжырымдайды: – жаңғыртушы белсенділікте оқушының материалды жадылап, қайта жаңғыртуға, оны үлгі бойынша қолдануға, меңгеруге ұмтылысымен сипатталады. Бұл жағдайда оқушының бойында білімін тереңдетуге деген ұмтылысының болмауы айтылады;

– түсіндіруші белсенділікте оқушының оқығанын дәлелдеуге, білімін жаңа жағдайларда пайдалану жолдарын меңгеруге, оны өзіне белгілі ұғымдармен байланыстыруға ұмтылысынан байқалады. Бұл жағдайда оқушының бастаған істі аяғына дейін жеткізуге ұмтылуы, қиындыққа тап болғанда оны жеңудің жолдарын қарастыруы байқалады;

– шығармашылық белсенділікте оқушының мәселені шешудің жаңа жолдарын табуға деген ұмтылысынан көрінеді. Мұнда мақсатқа жетуге деген табандылығы, танымдық ынтаның тұрақтылығы байқалады.

Дарынды балалар мектеп оқушыларының жаңа материалды қабылдауына негіз болатындай даярлық жұмыстарының жүргізілуі олардың танымдық және шығармашылық қызметін дұрыс, әрі нақты әрекеттер негізінде іске асыруға мүмкіндік береді. Баланың өзіндік сезімдік танымы (қалауы, ынтасы, құштарлығы, әсерленуі) негізінде қабылданған білім, дағды, ептілік әлдеқайда нәтижелі, әрі жемісті болады.

Сабақтарымда көзімнің жеткені: шәкірттеріме еркін ойлауға мүмкіндік беріледі; ақыл ойы дамиды; шығармашылық белсенділігі артады; топтық іс-әрекетке тәрбиелейді; тіл байлығы жан-жақты жетіледі; өз ойын жеткізеді.

Дарынды балалар мектеп оқушыларының шығармашылық белсенділігі деген ұғымды олардың танымдық белсенділігі тұрғысында дәлелдеп көруді жөн көрдік. Себебі белсенділіктің бұл түрі шығармашылық іс-әрекетке алып келетін бірден-бір түрткі боларлық мәселе екені анық, осыны дәлелдейік.

Оқушылардың таным белсенділігі дегеніміз – оқуға қажетті білім мен дағдыны меңгеріп, оларды өмірде пайдалана білуге, үйренуге деген саналы іс-әрекеті.[6]

Оқушылардың танымдық белсенділігі туралы мәселе ғасырлар бойына жалғасқаны белгілі. Сократ оқыту барысында эвристикалық әңгімені пайдаланып, оқушылардың танымдық және шығармашылық белсенділігін арнайы басқарудың маңыздылығын атап көрсетсе, Я.А.Коменский, И.Г.Песталлоци, Ж.Ж.Руссо, А.Дистерверг, К.Д.Ушинский т.б. оқушының негізгі жұмысы – оқушыларды өзінше ойлау, зерттеу істерін ұйымдастыру деп санаған. Оқушылардың белсенді іс-әрекет жасауын жандандыратын оқыту әдістемесі, Қазақстандық төл ғалымдарымыз С.С.Дайырбеков, Б.Т.Абыкановалардың еңбектерінде айтарлықтай ілгерілетілді.

Дарынды балалар мектеп оқушыларының шығармашылық іс-әрекет құрылымы бойынша, зерттеліп отырған мәселедегі шығармашылық белсенділік ұғымының мәні мен маңызы ашылып, кеңі түседі. Бұдан, көрсетіліп отырған ұғымдардың мазмұнына үңіліп, оны саралау арқылы шығармашылық белсенділік ұғымының қазіргі кезеңге үйлестірілген нақты анықтамасын табуға болады. [7]

Шығармашылық белсенділік – ізденумен жоқ нәрсені ойлап тауып, оны кәдеге асыра алатын жеке тұлғаның ерекше қасиеті.

Қ.Б.Жарықбаев, С.А.Ұзақбаева, М.Қаламқалиев, А.Н.Леонтьев, А.Е.Әбілқасымов, т.б. еңбектерінде, танымдық және шығармашылық қызығушылық туралы зерттеулер баяндалған.

Қорыта келе, арнайы мамандандырылған дарынды балалар мектеп оқушыларының шығармашылық белсенділігін жаңа педагогикалық технология есебіндегі компьютерлік технология негізінде дамыту мәселесінде көкейкесті мәселенің әлі де көп екеніне көз жеткізіп, психологиялық-педагогикалық тұрғыдағы негіздеуді қажет деп таптық.

Пайдаланған әбедиеттер:

1. Асама М. Әдептен озбайық. Алматы, “Рауан”, 1990ж.
2. Әл-Фараби. Философиялық трактаттар. Алматы, “Ғылым”, 1973ж.
3. Бердібаева Ж. Психологиялық зерттеу нәтижесін статистикалық өңдеу. Алматы, 1999ж.
4. Бершанов К. Б., Мусин С. М. “Педагогика тарихы” Алматы, “Мектеп”, 1986ж.
5. Бастауыш мектеп. 2003ж.№6,7.
6. Дубровина И. В. Рабочая книга школьного психолога. М., 2000ж.
7. Ерназаров А., Жайлауова М., Жалғасбаева А. Дүниетануды оқыту әдістемесінен курстық және дипломдық жұмыстар. (әдістемелік нұсқау) Қызылорда, 2000ж.

МАМАНДАНДЫРЫЛҒАН МЕКТЕПТЕРДЕГІ ОЛИМПИАДАҒА ДАЙЫНДАУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

Оқушылардың білімге деген қызығушылығын арттыруға, олардың қабілеттерін дамытуға ықпал ететін жұмыстардың ең тиімді түрлерінің бірі - олимпиада. Мектеп-интернатта әсіресе дарынды оқушыларды анықтай отырып, балалардың білімге деген қызығушылығын сақтау маңызды. Шынында да, дәл осы кезеңде тенденциялар, қабілеттер, таланттар пайда болады және белсенді дамиды. Олимпиадалар оқушыға өзін-өзі тануға мүмкіндік береді, өз көздерімен және басқалармен өзін-өзі көрсетуге мүмкіндік береді. Жалпы, олар баланың шығармашылық бастамасын дамытуға қызмет етеді.

Олимпиадаға дайындық - жауапты іс, сондықтан тыңғылықты дайындалу, бірте-бірте емес, бір апта, жоқ бір ай, тіпті жыл... Мектепте олимпиаданы өткізу үшін жеткілікті материалдар жиналады. Осы сәтте оқушылардың даму деңгейі әр оқушыға, егер қаласа, олимпиадаға қатысуға мүмкіндік береді. Балаларды олимпиадаларға дайындау процесінде мұғалімнің іс-қимыл алгоритмі қандай?

- 1) дарынды балаларды анықтау;
- 2) оқушыларды олимпиадалық қызметке тарту:
- 1-ші кезең – мектепішілік;
- 2-ші кезең – аудандық;
- 3-ші кезең – облыстық;
- 4-ші кезең – республикалық;
- 5-ші кезең - халықаралық.

Мектеп-интернатымызда олимпиада қозғалысының бірінші кезеңінде олимпиада резервіне оқушылар анықталады. Бірінші кезекте психологиялық тест алынады. Тест екі бағыт бойынша бөлек алынады жаратылыстану-математика және қоғамдық-гуманитарлық пәндер бойынша. Келесіде сауалнама алынады нақты қандай пән бойынша олимпиадаға қатысқысы келетіні жөнінде. Біздің мектепте бүкіл оқушы тест тапсыру, сауалнама арқылы олимпиада резервіне алынып, мектепішілік олимпиадаға барлық оқушылар 100% қатысады. Әр бала өз күшін сынап көреді, әрқайсысы батылдық, тапқырлық, шағын жеңісі үшін мақтау алады. Жарыстарға мұндай көзқарас балалардың жоғары белсенділігіне және қайта қатысуға деген ұмтылысына ықпал етеді.

Балаға мектепішілік олимпиадаға қатысу ұсынылса, ол өзінің сыныбының өкілі екенін және бұл үлкен жауапкершілік екенін түсіне бастайды. Әдістемелік бірлестік отырысында олимпиадалардың мектепішілік кезеңінің кестесі жасалып, ол хабарландыру тақтасына ілінеді. Әдетте іріктеу кезеңі мектептік кезеңнен 1 ай бұрын өтеді.[1]

Біздің мектеп-интернатта олимпиадаға дайындық сабақтары бір оқу жылында 50 күнге толықтырылады. Ол күндерді біз оқушылар каникулын пайдаланып толықтырамыз және оған қосымша күнделікті кесте бойынша 2 сағат уақыт олимпиадаға дайындықпен өтеді. Дайындық текқана мектеп ішімен шектелмей деңгей бойынша қосымша курстарға ата-ананың тарапынан және демеушілердің тарапынан қатыстырылады. Қазіргі таңда біз арнайы олимпиадаға дайындайтын

“EduSpace”, “Edlight academy” оқу орталықтарымен келісім жасап, жұмыс жасаудамыз және Тараз қаласындағы ерлерге арналған және қыздарға арналған БИЛ-мен бірге дайындық жасаудамыз. Осы курстарға қатысқан және олимпиадада жүлдегер атанған оқушыларымыз өзіннен кейінгілерді олимпиадаға дайындау жұмыстарымен айналысады. Барлық оқушылар жеңімпаздардың нәтижелерін және өз нәтижелерін көруіне және марапатталуына жағдай жасалады. Олимпиадада жүлдегер атанған оқушыларға демеушілер тарапынан бағалы сыйлықтар үлестіріледі.

Олимпиаданың мектепшілік кезеңінің жеңімпаздарын келесі, қиын да жауапты кезең – облыстық кезең күтіп тұр. Мектепшілік пен облыстық олимпиаданың арасында 2-3 ай өтеді. Мұғалім бұл уақытты барынша тиімді пайдалануы керек. Мектепшілік экскурсия оқушыларды олимпиадаға дайындаудағы проблемаларды, олқылықтарды анықтайды. Оларды жоюмен баланы келесі кезеңге қатысуға дайындайтын мұғалім айналысады. Мектеп әкімшілігі тарапынан облыстық олимпиадаға дайындық барысында мұғалім мен оқушыға жағдайлар жасалады. Олимпиаданың мектепшілік кезеңінің жеңімпаздарымен жеке сабақтар өткізіледі, онда олимпиада тапсырмаларының типологиясы пысықталады; баланың жалпы интеллектуалдық дамуына ықпал ететін логикалық сипаттағы стандартты емес тапсырмалар шешіледі; логикалық сипаттағы өзіндік тапсырмалар құрастырылады; Күрделілігі жоғары міндеттерді шешуде стандартты емес жағдайлардан шығу жолдары пысықталуда.

Олимпиаданың облыстық кезеңіне қатысу балаға сәтті немесе сәтсіздік ретінде емес, қызықты оқиға, құрдастарымен қарым-қатынас, өз күшін сынау ретінде ұсынылуы керек. Бала бұл сайыстың білім биігін бағындыруға жасалған қадам екенін түсінуі қажет. Оқушыны барлығы: ата-анасы, ұстаздары, достары қолдауы керек. Оқушы жүлде алған-алмағанына қарамастан, ол өзін жеңімпаз сезінуі керек, өйткені ол жоғары деңгейдегі жарысқа қатысушы ретінде.[2]

Сыныптан тыс жұмыстар арқылы олимпиадаға дайындық;

Қызығушылықты оятатын және оны қанағаттандыруды қамтамасыз ететін дамушы ортаны ұйымдастыру сыныптан тыс жұмыстар: әртүрлі білім сайыстары, қосымша дайындық сабақтары, жетекшілерімен отырыстар, бірге кофе-брейктер ұйымдастыру арқылы жүзеге асырылады.

Сабақта жоғары деңгейдегі шығармашылық тапсырмаларды пайдалану;

Әдетте, олимпиадаға қатысушылар сабақ барысында әрқашан күрделілік деңгейіндегі жеке тапсырмаларды алады, бұл үй тапсырмасына да қатысты.

Оқушыларды олимпиадаға дайындау барысында біз бірнеше қағидаларды ұстанамыз.

1. Максималды дербестік – міндеттерді өз бетінше шешуге мүмкіндік беру. Ең берік білім – әр түрлі тапсырмаларды шешуде әдебиетпен жұмыс істеу барысында өз күш-жігерімен алынған білім. Оқушының дербестігіне мүмкіндік беретін бұл қағида мұғалімнің әдепті бақылауын, шешілмеген тапсырмаларды ұжымдық талдауды және есептерді шешуде нәтижелерді қорытындылауды көздейді.

2. Білімділік әрекетінің қағидасы. Олимпиада тапсырмалары барлық білім қоры белсенді түрде қолданылатын етіп құрастырылады. Олар білім стандартының талаптарына және қазіргі уақытта алынған білімдерге сәйкес барлық бұрынғы білімдерді ескере отырып құрастырылады. Олимпиадаға дайындық барысында білім қорын тереңдету, пысықтау және кеңейту үнемі жүргізіліп отырады. Бұдан шығатын болсақ, өткен жылдардағы олимпиада тапсырмаларын талдау оқушыларды олимпиадаларға табысты қатысуға дайындаудың тиімді түрі болып табылады.

3. Өткен олимпиадалардың нәтижелерін талдау. Өткен олимпиадаларды талдау барысында мұғалімнің де, оқушының да алдыңғы олимпиадаларда ескерілмеген кемшіліктері анықталады. Бұл қағида мұғалім үшін де оқушы үшін де өте қажетті, өйткені ол олимпиадаға дайындық сапасына оң әсер етеді және білім мен дағдының беріктігін арттыруға көмектеседі, тек жетістіктерді ғана емес, кемшіліктерді де талдау қабілетін дамытады.

4. Психологиялық қағида. Олимпиадада салауатты амбиция, жеңіске ұмтылу сезімін ояту қажет деп санаймын. Жеңімпаздың әрқашан жауынгерлік қасиеттері болады. Бұл ересек өмір үшін маңызды! Баланың бойындағы жақсы қасиеттерді көріп, осы қасиеттерді дамыту керек. Оған өз-өзіне сенуге үйретеміз, оның жеңіске жете алатынын шабыттандырамыз. Дегенмен, бәрі бірдей жеңімпаз бола бермейтінін атап өткен жөн. Уайымдаудың қажеті жоқ, олимпиадаға өздерің сияқты оқушылар қатысады, нәтиже тек өзіңізге байланысты. Деп түсіндірмелер жасалады.

Ұстаз-оқушы-ата-ана тұрақты тандемі болған жағдайда ғана олимпиадаларды сәтті дайындауға болады. Осы қағидалар мен ережелерді жүзеге асырудың нәтижесінде— біздің мектеп оқушыларының облыстық және республикалық олимпиадаларда жақсы көрсеткіштерді көрсетуде.

Дарынды оқушылармен жұмыс, шын мәнінде, мұғалім үшін кәсіби, жеке, тіпті рухани-адамгершілік қарым-қатынаста емтихан түрі. Сәтті болса, ол теңдесі жоқ оң тәжірибе әкеледі, сәтсіздікке ұшыраған жағдайда - сәйкесінше теріс. Бірақ екі жағдайда да бұл «өсу нүктесін» сезінуге, кәсіби және жеке даму жолында ілгерілеуге мүмкіндік береді.[3]

Егер біз баланы өз бетінше жұмыс істеуге үйрететін болсақ, онда ол ересек өмірде көбірек бейімделеді деп үміттенуге болады: ол өз іс-әрекетін жоспарлай алады, әртүрлі жағдайларда бағдарлай алады, әртүрлі адамдармен бірге жұмыс істей алады, т. өзгермелі жағдайларға бейімделу. Пайдалы нәрсені дәл үйрету керек екені анық, сонда ғана түлектеріміз отандық білімнің жетістіктерін лайықты көрсете алады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Власова, Г. В. Система подготовки учащихся к олимпиадам по математике / Г. В. Власова, И. В. Малахова, Н. В. Гребенькова, С. А. Евстафьева. -Текст: непосредственный//Аспекты и тенденции педагогической науки : материалы I Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, декабрь 2016 г.).

2. «Тиімді сұрақтар арқылы оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыту: әдістемелік ұсыным» Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016.

3. Ө. Бидосов Математиканы оқыту методикасы (жалпы методика) Алматы. Мектеп баспасы

ВОСПИТАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ И ПАТРИОТИЗМА НА ЗАНЯТИЯХ РУССКОГО ЯЗЫКА В УНИВЕРСИТЕТЕ «НУР-МУБАРАК»

Аннотация: Статья рассматривает современные методы преподавания в воспитании национального самосознания и патриотизма на занятиях русского языка.

Түйіндеме: Мақалада орыс тілі сабақтарында ұлттық сана мен патриотизмді тәрбиелеуде оқытудың заманауи әдістері қарастырылған.

Resume: The article examines modern teaching methods in the education of national identity and patriotism in Russian language classes.

Ключевые слова: методика преподавания русского языка, молодежь Казахстана, патриотизм

В быстро меняющемся мире стратегические преимущества будут у тех обществ, которые смогут эффективно накапливать и продуктивно использовать человеческий капитал, а также инновационный потенциал развития, основным носителем которого является молодежь, которая выступает как совокупность знаний, способностей, мотиваций, навыков к восприятию и продуцированию информации, полученных в процессе образования, самообразования, практической деятельности.

В современных условиях молодежь Казахстана отличается большей мобильностью и избирательностью в своем отношении к миру ценностей, поиском себя, своей индивидуальности. Среди целеполагающих ценностей молодежи доминирует образование, а также принцип индивидуального планирования собственной жизни самим человеком, личная инициатива, ценность свободы личности, ее суверенитет, свободная конкуренция, плюрализм, гедонистические ценности, прагматизм.

Молодежи необходимо развивать в себе высокий коммуникативный уровень: партнерские отношения в команде, уважение к представителям различных культур, религий, профессий и т.д.; овладеть в совершенстве родным и иностранными языками; владеть навыками информационной технологии: уметь использовать новые технологии информации, работать с документацией, упорядочивать и классифицировать их, пользоваться моделирующими и вычислительными приборами.

Культ знания, стремление к знанию, самообразование выступает в современном обществе как одна из главных ценностей. Здесь налицо совпадение интересов молодежи и государства, ведь только образованная нация в дальнейшем успешно будет решать задачи социума. Первостепенная задача современной системы образования - это подготовка людей, обладающих критическим мышлением и способных ориентироваться в информационных потоках. Необходимость работы по патриотическому воспитанию молодого поколения в настоящее время не вызывает

ни у кого сомнения. Патриотическое воспитание молодежи – это часть государственной молодежной политики страны.

К сожалению, экономический, духовный кризис породил ситуацию глубокой мировоззренческой дезориентации среди молодых людей, и не следует думать, что ситуация разрешится сама по себе, в этих реалиях необходимо вовлекать молодежь Казахстана в общественную жизнь социума, общество нуждается в жизненных силах, свежих идеях.

В связи с этим представляется, что главной задачей современной молодежной политики должно стать создание условий для расширения возможностей молодого поколения в участии жизни общества и направления молодежного потенциала на развитие Казахстана, обеспечения должного уровня ее конкурентоспособности. Прагматичность современной молодежи требует инновационных подходов к молодежной работе. Существует необходимость разработать методы, предполагающие переориентацию ценностных установок молодежи с карьерно-потребительского на творческо-созидательное.

По Концепции государственной молодежной политики Республики Казахстан на 2023 - 2029 годы, принятой 28 марта 2023 г. особое внимание стоит уделить процессам воспитания и педагогики как средств формирования личности у молодежи Казахстана. «Педагогика является мощным воздействием на воспитание человека, поэтому педагогика должна активно использовать в практике воспитания патриотизма» (1)

Отмечая повышение общественного статуса воспитания в нашем обществе, сложившееся в настоящее время данное положение требует более активных и действенных мер государства, преподавателей по воспитанию у молодежи качеств гражданственности, патриотизма и любви к родине. Стало очевидным, что решение множества проблем воспитания в жизни страны во многом зависит от уровня сформированности гражданской позиции у подрастающего поколения, потребности в духовно-нравственном совершенствовании, уважении к историко-культурному наследию своего народа, всех народов Казахстана.

Большим потенциалом для формирования гражданского мировосприятия обладают занятия русского языка в Египетском университете исламской культуры «Нур-Мубарак, где по Типовой программе общеобразовательной дисциплины "Русский язык" для организаций высшего и (или) послевузовского образования от 31 октября 2018 года № 603, разработанной в соответствии с подпунктом 5-2) статьи 5 Закона Республики Казахстан от 27 июля 2007 года "Об образовании", дано широкое поле деятельности по воспитанию патриотизма и гражданственности наших студентов (2)

Целью программы является формирование социально-гуманитарного мировоззрения студентов в контексте общенациональной идеи духовной модернизации, предполагающей развитие на основе национального сознания и культурного кода качеств интернационализма, толерантного отношения к мировым культурам и языкам как трансляторам знаний мирового уровня, передовых современных технологий, использование которых способны обеспечить модернизацию страны и личностный карьерный рост будущих специалистов.

Для патриотического воспитания направленного на формирование и развитие личности, обладающей качествами гражданина и патриота есть много тем в Sillabus, такие как Тема 3 «Контрасты мегаполиса», Тема 4 «Мой дом», Тема 10. Человек и личность. Проблемы современной молодежи

В рамках воспитания уважения к прошлому Родины, к традициям, обычаям «Проблемы семьи и воспитания. Национальные традиции в воспитании». Тема 12. Казахское общество глазами иностранцев. На занятиях повсеместно пишутся эссе на темы о семейных ценностях, о любви к своей земле, городу, аулу сохранения здоровья нации и занятий спортом, а также новых приоритетах молодого поколения Казахстана.

На занятиях русского языка в Университете «Нур-Мубарак» используются следующие приемы: объяснения преподавателя в процессе занятия, раскрывающие патриотический смысл содержания текста, дидактического материала, упражнений по теме, написание эссе на тему патриотизма, беседы о гуманности человека, сочетающего в себе любовь ко всему живому, милосердия, готовности прийти на помощь, умению работать в команде, развитие у студентов творческого мышления, воспитание чувства гордости за свою страну, преданности родине.

Литература:

1. Концепция государственной молодежной политики Республики Казахстан на 2023 - 2029 годы, от 28 марта 2023 г. № 247
2. Типовая программа общеобразовательной дисциплины "Русский язык" для организаций высшего и (или) послевузовского образования от 31 октября 2018 года № 603, разработанной в соответствии с подпунктом 5-2) статьи 5 Закона Республики Казахстан от 27 июля 2007 года "Об образовании"
3. Д.А. Капасова Русский язык: Учебное пособие для студентов-исламоведов казахских отделений вузов. Алматы, 2018

ХОДЖАНИЗОВА ЖАНАТ ТОГАБАЕВНА,

Заместитель директора по учебно-методической работе,
ГККП «Актюбинский колледж промышленных технологий»,
г. Актобе, Республика Казахстан,

ПЕРСПЕКТИВЫ ОБРАЗОВАНИЯ: ИННОВАЦИИ И МОДЕРНИЗАЦИЯ

Аннотация: В настоящей статье рассматриваются актуальные вопросы инновационной педагогики, которая имеет смысл выявления потенциала личности.

В статье представлены определения нормативной педагогики, которая исходит из обучения и воспитания на основе правил деятельности и поведения.

Аннотация: Осы бапта тұлғаның әлеуетін анықтаудың мағынасы бар инновациялық педагогиканың өзекті мәселелері қаралады.

Мақалада қызмет және мінез-құлық қағидалары негізінде оқыту мен тәрбиелеуден шығатын нормативтік педагогиканың анықтамалары ұсынылған.

Summary: This article discusses topical issues of innovative pedagogy, which makes sense to identify the potential of the individual.

The article presents definitions of normative pedagogy, which proceeds from training and education based on the rules of activity and behavior.

Ключевые слова:

Инновация, инновация модернизация, новация, новаторство, инновационный потенциал.

Инновация, инновация, жаңғырту, жаңалық, жаңашылдық, инновациялық әлеует.

Innovation, innovation modernization, innovation, innovation, innovative potential.

В современном образовании инновации играют важную роль. Они позволяют улучшить качество образования, сделать его более доступным и эффективным. В данной статье рассмотрим суть инновационных процессов в образовании, их преимущества, принципы реализации, а также проблемы и вызовы, с которыми сталкиваются при их внедрении.

Человеческое сообщество XXI века активно решает проблему становления единого цивилизационного пространства. Немаловажная роль в глобальном пространстве будет принадлежать инновациям. Ученые формулируют новые концепции, свидетельствующие о создании современного феномена – инновационного мира. Такие радикальные инновации, как Интернет, персональный компьютер, мобильная телефонная связь, различные микропроцессорные технологии, спутниковое телевидение, привели к основательному преобразованию современной действительности в различных сферах жизнедеятельности, в том числе в сфере образования.

Современные толкования сущности и направленности инноваций противоречивы. Чаще всего их связывают с разработкой и внедрением новых технологий, методов и средств. Но инновации не сводятся только к ним. Инновации – это рассматриваемые в неразрывном единстве идеи, процессы, средства и результаты совершенствования педагогической системы. Новации и инновации имеют общее в том, что они несут новизну преобразований. Различие между ними в глубине, масштабности и перспективе этих преобразований: новации модернизируют и усовершенствуют процесс, а инновации осуществляют его коренную перестройку. В словаре Вишняковой С.М. рассматриваются такие типы инноваций как инновации модернизации и инновации трансформации [1].

Инновационные процессы в образовании – это изменения и новации, внедряемые в систему образования с целью улучшения качества обучения и образовательного процесса. Они направлены на создание и применение новых методов, подходов, технологий и практик, которые способствуют более эффективному и результативному обучению студентов.

Основная цель инновационных процессов в образовании – обеспечить более качественное и современное образование, которое соответствует требованиям современного общества и рынка труда. Инновации помогают улучшить уровень знаний и навыков студентов, развить их творческий потенциал, а также подготовить их к успешной адаптации в быстро меняющемся мире.

Инновации модернизации – один из основных типов инновационных подходов к обучению – модернизация учебного процесса, направленная на достижение гарантированных результатов в рамках его традиционной репродуктивной ориентации. Лежащий в их основе технологический подход к обучению нацелен, прежде всего, на сообщение учащимся знаний и формирование способов действия по образцу и ориентирован на высокоэффективное репродуктивное обучение.

Инновации трансформации – инновации, которые преобразуют традиционный учебный процесс, направлены на обеспечение его исследовательского характера, организацию поисковой, учебно-познавательной деятельности. Соответствующий поисковый подход к обучению предполагает формирование у учащихся опыта самостоятельного поиска новых знаний и их применение в новых условиях, формирование опыта творческой деятельности в сочетании с выработкой ценностных ориентаций. Рождение инноваций, – пишет В.И. Беляев – имеет объективно-субъективную природу. Их проявление обусловлено необходимостью приводить

цели, содержание, методы и формы обучения и воспитания в соответствии с постоянно изменяющимися требованиями общества к личности. Таким образом, инновации внутренне присущи всякой развивающейся общественной системе и наоборот – отсутствие инновационных процессов в обществе является показателем его консерватизма, застоя и даже деградации системы. Развивающееся общество всегда остро нуждается в «новых людях», т.е. в новой системе образования, которая, реализуя социальный заказ должна осуществлять подготовку людей с новым мышлением. [2]

Специалисты выделили два типа инновационных процессов, происходящих в области образования. Первый – инновации, происходящие в значительной мере стихийно, без точной привязки к самой потребности, их порождающей, либо без полноты осознания всей системы условий, средств и путей осуществления инновационного процесса. Этот тип инноваций может быть назван эмпирическим: педагог идет к инновации от своего нетрадиционного опыта, организуемого зачастую стихийно. Второй тип инноваций – это инновации, которые являются результатом осознанной и целенаправленной деятельности, построенной на альтернативных идеях и принципах. Этот тип инноваций может быть назван научно организованным. Он является высшим по отношению к первому типу по уровню абстракции и теоретического осмысления, значимости и масштабности результатов. Можно утверждать, что именно этот тип инноваций дает принципиально новую, нестандартную систему взглядов на педагогический процесс, инновационную модель этого процесса. Природа инноваций диалектична: они рождаются на основе закона отрицания, вырастая количественно и качественно на основе разрешения объективно существующих противоречий между потребностями общества и жизни, общества и личности. Инновационные процессы складываются в несколько циклов развития:

– становление, для которого характерны осмысление и переоценка опыта, поиск новых идей, появление и распространение в сообществах (в педагогической, научной, родительской, управленческой среде) нового понимания ценностей образования, создание первоначальных проектов и моделирование экспериментальных систем; – активного формирования, включающего целенаправленное практическое моделирование действующих образовательных проектов, принятие и поддержку ценностей нового мышления и опыта, распространение новых культурных сред образования, создание новых сообществ, ориентированных на совместное развитие образования;

– трансформирующий, содержащий нормативное обеспечение инновационных форм деятельности, их широкое распространение и использование в том или ином виде (при их естественном «размывании» и «загрязнении») в образовательных институтах, системные изменения в образовательном пространстве, проявлении готовности педагогов и администраторов участвовать в реализации новшеств и, как результат, начало нового цикла осмысления и переоценки возникшего опыта (в том числе и негативного), реализации инноваций.

В ходе указанных процессов формируется инновационный потенциал образовательных систем: их способность к саморазвитию, разнообразие культурно-образовательных сред и условий для саморазвития личности, разнообразие типов образовательных институций в сообществах, их многообразные и развитые коммуникативные связи. Новообразования и нововведения невозможны при отсутствии инновационного потенциала педагога, – пишет в своем исследовании

Бабанский Ю.К. [3]. Инновационный потенциал – это совокупность социокультурных и творческих характеристик личности педагога, выражающая готовность совершенствовать педагогическую деятельность и наличие внутренних, обеспечивающих эту готовность, средств и методов. Сюда также включается желание и возможность развивать свои интересы и представления, искать собственные нетрадиционные решения возникающих проблем, воспринимать и творчески воплощать уже существующие нестандартные подходы в образовании. Наличие инновационного потенциала связано со следующими основными параметрами: – творческой способностью генерировать и продуцировать новые представления и идеи, а главное, – проектировать и моделировать их в практических формах, формах деятельности;

– культурно-эстетической развитостью и образованностью, что предполагает интеллектуальную и эмоциональную развитость и высокий уровень культурной грамотности педагога;

– открытостью личности к новому, к отличному от себя, к инакомыслию, что базируется на толерантности личности, гибкости и панорамности мышления.

Характеристики инновационного потенциала относятся как к отдельному педагогу, так и к конкретному педагогическому коллективу как сообществу, способному или не способному к реализации в сфере образования инновационных идей, проектов и технологий. От слов «новация» и «инновация» родилось понятие «новатор». Новатор – человек, вносящий что-то новое, прогрессивное в существующие системы, процессы, явления. Новаторство – это деятельность новаторов, течение, определяющее созидательную деятельность педагогов. Движение педагогов-новаторов продолжает традиции российской педагогики. Внедрение более продуманных методов, использование активных форм учебно-воспитательного процесса, новых технологий обучения и воспитания – постоянные области внедрения инновационных идей. Но подлинно инновационными идеями признаются лишь те идеи, которые основываются на новом знании о процессах человеческого развития и предполагают не использовавшиеся ранее теоретические подходы к решению педагогических проблем, а конкретные практические технологии получения высоких результатов.

Главными направлениями инновационных преобразований в педагогической системе являются теория, технология (содержание, методы, формы, средства), управление (цели и результаты), образовательные учреждения. Инновационные процессы заметно оживили педагогическую мысль.

Инновационные процессы невозможны без инновационной деятельности преподавателя. Необходимо включение преподавателя в деятельность по созданию, освоению и использованию педагогических новшеств в практике обучения и воспитания обучающихся, создание в образовательном учреждении определенной среды.

Инновации играют важную роль в современном образовании, так как они способствуют постоянному развитию и совершенствованию образовательного процесса. Они помогают адаптироваться к быстро меняющимся требованиям современного общества и рынка труда, а также обеспечивают более эффективное и качественное обучение студентов.

Одной из основных ролей инноваций в образовании является создание новых учебных программ и методик. Современные технологии и научные исследования

позволяют разработать более интересные и эффективные способы обучения, которые учитывают индивидуальные особенности студентов и их потребности. Новые программы и методики помогают студентам лучше усваивать знания, развивать навыки и умения, а также применять их на практике.

На современном этапе развития образования проблема подготовки выпускников, хорошо владеющих компьютерными технологиями, приобретает важное значение в связи с высокими темпами развития и совершенствования науки и техники, потребностью общества в людях, способных быстро ориентироваться в обстановке, способных мыслить самостоятельно и свободных от стереотипов. Применение этих технологий объясняется также необходимостью решения проблемы поиска путей и средств активизации познавательного интереса обучающихся, развития их творческих способностей, стимуляции умственной деятельности. Особенностью учебного процесса с применением компьютерных средств является то, что центром деятельности становится обучающийся, который исходя из своих индивидуальных способностей и интересов, выстраивает процесс познания. Кроме того применение цифровых технологий в образовании позволит реализовать идею непрерывного образования населения страны. Для успешного внедрения инноваций в образование важно использовать стратегию постепенного внедрения. Это означает, что инновации вводятся постепенно, с учетом возможностей и готовности образовательных учреждений. Такой подход позволяет избежать резких изменений и сопротивления со стороны педагогов и учащихся, а также обеспечить более глубокое и качественное внедрение инноваций.

Стратегия обучения и развития педагогов: Одним из ключевых факторов успешного внедрения инноваций в образование является подготовка и развитие педагогов. Для этого необходимо использовать стратегию обучения и развития педагогов, которая включает в себя проведение тренингов, семинаров, мастер-классов и других форм обучения. Такой подход позволяет педагогам овладеть новыми знаниями и навыками, необходимыми для успешной реализации инноваций.

Стратегия оценки и поддержки инноваций: Для обеспечения устойчивого развития инноваций в образовании необходимо использовать стратегию оценки и поддержки инноваций. Это означает, что необходимо разработать систему оценки, которая позволит определить эффективность и результаты инноваций. Также важно предоставить поддержку и ресурсы для дальнейшего развития успешных инноваций.

Инновации в образовании могут включать в себя различные аспекты, такие как использование новых информационных и коммуникационных технологий, разработку новых учебных программ и методик, внедрение активных и интерактивных форм обучения, создание новых образовательных ресурсов и т.д. Одной из сложностей при внедрении инноваций в образование является оценка и измерение их результатов. Традиционные методы оценки могут быть неэффективными для оценки новых методов обучения и достижений студентов. Необходимо разработать новые методы и инструменты оценки, которые будут соответствовать целям и принципам инноваций. Также важно учитывать, что результаты инноваций могут быть видны не сразу, а через некоторое время.

Внедрение инноваций в образование – это сложный и многогранный процесс, который требует усилий и решения различных проблем и вызовов. Однако, успешная реализация инноваций может привести к современному и эффективному образованию, которое будет соответствовать потребностям и требованиям современного общества.

В современных условиях, когда общество цифровой экономики существенно изменило парадигму образования, систему требований, предъявляемым к организации учебного процесса, характеристикам профессиональной деятельности преподавателей, необходимо создать благоприятные условия для активного внедрения в учебно- воспитательный процесс инновационных технологий.

Инновационные процессы в образовании способствуют развитию самостоятельности и ответственности студентов. Новые методы обучения, такие как обратная связь и самооценка, позволяют студентам активно участвовать в своем образовании, принимать решения и отвечать за свой учебный прогресс.

Таким образом, реализация инноваций в образовании основана на принципах ориентации на потребности студентов, гибкости и адаптивности, интеграции технологий, различные коммуникации, а также оценки и обратной связи. Эти принципы позволяют создать современную и эффективную образовательную среду, которая способствует развитию обучающихся и их успешной адаптации в современном мире. Но одной из самых актуальных проблем современного образования является воспитание «социальной конкурентоспособности».

Список литературы

1. Вишнякова С.М. Профессиональное образование: Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика— М.: НМЦ СПО, 1999. — 538 с.
2. Беляев В.И. Методология педагогического исследования. – М., 2013. – 509с.
3. "Педагогика". Под редакцией Ю. К. Бабанского. "Просвещение", Москва, 1983 год.

БАЛГИМБЕКОВ ШАМШИДИН АБДУЛЛАҰЛЫ,
Абай атындағы ҚазҰПУ дене шынықтыру және спорт
кафедрасының профессоры, медицина ғылым. докторы
ӘМИТОВА ЖАНЕЛЬ ТӘҢІРБЕРГЕНҚЫЗЫ

Абай атындағы ҚазҰПУ магистр-оқытушысы
Алматы қ., Қазақстан Республикасы

«БАЛАЛАРДЫҢ ЖАС ЖӘНЕ ФИЗИОЛОГИЯЛЫҚ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ» ПӘНІНІҢ БОЛАШАҚ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ МҰҒАЛІМДЕРІНЕ БІЛІМ БЕРУДЕГІ АЛАТЫН РӨЛІ

Аңдатпа. Бұл мақалада педагогикалық жоғарғы оқу орындарында оқытылатын «Балалардың жас және физиологиялық даму ерекшеліктері» пәнінің болашақ дене шынықтыру мұғалімдеріне білім берудегі алатын рөлі қарастырылған. Пән бойынша осы уақытқа дейінгі зерттелген барлық ғалымдардың еңбектері көрсетіліп талданған. Болашақ педагогтерге бұл пән қандай мақсатпен оқытылады деген сұраққа жауабы және оқу барысында қалыптасатын білім алушыларда қалыптастырылатын құзыреттіліктері баяндалған.

Түйін сөздер: физиология, жас ерекшеліктері, дене шынықтыру, спорт, педагогика, құзыреттілік, психология, ақпараттық-компьютерлік технологиясы

Кіріспе. «Балалардың жас және физиологиялық даму ерекшеліктері» пәні көптеген педагогикалық мамандықтар үшін бағдарламасы әзірленіп, болашақ мұғалімдер мен тәрбиешілерді кәсіби даярлауға бағытталған. Пәннің негізгі бағдарламасында – адам ағзасының өсуі мен дамуының негізгі заңдылықтарын, жеке

дамуынның әртүрлі кезеңдерінде органдарының қызмет ету ерекшеліктерін менгерту. Пән балалар мен жасөспірімдер денесінің анатомиялық және физиологиялық ерекшеліктерімен, олардың қоршаған ортаға байланысы туралы дамуының негізгі заңдылықтарын оқытуға бағытталған. Оқу жоспарында қарастырылатын тақырыптарға: балалар мен жасөспірімдердің өсу кезіндегі даму заңдылықтары, жүйке жүйесінің физиологиясы, сенсорлық жүйелердің физиологиялық даму ерекшеліктері, эндокриндік жүйенің дамуы, балалар мен жасөспірімдердің жыныстық жетілуі мен тірек-қимыл жүйесінің қалыптасуы қарастырылған.

Пәннің мақсаты – студенттердің пәндік құзыреттіліктерін арттыру, болашақ дене шынықтыру оқытушыларын организмнің балалық жас кезеңдеріндегі физиологиялық даму ерекшеліктері мен әр түрлі физиологиялық функциялардың реттелу механизмдері туралы жүйелі біліммен қаруландыру.

Қазіргі уақытта бәсекеге қабілетті заманауи педагогикалық мамандарды даярлауда балалардың даму физиологиясынан білім берудің рөлі мен маңызы едәуір артып келеді. Болашақ педагогтің міндеті – мектеп оқушыларына білім беру барысында түрлі жаңа педагогикалық және ақпараттық-компьютерлік технология әдістерін пайдалана отырып, өзіндік шеберлігін толықтай дамытып, практика барысында қолдана алуы.

Пән бағдарламасында студенттер, болашақ мұғалімдер мен тәрбиешілер білуі керек: негізгі ұғымдарды; балалар мен жасөспірімдердің анатомиясы мен физиологиясы, олардың негізгі түсініктері; балалар анатомиясы мен физиологиясының мақсаты мен міндеттерін; жер бедерінің негіздері; басқа жас ерекшеліктеріне сәйкес келетін өлшемдер көрсетілген.

Бұл мақаланы жазудағы мақсат ЖОО-да «Балалардың жас және физиологиялық даму ерекшеліктері» пәнін оқытудың ерекшеліктерін теориялық тұрғыдан негіздеу болып табылады.

Негізгі бөлім.

Физиология - тірі организм мен оның жүйке жүйелері, ағзалары, тіндері және жасушаларының әрекеттерін, тірліктерін зерттейтін биологиялық ғылым. Организмнің жас кезеңдерінде дамуы: адам организмі біртұтас жүйе түрінде онтогенездік кезеңдерде өсіп тіршілік жасайды. Адамның тіршілік әрекеттері жас кезеңдеріне сәйкес өзгеріп отырады. Өйткені, онтогенездік дамудың әрбір сатысында өзіндік даму және пішінінің қалыптасуы арқылы жүреді. Өсу жетіліп келе жатқан организмдегі құрылымдарының мөлшерлік өзгерістері ол жасушалар санының дене салмағы мен аумағының артуы арқылы өтеді. Бұлар жасқа сай және жыныстық көрсеткіштердің негізгі белгілері ретінде білінеді. Даму организмде өтетін ағзалар, тіндер, мүшелер жүйесінің сапалық өзгерістерін көрсетеді. Дамудың тұлғалық, жыныстық және психикалық түрлері болады. Өсу мен даму қатар жүреді, бірақ бір-бірімен сәйкес келе бермейді[1]

Жас ерекшелік физиологиясы организм функцияларының қалыптасуы мен даму заңдылықтарын зерттейді. Ол жалпы гигиена, педагогика және психология пәндерімен тығыз байланысты. Мектеп гигиенасы балалар мен жасөспірімдердің организмнің функционалдық мүмкіндіктерін жетілдіруге, үйлесімді дамуына, денсаулық сақтау, нығайтуға бағытталған гигиеналық нормативтер мен талаптарды жасау мақсатында бала организмнің сыртқы ортамен өзара әсерін оқытатын ғылым. Студенттер жас физиологиясы және мектеп гигиенасымен таныса отырып, адам ағзасының және жеке тұлғаның жан-жақты құзыреттілігін қалыптастыра отырып,

болашақ ұстаздың іскерлік шығармашылығын дамытады, танымдық белсенділігін арттырып, пәнге деген қызығушылығын оятып, жан-жақты білім алуға көмектеседі [2].

Сонымен қатар, «Балалардың жас және физиологиялық даму ерекшеліктері» пәнін оқыту барысында мына дағдыларды қалыптастырады:

Педагогтер мен тәрбиешілерге аса қажетті балалар мен жас өспірімдердің анатомиялық және физиологиялық ерекшеліктерін беру.

Өсу мен дамудың негізгі биологиялық заңдылықтары туралы дұрыс түсінік қалыптастыру.

Оқыту және тәрбиелеу жұмысында маңызды орын алатын шартты рефлекстердің негізімен таныстыру.

Сезім, қабылдау, түйсік, ес, ойлану, сана-сезім, сөйлеу, көңіл-күй (эмоция) іспетті функциялардың физиологиялық негіздерін түсіндіру.

Болашақ мамандарды балалар мен жастардың, жалпы адам организмнің жас ерекшеліктерін іс жүзінде пайдалана білуге үйрету.

Салауатты өмір сүрудің негізгі шартты мәселелерімен таныстыру [3].

Кез келген пәнді оқытуда оның қысқаша даму тарихына шолу жасалады. Бұл арқылы студенттер пәннің қалай пайда болғанын және даму сатыларын меңгеруге көмектеседі. Жасқа сай физиологияның бастауы кезінде анатомия мен физиология ғылымдарының дамуына байланысты пайда болған физиология ғылымының үлкен саласы. Адам организмнің жас ерекшеліктерін зерттеу, осы екі ғылымның дамуының негізінде пайда болды. Алғашқы зерттеулер нәтижелері ауру адамдарды емдеуге байланысты алынған. Ал ауру балаларды дұрыс емдеу үшін, оның организмнің қалыпты құрылысы мен қызметін білу керек, яғни жасына сай анатомиялық және физиологиялық байқауларды қажет етеді. Сондықтан көне Грекия мен Рим империясындағы және Шығыс елдеріндегі тәуіптер мен дәрігерлер адам организмнің құрылысына қоса, оның қызметін де зерттей бастаған. Дегенмен тек қана 1628 жылы ағылшын ғалымы Уильям Гарвей организмнің негізгі қызметінің бірі - қан айналысын бақылап, адам білімінің алғашқы физиологиялық жаңа негізін қалады. XVII ғасырда француз философы Рене Декарт (1596-1650) организмнің рефлекторлы қызметін негіздеу арқылы физиологияның дамуына ат салғасты. XIX-XX ғасырларда орыс ғалымдары И. М. Сеченов, И. П. Павлов және олардың әріптестері мен шәкірттері өз үлестерін қосты. Көне замандағы адам организмнің құрылысын зерттеу жайындағы жазбалар, яғни анатомиялық зерттеу мәліметтері өте аз кездеседі. Мұның дамуы XVI ғасырда А. Везалийдің еңбектерінен басталады. Оның “Адам денесінің фабрикасы” (1583) деп аталатын еңбегінде анатомия мен физиологиялық мәліметтер қатар берілген. 1938 жылы профессор А. П. Полосухин Алматыға келіп, 1944 жылы Қ.И. Сатпаев ашқан Кеңес Одағының Ғылым академиясының казак филиалында физиология секторын (бөлімшесін), 1945 жылы Физиология ғылыми-зерттеу институтын ашуға ат салысты. Содан кейін Республикамыздың жоғары оқу орындарындағы физиологиялық зерттеулер бірнеше бағытта жүргізіле бастады:

Негізін А. П. Полосухин қалаған қан және лимфа айналысының реттелуі мен оларға байланысты вегетативтік қызметтер. Бұл бағытта А.М. Бекетаев, ІА. Бірімжанова, Л.Е. Бөлекбаева, Х.Қ. Сәтбаева, т.б. ғалымдар мен олардың шәкірттері зерттеулер жүргізіп, кезеген нервтің қан тамырларына тигізетін әсерін, жүрек-қан тамырлар жүйесіне бірінші және екінші сигнал жүйелері арқылы беретін шартты әсерлерін, ауру организмдегі гемодинамикалық өзгерістерін анықтады.

Академик Н. О. Базанованың шәкірттері профессорлар Қ.Д. Дүйсембин, Т.О.

Измайлов, З.Қ. Қожебеков, Г.Н. Несіпбаев, Б. Н. Никитин, К. Т. Ташенов организмнің ас қорыту ерекшеліктерін, оның реттелу механизмдерін, жас ерекшеліктерін, сүтоң пайда болуы мен реттелуін, босанған әйелдердің сүтсіздігін (агалактия) және оның бала организмне типтетін әсерін зерттеп үлкен табыстарға жетуде [3].

Еліміздегі мектеп гигиенасы мәселелерін кеңінен зерттеу Ұлы Отан соғысынан кейін басталды. 1964 жылы М.Т. Мотюшонканың "кіші мектеп оқушыларының анатомиясы, физиологиясы және гигиенасы" кітабын шығарды, 1970 жылы педучилищелерге арналған оқулық шығарды, 1975 жылы педвуздарға арналған оқулық шығарылды (басқа авторлар Г. Г. Турик және А. А. Крюковамен бірге) [3].

Мектеп гигиенасының ең дамыған кезеңі ХХ ғасырдың 70-90-шы жылдары болып табылады. Сонымен бірге, ғылыми зерттеулер балалардың өсуі мен дамуы олардың денсаулығына тікелей байланысты екенін көрсетті. Өсуі нашар балалар көбінесе дәрігерге барады және әртүрлі аурулармен ауырады. Кейбір созылмалы аурулар балабақшаның ересек тобында пайда болатындығы және олардың мектепте оқуына қатты әсер ететіндігі анықталды. Осыған байланысты балабақшаларда алдын алу шаралары күшейтілді.

Осыған ұқсас зерттеулер Қазақстанда да жүргізілді. Мысалы, 1970-1980 жылдары Алматы мен облыста 13, 15, 17 жастағы ұлдардың және 11-12, 15, 16 жастағы қыздардың физикалық жұмысқа қабілеттілігі 1950 жылмен салыстырғанда едәуір артты. Яғни, қыздардағы жыныстық жетілу 9 жасында басталды. жасы үлкен, 12-13 жастағы ұлдарда, 1,5- 2 жыл бұрын (Алиакбарова, Адеева, 1980, Алиакбарова, 1993) [3].

Физиология бұл зерттеу қызметтерімен тығыз байланысты. Тірі организмнің әртүрлі процестері мен функцияларын зерттеу үшін түрлі әдістері қолданылады.

Бақылау-белгілі бір жағдайларда болатын физиологиялық құбылыстар мен процестерді тікелей, әдетте визуалды тіркеу арқылы ақпарат алу әдісі.

Эксперимент-бақыланатын және басқарылатын жағдайларда құбылыстар мен процестер арасындағы себеп-салдарлық қатынастар туралы жаңа ақпарат алу әдісі. Өткір-бұл салыстырмалы түрде қысқа мерзімде жүзеге асырылатын эксперимент. Созылмалы-бұл ұзақ уақытқа созылатын эксперимент (күндер, апталар, айлар, жылдар [4])

Оқушылардың даму физиологиясының міндеттері үшін балалар мен жасөспірімдердің физикалық дамуын бағалау өте маңызды, ол келесі әдістерді қолдана отырып жүзеге асырылады:

1. жеке әдіс (бойлық қималар әдісі) – баланың дамуын жеке бағалау үшін қажет ұзақ уақыт бойы оның физикалық дамуын жүйелі бақылау кезінде қолданылады. Бұл жағдайда физикалық дамуды бағалау табылған өлшемдерді стандартты (орташа) шамалардың көрсеткіштерімен салыстыру арқылы жүзеге асырылады;

2. генерализациялайтын (массалық) әдіс (көлденең қималар әдісі) – әрбір жас-жыныстық топта дене дамуының орташа көрсеткіштерін алу мақсатында салыстырмалы түрде қысқа мерзімде балалар мен жасөспірімдердің дене дамуын жаппай тексеру кезінде пайдаланылады. Бұған нәтижелерді статистикалық өңдеу арқылы қол жеткізіледі. Олар жас стандарттары болып табылады және балалар мен жасөспірімдердің белгілі бір контингенттерінің физикалық даму деңгейін көрсетеді. Бұл жағдайда жасын ескере отырып, кемінде 100 адам тексеріледі. жынысы, ұлты және тұратын аймағы. Стандартты кестелерді кем дегенде 10-15 жылдан кейін жасау ұсынылады.

Физикалық даму денсаулықтың маңызды көрсеткіштерінің бірі болып табылады. Адамның физикалық дамуын зерттеуде сыртқы тексеру (соматоскопия), морфологиялық көрсеткіштерді (соматометрия) және функционалдық көрсеткіштерді (физиометрия) өлшеу әдістері қолданылады.

Бұл пән негізінде балалар мен жасөспірімдердің жас ерекшеліктерінің физиологиясы мен гигиенасы бойынша зерттеулер іс жүзінде айтарлықтай нәтижелер берді. Балалар ауруларының алдын- алу да өте сәтті болды және балалар өлімі айтарлықтай төмендеген.

Кез-келген өркениетті қоғамдағы дене шынықтыру және спорт объективті қажеттілік болып табылады және маңызды әлеуметтік функцияларды, соның ішінде профилактикалық медицина функцияларын орындайды. Олардың емдік әсері дененің қорғаныс және бейімделу реакцияларының биологиялық механизмін күшейтумен, физикалық белсенділіктің жаттығу әсерімен байланысты. Прогрессивті гипокинезия аясында эмоционалды күйзелістерге толы қазіргі қоғамда адамның денсаулығы мен функционалды жағдайын жақсарту дене шынықтыру құралдарын кең және жан-жақты пайдаланбай мүмкін емес, олар өмір салтының ажырамас, міндетті бөлігі болуы керек. Спортпен шұғылдану, яғни үлкен көлемдегі және қарқындылықтағы, ерекше бағыттағы жаттығуларды орындау денсаулықты нығайтуды ғана емес, сонымен қатар белгілі бір спорт түріндегі жетістіктерді, жоғары нәтижелерді, спорттық шеберлікті арттыруды көздейді. Осыған байланысты спорттық жетістіктер денсаулық есебінен емес, денсаулықты жақсарту нәтижесінде өсуі өте маңызды. Медициналық- биологиялық білім болашақ оқытушыны кәсіби даярлаудың негізін құрайтыны кездейсоқ емес, оны игерусіз ол дене шынықтыру процесін сауатты құра алмайды. Кәсіби және мұғалімдер) мен дәрігерлер бір - біріне өте жақын, өйткені олардың назарының объектісі-тірі адам, ал екеуі де өз жұмысында принципті ұстануы керек [5].

"Балалардың жас және физиологиялық даму ерекшеліктері" курсы оқу кезінде теориялық қана емес,

Жұмысқа кіріспес бұрын студент оның мәні мен мақсатын түсініп, не істеу керектігін, оны қалай жобалау керектігін мұқият оқып, түсініп, содан кейін ұсынылған әдебиеттерден теориялық материалды оқып шығуы керек.

Бұл мақаланың негізгі мақсаты-теориялық материалды зерттеуді тереңдету, дененің әртүрлі функционалды жүйелерінің қызметін зерттеу үшін қолданылатын физиологиялық зерттеу әдістерін игеру, физиологиялық эксперимент дағдыларын дамыту, нәтижелерді статистикалық өңдеу ережелерімен танысу. Әр сабаққа жұмыстың мақсаты, әдістемелік нұсқаулары және өзіндік жұмыс тапсырмалары кіреді.

Оқу сабақтарының түрлері-дәрістік сабақтар: аптасына 2 сағат, практикалық сабақтар аптасына 1 сағат. Дәріс және практикалық сабақтардың бір сағаты 50 минутты құрайды. Сабақтар кесте бойынша өткізіледі. Сондай-ақ студенттердің аудиторияда және аудиториядан тыс өз бетінше жұмысы жоспарлануда. Студенттердің өзіндік жұмыс кестесі және олар бойынша есеп кафедра кестесі бойынша жүргізіледі.

Жоғары оқу орындарындағы дәрістер – оқытудың дидактикалық циклінің маңызды бөлімі. Оның мақсаты - студенттерге жаңа оқу материалдарын меңгеруге бағытталған ғылыми негіздер қалыптастыру [6].

Оқыту әдістері және жоспарланған оқу іс-әрекеттері, оқытуды басқару

Кіріктірілген және белсенді оқыту әдістерін қолдану:

1. Тақырыптар бойынша өзіндік жұмыс:

Ақпараттық-ізвестіру әдістері балалардың жас кезеңдерінде физиологиялық даму ерекшеліктерін талдау және зерделеп түсіну үшін қажетті білімді (ақпараттық материалдарды) іздеуде, іріктеуде студенттің өзіндік жұмысының әдістері болып табылады.

2. Дәріс (жекетақырыптар бойынша презентациялар мен талқылаулар)

Барлық негізгі идеялар дәріс тақырыбымен байланысты болуы керек, презентация теориялық ережелерді (сурет, графика, фотосурет және т.б.) суреттеуге және түсінуге қиын позицияларды түсіндіруге арналған (схема, алгоритм және т. б.).

Топпен жұмыс – жекеленген тақырыптар бойынша бірлесіп жұмыс істеу:

Топтық жұмыстың түрлері: жабық тапсырма (мұғалім студенттерге тақырыптың материалдарын оқудан күтілетін нәтижелерді түсіндіреді); ашық тапсырма (студенттер өздігінен оқу материалдарын талдайды және өңдейді, топ жұмысының нәтижелерін ұсына алады); еркін тапсырма (студенттер өздері тақырыпты тандап, анықтайды, қажетті материалды өз бетінше іздеп табады және күтілетін нәтижелерді ұсынады).

Кері байланыс – IT технологиясын (білім беру порталдары мен сайттарын құру технологиясы); ақпараттық ресурстарды сақтау және бір мезгілде пайдалану үшін бұлтты технологияларды пайдалану; оқу блогтарын құру технологиясы; онлайн-сабақтар); кейс-стади (практикалық байланыстыра оқыту) пайдалана отырып, кері байланыс беру.

Қазіргі білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып ойлаудың, интеллектуалдық белсенділіктің жоғары деңгейіне шығу, жаңаны түсіне білуге, білімнің жетіспеушілігін сезінуге үйрету арқылы ізденуге бағыттау – құзыреттілікті қалыптастыру. «Құзыреттілік» – оқыту және оқудың, өздігінен білім алудың нәтижесінде қалыптасқан білім мен біліктілікті тәжірибеде, іс-жүзінде, практикалық және теориялық мәселелерді шешу үшін қолдана алу қабілеттілігі. Құзыреттілік ұғымы «білім», «білік», және «дағды» ұғымдарын қамтиды. Ол ең әуелі мектептегі оқыту үрдісінде қалыптасады. Құзыреттілік дегеніміз қазіргі заман талабына сай педагог қауымының өзін-өзі өзгерте алу қабілеттілігі деп түсінуге болады. Құзыреттіліктің бағалау критерийлеріне беретін нәтижесін Абай атындағы ҚазҰПУ оқу-бағдарламалық базасынан байқауға болады (Қосымша 1)

Қосымша 1

Құзыреттілік нәтижелері Студенттер:	Бағалау критерийлері (өлшемдері) Студент материалды толық түсінгенін көрсете білді:
- Балалардың өсуі мен дамуының негізгі заңдылықтарын, ағза жүйелері мен жеке мүшелердің жасқа сай физиологиялық ерекшеліктерін салыстырады;	- Баланың өсуі мен дамуындағы негізгі заңдылықтарды толық игеріп, организмнің жасқа байланысты анатомиялық және физиологиялық ерекшеліктерін сипаттайтын сапалық және сандық көрсеткіштерді анықтай және салыстыра алады;

- Дене жүйелері мен мүшелерінің жас кезеңдеріне сай физиологиялық дамуы бойынша қазіргі кездегі қол жеткізген ғылыми нәтижелерін талдайды;	- адамның қимыл-қозғалыстарын қамтамасыз етудің негізі ретінде организмнің жас кезеңдеріне сай морфологиялық және физиологиялық сипаттамаларын оқып үйреніп, дене жаттығуларын орындау кезінде ағзадағы мүшелер мен жүйелердің қызметтерінің өзара әрекеттесуін талдай алады;
- Баланың өсіп жетілу кезеңіне байланысты физиологиялық орташа көрсеткіштерін пайдалана отырып, жекеленген жүйелердің және организмнің функциональдық мүмкіндіктерін бағалай алады.	-Жас кезеңдеріне сай организмнің өсуі мен физикалық және функциялық дамуының көрсеткіштерін біледі, оларды денелік жүктемелерді орындау барысында маңызды жүйелердің функциональдық мүмкіндіктерін бағалауда қолдана алады.

Құзыреттер, құзыреттілік нәтижелері және бағалау критерийлері (өлшемдері)

Жоғарыда көрсетілген құзыреттілік нәтижесінде студенттер қаншалықты материалды меңгере алу мүмкіндіктері көз жеткізе аламыз.

Қорытынды. Қорытындылай келе "Балалардың жас және физиологиялық даму ерекшеліктері " пәні - мектеп жасындағы балалардың анатомиялық және физиологиялық ерекшеліктері, әр түрлі жастағы өсу мен даму заңдылықтары, өсіп келе жатқан ағзаның қоршаған ортамен қарым-қатынасы, оқушылардың денсаулығын сақтау және нығайту жолдары, олардың сау болуын қамтамасыз ету, фигураны қалыптастыруға, баланы жасына сәйкес тәрбиелеуге және білім беруге үйретеді. Бұл пән ғылыми негізде әр түрлі жастағы балалармен тәрбие жұмысын ұйымдастыру, олардың денсаулығын, дене тәрбиесі мен еңбегін қорғау үшін қажет. Бұл мектеп оқушыларын оқытудың сапасы мен көлеміне қойылатын талаптардың артуына, оқу процесінде компьютерлерді, Интернет желісін және оқытудың басқа да құралдарын кеңінен пайдалануға, білім беруге инновациялық технологияларды кеңінен енгізуге және дене жағдайының қазіргі нашарлауына байланысты. балалар. Мұның бәрі оқушылардың денсаулығы мен функционалды мүмкіндіктеріне теріс әсер етеді. "Оқушылардың даму физиологиясы" пәнін оқуда студенттерде мынадай құзыреттіліктер қалыптасады: өзінің Жеке даму мақсаттарын тұжырымдай және нақты бағалай алады, сондай-ақ білім алушылардың зияткерлік даму деңгейін арттыру дағдыларына ие; әртүрлі жастағы ағзаның физиологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, мектеп жасындағы балалар мен жасөспірімдерді оқыту мен тәрбиелеуді ұйымдастыра алады; дене тәрбиесі мен оқыту әдістерін пайдалану есебінен қоршаған ортаға бейімдеу жолымен балалар мен жасөспірімдердің денсаулығын қорғауға және нығайтуға жәрдемдеседі, әлеуметтік және кәсіптік қызметтің толық кешенін қамтамасыз ету үшін олардың дене шынықтыруын арттыруға дайын;оқушылардың салауатты өмір салтын қалыптастыра алады және тазалық пен денсаулықты нығайту талаптарына сәйкес қоршаған ортаның теріс әсерінен қорғау ережелерін сақтай алады. Қазіргі уақытта бәсекеге қабілетті заманауи педагогикалық мамандарды даярлауда оқушылардың даму физиологиясының рөлі мен маңызы артып келеді. Бұл пәнді оқу болашақ мұғалімдердің ғылыми-теориялық деңгейін арттырады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. А.А. Өтепбергенов, Х.Қ Сатпаева, Ж.Б. Нілдібаева «Қалыпты физиология». Алматы, 2005ж.
2. Жас ерекшелік физиологиясы және мектеп гигиенасы: оқу құралы / Б. Амантайқызы, А.Ж. Ерденбаев, К.О. Олжабаев.- Алматы: New book, 2021.-176 бет
3. Қ. Дүйсембин, Г. Абеуова, З. Алиакбарова «Жасқа сай физиология және валеология» оқулық 2007 – 409-3 б
4. СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ В ФИЗИОЛОГИИ Аймамбетова З.А. тьютор Каракалпакский институт сельского хозяйства и агротехнологий Республика Каракалпакстан).
5. «ОҚУШЫЛАРДЫҢ ДАМУ ФИЗИОЛОГИЯСЫ» ПӘНІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІН ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕУ Кенжебекова А.Б., Бекетова Айгуль Кайырбековна
6. Мыңбаева Ә.Қ., Айтбаева А.Б., Құдайбергенова Ә.М. Жоғары мектеп педагогикасы негіздері: Оқу құралы. –Алматы, 2016. – 236б.

Алматы қаласы
Еуразия технологиялық университеті
Аға оқытушы **БАКЕЕВ Б.Т.**

«Soft Skills: икемді дағдылар» пәнін оқытудың мәні мен маңызы

Бүгінгі күні жоғары оқу орындарының алдында білім алушыларға теориялық білім беру ғана емес, сонымен қатар ол білімін практикада тиімді пайдалана білу дағдыларына үйрету міндеті маңызды мәселелердің бірі болып отыр. Осыған орай жоғары оқу орындарында білім алушылардың болашақ мамандығында қызмет атқару дағдыларын оқып, үйретуді қарастыратын оқу жоспарлары қабылданып, оқу бағдарламалары мен басқа да оқу-әдістемелік материалдар әзірленіп, оқу үрдісінде кеңінен қолданылуда.

«Soft Skills» пәні бұл арада болашақ маманның өз мінез-құлқын, мүмкіншіліктерін жақсы білуінен бастап, оның басқа адамдардың мінез-құлқын түсінуіне, ол адамдармен өзара тиімді қарым-қатынас орната білуіне, өз ойын нақты жеткізіп, өзінің және басқа адамдардың ұстамдылығын ескеруді, ұжымның қызметін жетілдіруге ат салысуына, уақытты ұтымды пайдалануына, болашақта басқару дағдыларына да үйренуіне көмектесіп, ол білім, дағдыларын алдымен теориялық тұрғыдан, соңынан ол алған білім, дағдыларын тікелей практикада қолдану мәселелерін жан жақты қарастырып, талдайды және олардың негізінде қортынды ұсынымдар беруді қарастырады.

«Soft Skills» сөзі жалпы ағылшын тілінен аударғанда көптеген кәсіпте пайдасы зор болатын «икемді» немесе «жұмсақ» дағдылар деген мағынаны білдіреді. Яғни ол адамның жеке басы қабілеттерімен тығыз байланысты болатын кезкелген кәсіпте маңызды орын алатын жалпы сипаттағы дағдылар жинағы [1].

Әрине оқытушы қауым өзінің шәкірттері өзінен білім алғаннан соң өз кәсібін жан жақты да, тиімді меңгергенін қалайды. Сондықтан ұстаз білім берудің не екенін анықтау барысында оны үдеріс, тұтынуға болатын нәрсе немесе өнім, нәтиже ретінде де қарастырып, оның әралуын мүмкіндіктері бар екенін байқауы тиіс [2].

Қарастырып отырған оқу пәні қазіргі кезде орын алған үрдіске сай негізінен мынадай маңызды, болашақ маманның өміріне қажетті мәселелерді қарастырады, атап айтқанда: басқа адамдармен тиімді қарым-қатынас орната білу; ұжымда, командада қызмет ете білу; түрлі ақпараттарды қызметтің пайдасына жинап, өңдей білу; шығармашылық тұрғыдан жан жақты ойлап, ізденіс, зерттеу қызметін іске асыру; ұжымда, командада өз тиімділігін түсіне білу және ол қабілетін әрдайым жетілдіріп отыру; қызметте жиі кездесетін келеңсіз тығырықтардан шығу жолдарын таба білу; кейбір кәсіпте клиенттермен тиімді жұмыс жүргізе білу; ұйымдастырушылық қабілеттерін қалыптастыру; жұмысты, қызметті ойша немесе жазбаша жоспарлауды меңгеру; алға қойған мақсатқа қол жеткізуде қосымша мүмкіндіктерді қарастырып, олардың тиімдісін пайдалану; қоғамның әлеуметтік-экономикалық ерекшеліктерін түсініп, оның өзгерістерін қызметте тиімді пайдалану; қызметінде талдаушылық қабілетін жетілдіру; айналасындағы шынайылықты және келіп жеткен ақпараттарды дұрыс қабылдау; қызметте нәтижелікке жетуге бағытталу қабілетін шыңдау.

Одан басқа оқу пәні әр таңдаған кәсібіне сай қосымша дағдыларды да үйренуге мүмкіндік туғызады. Бұл пән сонымен қатар болашақ маманның өз мүмкіншіліктерін түрлі әлеуметтік өмір және кәсіп салаларында пайдалану мәселелерін де реттеп, ол бағытта жаңа білім, дағдыларды меңгеруге жол ашады. Айталық әлеуметтік салада болашақ маманның қоғамдағы алатын орны мен рөлін, басқа азаматтармен өзара қарым-қатынасын іске асыруда ол адамдармен сенімді, әрі тиімді қарым-қатынас орната білу, оны ұзақ уақыт бойы сақтай білу, айналасындағы азаматтармен, ұжымда тиімді жұмыс істей білу, жеке пікір ұстану және оны қорғай білу, ауызша сауатты баяндама жасау, жазбаша сауатты болу, қауым алдында өз баяндамасымен жұртты баурап алу, сынды дұрыс қабылау, презентациялау дағдысы, келіссөз жүргізе білу қабілеттері мен дағдыларын қарастырады. Ал болашақ маманның жеке басына қатысты интеллектуалды қабілеттеріне келгенде, оның тұрақты, әрі жан жақты дамуын, кәсіби шеберлігін жетілдіріп отыру мәселелерін, атап айтсақ ақпараттық талдаушылық қабілет, өзекті мәселені анықтап, таба білу, ол проблеманың шешімін табудың жолдарын көре білу, жақсы есте сақтаушылық, қажет кездерде тез арада жаңа, қосымша білім алу, көптеген ақпараттар толқынында дұрыс бағдар ұстана білу, ұйымда, қалыптасқан жағдайда тез бейімденушілік қабілетін игеру сияқты көптеген мәселелерді зерттейді.

Оқу пәні көбінесе адамның күш-жігеріне байланысты тиісті бір нәтижеге жете білуін, табысқа кенелуін, әрдайым өзінің және басқалардың жақсы көңіл күйін қалыптастыра білуін, қызметте уақытты ұтымды пайдалануын, батылдылық, басым мақсаттарды реттей білу, бір тапсырмадан екіншісіне қиналмай ауысып, оны одан ары тиімді атқара білу, шыдамдылық және т.с.с. қабілеттерін дамытатын білім, дағдыларды үйренуге бағытталған.

Сонымен қатар оқу пәніндегі жоғарыда қарастырылған мәселелерді оқып, білгеннен соң, алда өз көмегін тигізетін болашақ маманның қызметтік мансабын өсіруге ықпалын тигізетін, әрі қызметте жиі кездесетін қолда бар күш-құралдарды тиімді пайдалануға мүмкіндік беретін лидерлік дағдылар да қарастырылады. Онда, әсіресе ахуалды және оған қатысты ақпараттарды талдаудың нәтижесінде тиісті проблеманы анықтап, оны жан жақты зерттеп, оның шешімін табуға жол ашатын шара қабылдау, сапалы орындаушылық мәселесін саралап отыру, жауапкершілікті түсіне білу, жеке талпыныстық, жаңадан команда құру мен ұйымдастыру қабілеті, конфликттік жағдайлардың шешімін таба білу, олардың болуын көре білу мен алдын

алу мәселелері қарастырылады. Осы бағытта болашақ маманның ұжымда тиімді қызмет атқаруының арқасында бір қызмет орнында ғана қалып қоймай, өз білімі мен тәжірибесін жетілдіре отырып, шыңдалған маманға айналу, болашақта басқару ісіне араласып, лидерлік қабілеттерін игеру мәселелерін біліп алу да өмірлік қажеттілікке айналып отыр.

Бұл қарастырылып отырған мәселелер тек қызметтік жағдайларда ғана емес, сонымен қатар болашақ маманның кезкелген өмірлік жағдайларына қажет болатын, оның жеке басының дамуын, тұрмысты жағдайын жақсартуына көмегін тигізетін түрлі өмір жолдарында орын алатынын ескеру керек.

Осы арада жұмыс, табыс табу, ол кезкелген азаматтың күн көрісі, болашағы, жақсы өмір сүру кепілі. Ал адамдар жұмыссыз қалғанда өмірге қанағаттану деңгейі төмендейді. Көп адам үшін жұмыс – өмірінің маңызды бір бөлігі, сондықтан жалпы адамның өмірде бақытты болуы оның жұмысында бақытты болуына (жұмысқа қанағаттануына) көбірек байланысты деген тұжырыммен келісеміз [3].

Міне сондықтан да бұл оқу пәнін оқып, білудің мәні болашақ маманға жан жақты көмегін тигізетін тұлғаның қалыптасуына, оның ішінде өмірлік тәжірибесін меңгеруіне мүмкіндік туғызуында екен. Бұл пәнді оқып білуіне білім алушыға бүгінгі күні дамып отырған замануи технологиялар да көп көмегін тигізеді. Әлеуметтік желідегі түрлі ақпараттарды, әсіресе өзіне қажетті тәжірибелер мен жаңалықтарды пайдалана отырып, болашақ маман өз білімі мен дағдыларын жетілдіріп қана қоймай, сонымен қатар болашақ мамандық жайлы көптеген мағлұматтар алу мүмкіндігіне ие болып, оларды күнделікті өмірінде қолданудағы тиімділіктерін көріп, түсіне бастайды. Көптеген түрлі қызметтік, өндірістік және басқа да салалар бойынша түрлі ақпараттармен танысып, өз кәсібінде оларды сынақтан өткізуге, тиімділігіне көз жеткізуіне мүмкіндіктері мол болады.

Оқу пәнінде, сондай-ақ білім алушыларға өз білім, дағдыларын дамытуына деген ұсынымдар да беріледі, айталық түрлі қызметте жеке негізді пікір ұстанып, нақты жауап қату немесе әріптестері алдында сөйлеу мәнерін жетілдіру. Онда әрбір сөзі анық та, дәлелді болуына ерекше назар аудару, өз көзқарасын негіздейтін дәлелдер әрдайым болуын ескеру. Екінші бір мәселе ретінде басқа азаматтармен қарым-қатынасын жетілдіруде қарастырылатын кейбір азаматтардың жеке басына назар аудара отырып, олармен ұтымды сөйлесуге жол таба білу, ол арада шыдамдылық көрсетіп, өз көзқарасын байсалды білдіру, теріс эмоциясын сыртқа шығармай, сабырлық көрсету сияқты ұсынымдар беріледі. Сонымен қатар білім алушылардың қызметін шығармашылық ізденіс тұрғысынан ойластырып, тапқырлықпен тиісті бір мәселенің шешімін таба білуін дамыту мәселелері де қарастырылады.

Оқу пәнінде уақытты ұтымды пайдалану мәселесіне – «Тайм-менеджментке» назар аударылады. Онда тиісті мерзімде басты мақсатқа жету үшін алдағы міндеттерді орындауды ұтымды жоспарлау, оларды логикалық кезегімен орындау, атқарған жұмысын талдап, кемшіліктерді анықтау және болашақта ондайларға жол бермеу мәселелері қарастырылады.

Болашақ мамандарға қатысты қазіргі бәсекелестікке сай болудағы мынадай батыс елдері ғалымдарының қарастырылып отырған мәселеге деген ұсынымдарын келтіре кетсек. Алдағы бұлыңғыр болашаққа қадам жасар алдында екі нәрсені еске сақтау керек. Біріншіден, карьераңыздың тасы өздігінен өрге домалайды деп күтпеңіз: жауапкершілікті мойныңызға алып, ешқашан да берілмеңіз. Барлық нұсқаларды зерттеп, жоспар құрыңыз, мүмкіндіктер немесе кедергілерге тап болсаңыз, бағдарыңызды өзгертуге дайын болыңыз. Екіншіден, жұмыс беруші жағдайларды

жасайды деп дәмеленбеңіз. Қызметкер бір компанияда өмір бойы адал етіп, өзіне де сондай қарым-қатынас көрсетілетініне сенімді болған заман келмекке кеткен. Сондықтан мүмкіндіктерді тауып, табысқа жетелейтін дағдыларды жетілдіру жолында карьера жасаңыз: мүдденізді қорғау тек өзіңізге байланысты [4].

Болашақ маманның бұл алған білімі мен меңгерген дағдылары жоғарыда айтылғандай оның қызметтік мансабын өсіруге де үлкен көмегін тигізетіні де оқу пәнінде аталып өтіледі.

Көптеген қызметтік жағдайларда кездесетін болашақ маманның жиі туындайтын мәселелер бойынша дұрыс шешім қабылдау мәселесі де негізгі маңызды мәселелердің бірі ретінде қарастырылып, оның болашақ қызмет нәтижесіне үлкен әсерін тигізетіне баса назар аударылады. Онда ол шешімді қабылдау үшін сол кездегі қалыптасқан ахуал жан жақты зерттеліп, ондағы туындаған проблеманың себептері мен оған ықпал еткен факторлар қарастырылады. Оларға талдау жүргізіліп, бұрын осыған ұқсас мәселелер бойынша қабылданған шешімдер зерттеліп, әлемдік тәжірибе мүмкіндіктерін пайдалану арқылы оңтайлы шешім қабылдау ұсынылады. Бұл қызметтің өз ерекшеліктері де бар, айталық туындаған проблемаы талдау мен зерттеу жұмыстарын орындаудың негізінде ол туындаған проблеманың шешу жолдары көріне бастайды, сондықтан болашақ маман ол жағдайларды басынан кешіретін болғандықтан өзінен тәжірибелі әріптестеріне жиі жүгінуден тартынбау жолдары және қабылдайтын шешімді басқалармен талқылау мәселелері де қарастырылып, ұсынылады.

Жалпы қарастырып отырған оқу пәні білім алушының жеке басын дамытуда, жеке кәсіби тәжірибе алу мәселелерінде көптеген жетекші ғылымдармен, соның ішінде Педагогика, Психология, Әлеуметтану, Экономика және басқа ғылымдармен тығыз байланыста дамып отырғанын байқаймыз. Ол пән сонымен қатар бүгінгі күнгі білім алушының осы алған білімі мен дағдыларын замануи ақпараттық технологияларды үнемі пайдалана отырып, жетілдіріп отыру мәселесін де басты бағыттардың бірі ретінде қарастырады.

Аталған оқу пәнін оқып, білу жас білім алушыларға сөзсіз көмегін тигізетін болады, тіпті оны қазірдің өзінде жаңа жұмысқа кіріп, қызмет етіп жүрген бұрынғы студенттердің өздері де атап өтуде. Сондықтан бұл оқу пәнін сапалы өткізу болашақ маманның жаңа жұмыс орнына тез бейімделіп, жаңа білім, дағдылар меңгеріп, өз тәжірибесін одан ары шыңдауына үлкен мүмкіншіліктер ашады.

Пайдаланған әдебиеттер мен ақпарат көздері:

1. <https://ru.wikipedia.org/wiki>.
2. Стив Бартлетт, Дмана Бертон. Білім берудегі зерттеулер. 4 басылым. Ұлттық аударма бюросы қоғамдық қоры. Астана, 2020, 28 б.
3. Стивен П.Роббинс, Тимати А.Джодж. Ұйымдық мінез-құлық негіздері. Ұлттық аударма бюросы қоғамдық қоры. Астана, 2019, 53б.
4. Куртланд Л.Бове, Джон В.Тилл. Қазіргі бизнес-коммуникация. 14 басылым. Ұлттық аударма бюросы қоғамдық қоры. Астана, 2019, 44б.

ДЖУНУСОВА Л.З.,
учитель русского языка и литературы
ЕСИНБАЕВА Л.Ш.
учитель музыки
Международной школы г. Астана

РОЛЬ НЕЙРОННЫХ СВЯЗЕЙ В ФОРМИРОВАНИИ ОБРАЗНОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ МЛАДШИХ КЛАССОВ

С началом школьного обучения у детей младшего возраста учебная деятельность становится ведущим видом деятельности. Перед школьником встает важная задача-получение новых знаний и понятий. Успешность учащихся в обучении зависит от их уровня развития мышления. Существенную роль в интеллектуальном развитии младших школьников играет образное мышление.

Образное мышление – это способность представлять информацию в виде образов, способность человека мыслить визуально, создавая в уме образы и картинки, что помогает лучше понимать и запоминать материал.

В процессе обучения незначительное отставание в развитии образного мышления у детей приводит к неумению формулировать свои мысли, создавать новые образы на творческих занятиях.

Особую роль в формировании образного мышления играет активация нейронных связей, которые участвуют в создании новых ассоциаций и связей между различными концепциями.

Неразвитые нейронные связи могут делать обучение сложным, так как у школьников возникают трудности с пониманием и запоминанием информации. Неразвитые нейронные связи у школьников могут привести к ряду проблем, которые могут затруднить обучение и социальную адаптацию. А неразвитые социальные навыки могут приводить к изоляции и одиночеству, что может влиять на психологическое здоровье и самооценку учащегося. Также могут возникать сложности в коммуникации, которые приводят к проблемам в межличностных отношениях. Слабые навыки самоорганизации могут привести к снижению мотивации и эффективности в обучении.

Нейронные связи активно формируются в детском возрасте, поэтому это критический период для дальнейшего развития ребёнка. У второклассников различные логические, занимательные задания способствуют укреплению нейронных связей.

Интерактивные методы обучения, такие как: игры, визуализации, дискуссии и коллективное решение задач активизируют нейронные связи и улучшают когнитивные навыки учащихся.

На интегрированных уроках русского языка, музыки и изобразительного искусства во 2-х классах, с целью стимулирования нейронных связей применялись методы: КРЭАМ, критическое мышление, стратегии саморегуляции. Эффективные приёмы: разгадывание загадок, головоломок, выполнение логических заданий способствовали развитию креативности у младших школьников.

Рисование и раскрашивание на интегрированных уроках «Русский язык и ИЗО» дало возможность детям передавать свои идеи и мысли в рисунках, развивая их воображение. Также второклассники на театральных постановках по изученным художественным произведениям сумели выразить свои мысли через «вживание» в

образы персонажей. Прогнозирование продолжения сказок и рассказов позволяло им воображать свои варианты развития сюжетов. На уроках литературного чтения и русского языка выполнялись задания на ассоциативное мышление: «Найди лишнее слово», «Соедини слова по смыслу», «Найди пару к каждому слову».

На восприятие образов проводились следующие задания: «Найди отличия», «Что лишнее?», «Составь картинку».

Интеграция предметов русского языка и музыки способствовала развитию языковых навыков. Музыка улучшает фонемическую осведомленность произношения, интонацию и ритм, что связано с укреплением нейронных связей между языковыми и музыкальными областями мозга. Музыка имеет сильное эмоциональное воздействие и вызывает положительные эмоции учащихся. Использование музыкальных игр улучшает настроение, снижает уровень стресса и тревожности, способствуя социализации и сотрудничеству учащихся на уроках. Это игры на аудирование, прослушивание произведений и представление образов на бумаге, сочинение рассказов, использование только мимики и жестов без слов.

Все эти игры способствовали развитию языковых навыков детей, включая словарный запас, развитию образного творческого мышления, улучшению концентрации и вовлечению детей в процесс обучения, при этом формируя новые нейронные связи.

Использование интерактивных методов обучения стимулировало работу мозга, улучшая память, развивая креативное мышление и формируя ассоциативные связи между различными понятиями. Кроме того, интерактивные методы обучения способствовали эмоциональной вовлеченности учащихся, что также оказало положительное влияние на формирование образного мышления.

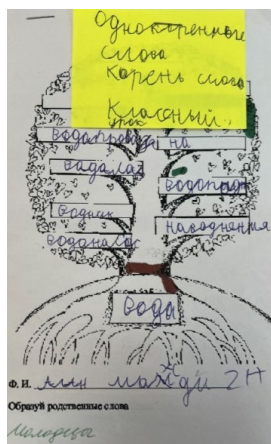
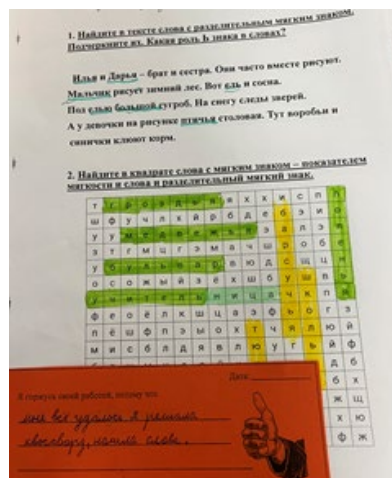
Когда учащийся участвует в интерактивном процессе обучения, его мозг активно работает, создавая новые нейронные связи и укрепляя уже существующие. Это способствует более эффективной передаче информации и углубленному пониманию материала. Также установлению новых нейронных связей помогли проводимые на уроках нейроигры и упражнения нейрогимнастики «Кулак – ладонь, ребро», «Колечко», для стимуляции памяти, мыслительной деятельности, игры «Двойные каракули», «Зеркальное рисование» для развития моторики, «Носик - ушки» для снижения утомляемости и повышения работоспособности.

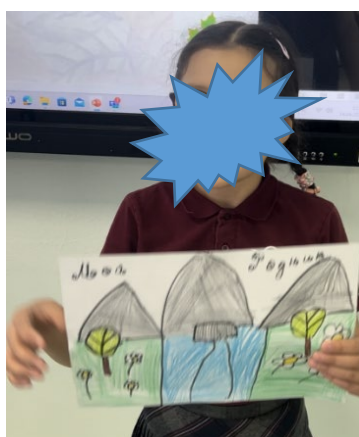
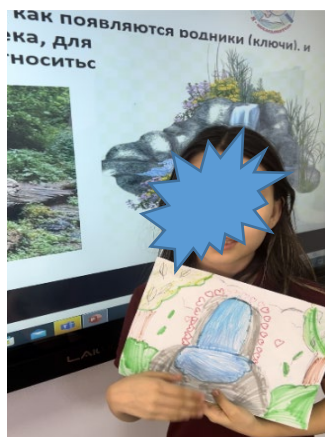
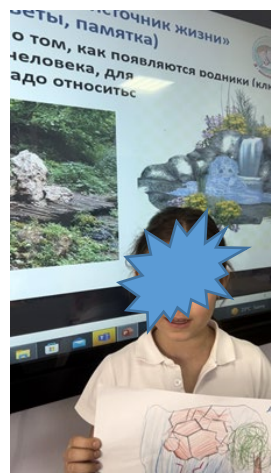
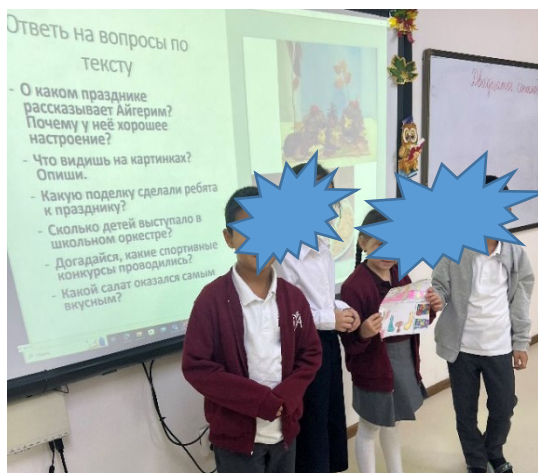
На уроках русского языка и литературы проводились нейроигры: «Чтение стихотворения под хлопки» для развития слухомоторной координации, улучшения дикции. Этот метод полезен при заучивании стихотворений наизусть, левая височная доля мозга отвечает за речь и текст стихотворения, а правая височная доля за ритм и мелодику. Отработке звукобуквенного анализа, развитию речи и мышления помогают нейроигры «Алфавит», «Посчитай буквы и слова», «Гусеница». Умению чётко излагать свои мысли помогают нейроигры «Объясни инопланетянам», «Чтение под стук».

Таким образом, использование интерактивных методов обучения явилось эффективным способом развития образного мышления учащихся за счет активации нейронных связей и стимуляции когнитивных процессов. Это помогло не только улучшить усвоение знаний, но и развить креативное мышление, ассоциативное мышление и способность решать сложные задачи.

Роль развитых нейронных связей важна для психического и физического здоровья учащихся, для их личностного и профессионального роста. Чем больше и сильнее связи нейронов, тем лучше младшие школьники адаптируются к новым

44

Литература:

1. Е.А. Лупандина, К.А. Мантя, А.В. Коробейников, О.В.Пешкова. Формирование художественно – образного мышления младших школьников: опыт диагностического исследования.
2. Методическая разработка «Нейрогимнастика в начальной школе».
3. <https://s3.yandexcloud.net/pedproject/04/wp-content/uploads/2023/05/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F.pdf>
- Использование нейрогимнастики и нейроигр в образовательном процессе, как способ повышения качества образования обучающихся младшего школьного возраста.
4. Пасичник Н. А. Влияние функциональной подвижности нервных процессов на особенности образного и понятийного мышления у детей младшего школьного возраста
5. Работы учащихся.

М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті,
Химия БББ 4 курс студенті, Тараз қ.
РАШИДОВА ТҰРСЫНАЙ ШЫҢҒЫСҚЫЗЫ,
М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті,
Химия БББ 4 курс студенті, Тараз қ.
НАЖМУТДИН НҰРСӘУЛЕ АЯНҚЫЗЫ,
М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті,
«Химия» кафедрасының аға оқытушысы, Тараз қ.
МЕНЛИБЕКОВА АЙНУР ТОЛЕНДИЕВНА

МЕКТЕП ДАМУЫНЫҢ СЫНАМАЛЫҚ ЖОСПАРЛАУЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ҮДЕРІСІ

Оқушының оқуына бәрінен де қатты ықпал ететін ұстаз, себебі мектеп процессінде оқушының сапалы білім алуына бірден-бір әсер етуші фактор.

С деңгейіндегі оқушыны А немесе В деңгейіне жеткізетін ұстаздың шеберлігі, ұстамы, білімділігі мен білгірлігі, жауапкершілігі. Қазіргі кезде «Сізге не үйретті?» емес, «Сіз не үйрендіңіз?» деп сұрақ қою арқылы, оқушыларды осы сұрақтар аясында жетелеу керек. Ол үшін сыртқы фактор емес, ішкі фактор әсер ету тиіс. Әр мұғалім оқушыдан үйренетін жағын қарап, жақсы жағын көре отырып, жағымды жағын алып тастап отыру қажет. Аудиторлық кезеңде әр ұстаз өзіне жағымды әсер алады. Атап айтатын болсам, мәдениеттілікті, ынтымақтастықты, бір-біріне деген сыпайылық, кішіпейілділік, үлкен-кішіні сыйлау бұл өмірде де, мектепте де маңызды. Сонымен қатар мұғалімдердің кәсіби дамуына, деңгейлік бітірген мұғалімдердің әлі де басшылардың қолдауына, шығармашылыққа және жаңа әдіс-тәсілдерді меңгергісі келетін мұғалімдерге мүмкіндік жасауға мұқтаж. Барлық қоғамдастық мүшелердің жоспар бойынша жұмыс атқаратындығын, мақсаттар айқындалып, қызметтері сипатталатындығын, басқа магниттік мектептермен байланыста болып, тәжірибе алмасу керектігін айтқым келді [1].

МДЖ-1 проблемасы (зерттеу сұрағы): «Оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер модулін қолдану арқылы формативті бағалау дағдыларын қалыптастыруда мектеп оқушылары мен мұғалім арасындағы қарым-қатынастың жақсарғанын байқауға болады. Бір-бірін тыңдауға, өз ойларын ашық айтуға, топтық жұмыс арқылы бірлесіп, ынтымақтаса жұмыс жасауды үйренеді. Сұрақ қою техникаларын меңгереді. Бірінші бетпе-бет кезеңінен кейін тәжірибеде мектеп директорымен және мектеп ұжымымен кездесуден басталды. Кездесуде ҚР мектеп басшыларының біліктілігін арттыру бағдарлама идеясымен және курсалды сауалнаманың қорытындысымен таныстырылып, шешу жолдарын қарастыру керектігін айта кетуге болады. Бір ай ішінде өтілген тәжірибеде бірінші бетпе-бет кезеңінде табылмаған сұрақтарға шешімі табылды және нәтижеге жеттім деуге болады [2].

Мұғалімдердің оқу үдерісінің даму деңгейі қалыптасты, топпен ынтымақтаса ықпалды жұмыс жасауға оқушыларды дағдыландырды және оқытудың жеті модулін сабақ барысына қолдана біледі деген түсінік қалыптасуға септігін тигізді. Коучингтен кейінгі 3-сыныптың әдебиеттік оқу пәнінде «Шегіртке мен құмырсқа» тақырыбы сабағынан байқағаным, сабақтың мәні ашылуы, ертегі кейіпкерлерінің іс-әрекетіне баға беруі, топ мүшелерінің белсенділігінің артқаны оқушылардан сезуге болады. Мектеп мәдениеті коучингінен мәдениет санаттары туралы түсінік

қалыптасты, мәдениеттіліктің жоғарғы белгісі туралы түсінік берілді және «мектеп мәдениетінің өлшемдері» жаттығуы жасалынып, нәтижесі орыс тілі, және басқа да сынып сағаттарына әсер етті.

Коучинг үдерісін жүргізуде үйренгеніміз әріптестердің идеясын қолдау керектігін, кері байланыс жүргізуді, бірлесіп жұмыс істеу дағдысына ие болуды, топтық жұмыстарды тиімді жүргізуді қалыптастыру. Жаңа әдіс тәсілдерді, сыни тұрғыдан ойлауды, критерий арқылы бағалауды қалыптастыра отырып, алған білімін сабақпен ұштастырса, коучинг үдерісін жүргізудің мәні осында.

Кесте №1

р/с	Коучингтің тақырыбы	Коучтың аты-жөні	Қатысқандар саны	Коучингтен кейінгі сабақ, пәні, сыныбы	Эвалюация
1	«Мектеп мәдениеті»	А.Менлибекова	18 мұғалім	Орыс тілі, 7- сынып	Коучинг сессия жоспары-3, Фотоколлаж-3, ҚМЖ-4, Оқушы үні фотоколлаж-1, Бейне жазба-10
2	«Оқытудың тиімді тәсілдерін қалай таңдауға болады?»	К.Камзабекова	14 мұғалім	Әдебиеттік оқу, 3-сынып	
3	«Оқытуды бағалау. Оқыту үшін бағалау»	М.Дуйсекова	13 мұғалім	Әдебиеттік оқу, 3-сынып, Информатика, 8-сынып	

Менің үйреткен SMART мақсат қоюды, жеті модульді ажырата білуді, формативті бағалауды және кері байланыс алуды тәлім алушым сабақтарында қолданып жүр.

Кесте №2

р/с	Тәлім алушының аты-жөні	Тәлімгердің аты-жөні	Тәлім алушының қажеттілігі	Қалай жүзеге асты	Эвлюация
1	Б.Әмірбекова	А.Менлибекова	ҚМЖ, ОМЖ, Жеті модуль, Блум таксономиясы, менталды карта, кері байланыс	Кәсіби сұхбат-5 Бейресми сұхбат-3 Сауалнама-1	ҚМЖ-1 Рефлексивті журнал-1 Постер-1
2	Г.Скакбаева		SWOD талдауы, Бруквильдің төрт линзасы, SMART мақсат	Кәсіби сұхбат-4 Бейресми сұхбат-3 Сауалнама-1	ҚМЖ-1 Рефлексивті журнал-1 Постер-1

№2 кестедегі ең сәтті тұстары деп, тәлім алушыларымыздың қажеттіліктерін айқындап алғанымыз. Тәлім алушымен бірінші кәсіби сұхбат жүргізген кезде байқағанымыз бірінші бетпе-бет кезеңінен алып келген ресурстарымен бөлісіп, талқыға салып, көрсету арқылы түсіндірілді. Бір тәлім алушы үшінші деңгейді бітіріп келгендіктен оған бөлек ақпараттарды ұсындым және SWOD талдауы, Бруквильдің төрт линзасы, SMART мақсат қою түсінігін қалыптастырдық.

Кесте №3

LS циклі	Ынтылы топ мүшелерінің аты- жөні	Зерттеуші сұрақ	Зерттеу сыныбы, пәні	Ұсыныстар
1 цикл 1- сабақ	Қамзабекова Құралай	Топтық жұмыс арқылы оқушылардың бағалануын ынталандыруға бола ма?	Ағылшын, 7-сынып	Берілген тапсырмаларға қорытынды шығарса; оқушыларды үнемі назарда ұстаса; айтылған ойларды құнды екенін сезінсе; сұрақтармен жетелесе;
1 цикл 2- сабақ	Дуйсекова Мейрамкул		Алгебра, 7-сынып	Уақытпен жұмыс жасаса; әлі де сабақты қызықтыратын тапсырмалардың түрлері болса; әр оқушының ойы құнды екенін назарда ұстаса;
1 цикл 3- сабақ	Чултубаева Гульвира		География, 7-сынып	Тек топ басшылары ғана емес басқа топ мүшелерін де сөйлете білсе, ойларын тындаса; тек қана А, В деңгейіндегі оқушыларды емес С деңгейіндегі оқушыға да басты назар аудару керек;

Lesson Study үдерісі кезінде ынталы топ отырысында ортақ 7 сынып алынып, зерттеу сабақтарын жүргізген болатын. Зерттеу барысында біздің байқағанмыз, ағылшын тілі сабағында оқушылар топтық жұмыс тапсырмаларын бірге талқылау, ойын еркін жеткізуге әлі де қалыптаспағанын сабақ процесі барысында байқадық. 1 циклдің 1 сабағынан кейін ынталы топ мүшелері талқыға салып, кеткен кемшіліктерді ескеріп, оқушылармен сұхбат жүргіздік және келесі өтілетін сабаққа жоспар құрылды.

Оқушылардың ойын тыңдау біз үшін «сәтті» болды, себебі мақсатымыз әр сабақтан оқушылар жаңа түсініктер қалыптастыра отырып, сабақты меңгереді. Ойлау және сөйлеу, танымдық қабілеттерін дамыту, шығармашылық қабілеттерін шыңдау арқылы оқушы үлгерімін көтеру үнемі назарда ұсталынды. Келесі сабақты өткізер алдында өзімнің тарапымнан қолдау жасап, ресурстар ұсынып отырдық. Барлық өтілген сабақтар талданып, рефлексия жасалды және ұсыныстар айтылып, ескерілді. Айтылған сын ескертпелерді ынталы топ мүшелері келесі 2 циклда өткізілетін зерттеу сабақтарынан қорытынды шығарды.

Кесте №4

25 ән	25 кітап	25 әннің орындалуын қалай анықтадым?	25 кітаптың оқылуын қалай анықтадым?	Бұдан оқушылар не үйренді
«25 ән» Байқауы (5-11 сыныптар)	«25 кітап» оқу байқауы	Ән байқауы (АКТ зал)	Кітап оқу байқауы (АКТ зал)	Қазақ композиторларын және ақын жазушыларының еңбектерін дәріптеу арқылы, оқушыларды ұлттық құндылықтарды дамытуға ойын еркін айтуға, эссе жазуға дағдыландыру.
Музыка сабағы (1-5 сыныптар)	Кітаптар көрмесі және мектеп үзіліс кезінде «25 кітапты» презентация арқылы таныстыру	Музыка сабағы (музыка бөлмесі, АКТ зал)	Кітаптар көрмесі (Мектеп дәлізі, кітапхана)	
«25 ән» тәрбие сағаттарында талданып, айтылды (4-11 сыныптар)	«25 кітап» атты кітаптарды талдау үшін тәрбие сағаттары	Тәрбие сағаттар (сынып бөлмелері)	Тәрбие сағаттары (сынып бөлмелері)	
«25 ән» сабақтар арасындағы үзілістерде әннің орындалуы (1-11 сыныптар)	«25 кітап» аясында оқылған кітаптарға эссе жазу	Үзілістерде әндердің айтылуы (Мектеп дәлізі, АКТ зал)	Эссе жазу (Қазақ тілі және әд.пән бөлмесі)	

Мектеп тәжірибесінде осы аталғандарды іске асырғаннан кейін, өзінді осы курсқа келгеніме еш өкінбеймін. Себебі,біз үшін бұл курстың орны бөлек, мектептің білім сапасының артуына, мұғалімдерді жүйелі жұмыс жасауына, дамуына, зейінің қалыптастырып қана қоймай, ары қарай дамытуға болатынын атқарылған іс-шаралар нәтижесінен көруге болады. МДЖ-2 мен тәлімгердік үдерісті ары қарай дамытуға, тәлім алушыларымды курс барысында алған білімімен бөлісіп, кәсіби дамуына ықпал етеді. Қоғамдастық аясын кенейту, жұмыс жоспарларын тағы да қарап шығып, жүйелі етіп ыңғайластыру керек деп тусінемін. Lesson Study үдерісін ары қарай жалғастыра береміз, тек нысаналы алынған сыныппен ғана емес басқа сыныптарды да зерттеу сабақтарын 2 және 3 цикл арқылы жүргізу керек деген өзіме ой түйдім. «25 ән, 25 кітап» бағдарламасы аясында жұмыстарды жалғастыра беремін, нақтылай айтсам кітаптар санын көбейтіп , оқу жылының соңында тағы да көптеген тәжірибе жинақтаймыз [4].

1. Басшыға арналған нұсқаулық «Педагогикалық шеберлік орталығы» ЖМ баспасы 2016 ж. Астана қ.
2. Бірінші деңгейге арналған нұсқаулық, «Педагогикалық шеберлік орталығы» ЖМ баспасы 2015 ж. Астана қ.
3. Lesson Study бойынша мұғалімге арналған нұсқаулық, Т.Чичибу, «Педагогикалық шеберлік орталығы» ЖМ баспасы 2014 ж. Астана қ.
4. Басшыға арналған курс бағдарламасының үлестірме материалдары, «Педагогикалық шеберлік орталығы» ЖМ баспасы 2016 ж. Астана қ.

магистр филологических наук АСАБАЕВА А.М.,
магистр экономических наук КАЛЯКБАР У.Н.
преподаватели русского языка
Египетский университет исламской культуры Нур-Мубарак

ПРЕПОДАВАНИЕ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК НЕРОДНОГО И РОЛЬ ИНДИВИДУАЛЬНОГО ПОДХОДА В ОБУЧЕНИИ

Статья рассматривает важность индивидуального подхода в преподавании русского языка как неродного студентам религиозных специальностей. В статье описываются особенности преподавания русского языка как второго, обосновывается необходимость индивидуализированного подхода к каждому студенту, а также представлен примерный план урока русского языка для студентов религиозных специальностей.

Ключевые слова: преподавание языка как неродного, лингвистические и культурные особенности преподавания, индивидуальный подход, религиозные специальности, религиозная терминология.

Преподавание русского языка как неродного студентам религиозных специальностей является сложным и ответственным процессом. В данной статье рассматривается роль индивидуального подхода в обучении, особенности преподавания русского языка как второго, а также представлен примерный план урока русского языка для студентов религиозных специальностей.

Преподавание русского языка как неродного студентам религиозных специальностей требует учета как лингвистических, так и культурных особенностей. Студенты сталкиваются с различными трудностями, связанными с изучением нового языка, поэтому важно учитывать их потребности и интересы.

Лингвистические особенности включают в себя изучение русской грамматики, лексики, фонетики и орфографии. Студенты, чьим родным языком не является русский, часто сталкиваются с трудностями в произношении русских звуков, таких как "р", "ы", "щ" и др. Преподаватель должен уделять особое внимание коррекции произношения и обучению правильной артикуляции звуков. Русский язык обладает сложной грамматической системой, которая может быть непривычной для студентов, изучающих его как второй язык. Особенно важно обратить внимание на такие аспекты, как склонение существительных, спряжение глаголов, образование падежей и правила словоизменения. Немаловажным аспектом обучения русскому языку как неродному является изучение новой лексики. Преподаватель должен предоставлять студентам широкий выбор учебных материалов, включающих тексты различных жанров и тематик, а также активно расширять словарный запас студентов. Орфография русского языка также может представлять трудности для студентов, особенно в случае сложных правил написания, использования знаков препинания и правил переноса слов. Преподаватель должен уделить достаточно времени изучению правил орфографии и практическим упражнениям по их закреплению.

Культурные особенности также играют важную роль в преподавании русского языка. Понимание религиозных и культурных особенностей русскоязычного общества помогает студентам лучше взаимодействовать с носителями языка и успешно адаптироваться в новой культурной среде. Преподавание русского языка

как неродного студентам религиозных специальностей требует не только обучения языковым навыкам, но и знакомства с культурными особенностями русскоязычного общества. Это помогает студентам лучше понимать русскую речь, эффективнее общаться с носителями языка и успешнее интегрироваться в русскоязычную среду. Преподавание русского языка студентам религиозных специальностей включает в себя знакомство с местными религиозными традициями, обычаями и праздниками. Это важно для понимания местной культуры и эффективного общения с носителями языка, особенно если студенты планируют работать в религиозных учреждениях или общественных организациях. Знакомство с русской литературой, искусством и культурным наследием помогает студентам не только расширить свой культурный кругозор, но и лучше понимать русскую речь и особенности русской ментальности. Одним из важных аспектов преподавания русского языка студентам религиозных специальностей является изучение религиозной терминологии на русском языке. Это включает в себя изучение основных понятий и терминов, связанных с религиозной практикой, культом, обрядами и традициями. Преподаватель должен учитывать культурные особенности и религиозные убеждения студентов при выборе учебных материалов и организации учебного процесса. Это помогает создать комфортную и поддерживающую обучающую среду, способствующую успешному изучению русского языка и интеграции студентов в русскоязычное общество. Преподавание русского языка как неродного также способствует развитию межкультурной компетенции студентов, помогая им лучше понимать и уважать культурные различия и особенности. Это важно для успешной адаптации в русскоязычной среде и эффективного взаимодействия с носителями русского языка.

Индивидуальный подход в обучении играет ключевую роль в успешном усвоении знаний студентами. Адаптация учебного материала под потребности и интересы каждого студента, создание поддерживающей обучающей среды способствует эффективному обучению. Преподаватель должен учитывать индивидуальные особенности каждого студента, такие как уровень знаний, способности, интересы и мотивацию. Это позволяет адаптировать учебный процесс под индивидуальные потребности студентов и повысить их мотивацию к изучению русского языка. Первым шагом к созданию индивидуализированной программы обучения является диагностика индивидуальных потребностей каждого студента. Преподаватель должен выявить уровень языковых знаний, цели изучения языка, а также индивидуальные трудности и потребности студента. На основе диагностики преподаватель адаптирует учебный материал под индивидуальные потребности студента. Это может включать в себя выбор учебных пособий, текстов и заданий, соответствующих интересам, уровню подготовки и целям обучения студента.

Использование разнообразных методов обучения позволяет учитывать различные стили обучения и особенности восприятия информации у студентов. Это включает в себя коммуникативные упражнения, игры, ролевые игры, аутентичные тексты, аудио- и видеоматериалы, а также интерактивные онлайн-ресурсы. Важным аспектом индивидуального подхода является поддержка и мотивация студентов. Преподаватель должен создать поддерживающую обучающую среду, где каждый студент чувствует себя уверенно и мотивированно к изучению языка. Поощрение и поддержка со стороны преподавателя способствуют эффективному обучению. Преподаватель должен регулярно оценивать прогресс каждого студента и адаптировать учебный процесс в соответствии с его потребностями и достижениями. Это позволяет студентам оценить свой прогресс и увидеть результаты своей работы.

Учитывая перечисленные пункты в статье, хотели бы предложить примерный план урока русского языка как второго студентам религиозных специальностей. Он является примерным, поэтому возможны корректировки по усмотрению преподавателя.

Тема урока: Изучение религиозной терминологии на русском языке. Цель урока: Расширить словарный запас студентов, познакомить их с основными религиозными терминами на русском языке, развить навыки понимания и использования этих терминов.

Ход урока:

Введение (5 минут)

Приветствие студентов.

Объяснение цели урока.

Активизация известных знаний (5 минут)

Обсуждение: что они уже знают об исламе и исламской культуре?

Какие исламские термины они уже знают на родном языке?

Создание мозговой карты или списка исламских терминов, которые они хотели бы изучить на русском языке.

Изучение нового материала (15 минут)

Презентация основных религиозных терминов на русском языке.

Объяснение значений и использования терминов.

Примеры предложений с использованием каждого термина.

Визуальные материалы (картинки, схемы) для наглядного представления терминов.

Практическая работа (15 минут)

Упражнения на закрепление новых терминов: кроссворды, заполнение пропусков, составление предложений с использованием изученных терминов.

Ролевые игры: ситуационные задачи, в которых студенты должны использовать изученные термины.

Обсуждение (5 минут)

Обсуждение того, какие термины были самыми сложными для запоминания.

Вопросы и ответы: студенты могут задать вопросы о терминах, которые им кажутся непонятными.

Оценка понимания: проверка знаний студентов.

Заключение (5 минут)

Подведение итогов урока.

Подчеркивание важности изучения религиозной терминологии на русском языке для понимания русскоязычной культуры и общества.

Выдача домашнего задания: составление небольшого эссе или реферата о важности изучения религиозной терминологии на русском языке.

В заключение хотелось бы добавить, что индивидуальный подход в преподавании русского языка как второго студентам религиозных специальностей играет важную роль в успешном усвоении знаний и формировании навыков общения на русском языке. Создание обучающей среды, учитывающей индивидуальные особенности каждого студента, позволяет эффективно реализовать учебный процесс и повысить мотивацию к изучению русского языка.

Использованная литература:

1. Томлинсон, К. (2001). How to Differentiate Instruction in Mixed-Ability Classrooms. ASCD.
2. Гараев, Д. С. (2018). Индивидуализация обучения в современной школе: опыт и перспективы. Педагогическое образование в России, (11), 52-56.
3. Дьюи, Д. (2005). Искусство воспитания. Москва: Просвещение.
4. Brown, H. D. (2007). Principles of language learning and teaching. Pearson Education.
5. Larsen-Freeman, D., & Anderson, M. (2013). Techniques and principles in language teaching. Oxford University Press.
6. Lightbown, P. M., & Spada, N. (2013). How languages are learned. Oxford University Press.
7. Ларина, Т. В. (2004). Проблемы обучения русскому языку как иностранному. Вестник МГЛУ, (9), 99-106.
8. Рубцова, Е. В. (2007). Лингвокультурологический аспект преподавания русского языка как иностранного. Вестник Челябинского государственного университета, (18), 77-80.

UDC 004.04:37.01

TOREKEYEV BAKHYTZHAN ASILKHANOVICH,

Senior teacher, Master of Foreign Languages,

Department of "World Languages".

M.KH. Dulaty Taraz Regional University, Taraz.

ABILKHAN A.E, ZHANDOSKYZY A, ZHUKENOVA ZH.ZH.

4th course students, Department of "World Languages".

M.KH. Dulaty Taraz Regional University, Taraz.

IMPROVING INFORMATION LITERACY IN ENGLISH EDUCATION THROUGH MULTIMEDIA INTEGRATION

Abstract

In the digital era, information competence has become an indispensable skillset empowers individuals to navigate and decipher the vast information landscape. Secondary school English classes offer a fertile ground for cultivating these competencies, intertwining the development of critical thinking, communication, and textual analysis with the dynamic integration of multimedia technologies. Multimedia integration in English classrooms transforms the learning experience into an immersive journey, where students engage with information through diverse modalities.

Keywords: Information competence, multimedia integration, digital literacy, critical thinking, communication skills, textual analysis secondary education, multimedia

In today's digitally saturated world, navigating and understanding the vast ocean of information available is an essential skill for students. Beyond merely accessing information, they must develop the critical thinking skills to discern its credibility, evaluate its relevance, and communicate their findings effectively. The English language classroom

in secondary school provides a unique opportunity to foster these information literacy competencies, and integrating multimedia technologies into the curriculum offers a dynamic pathway to enhance this process. Information literacy, at its core, is a multifaceted skillset that encompasses more than data retrieval. Students must be able to locate, evaluate, synthesize, and ethically use information from various sources. In the digital age, where information overload and misinformation run rampant, cultivating information competence is paramount. It equips students with the tools to navigate the complexities of the digital landscape, empowering them to become discerning consumers and producers of information. The English language class, with its emphasis on critical thinking, communication skills, and textual analysis, provides an ideal setting for nurturing information competence. By incorporating multimedia technologies into the curriculum, educators can enhance the learning experience and equip students with essential digital literacy skills.

Moreover, multimedia projects ignite students' creativity and self-expressions, empowering them as creators of content. Digital storytelling, podcast production, and video editing projects not only reinforce digital literacy skills but also cultivate a deeper understanding of the information being processed. Students learn to synthesize knowledge, present it effectively, and develop a nuanced understanding of ethical information use.

While the integration of multimedia technologies offers a wealth of benefits, challenges such as limited access to technology concerns about digital distractions must be acknowledged. Educators must ensure equitable access to devices and resources, fostering an inclusive learning environment. Additionally, strategies for mitigating digital distractions, such as clear expectations and structured activities, are crucial to harnessing the full potential of multimedia technologies.

By harnessing the power of multimedia tools, English educators can create immersive learning experiences that prepare students for the dynamic information landscape of the 21st century. They become discerning consumers of information, equipped with the ability to critically evaluate, synthesize, and ethically use information. Furthermore, they emerge as empowered creators, capable of expressing their perspectives and contributing meaningfully to the digital realm. Multimedia technologies offer a rich and immersive learning environment that caters to diverse learning styles and preference. From interactive presentations and digital storytelling to online research tools and collaborative platforms, multimedia resources provide students with opportunities to engage with content in dynamic ways. By incorporating multimedia elements such as videos, podcasts, infographics, and interactive simulations into English lessons, educators can make learning more engaging, accessible, and authentic. Videos, for instance, can provide visual representations of complex concepts, making them more easily digestible for students. Podcasts offer students the opportunity to access information in a visually appealing and concise manner, enhancing students' visual literacy skills. Interactive simulations allow students to explore concepts and scenarios through hands-on experiences, promoting deeper understanding and critical thinking.

Furthermore, multimedia technologies can facilitate collaboration and knowledge sharing among students. Collaborative platforms enable students to work together on projects, share resources, and engage in meaningful discussions, developing their communication and teamwork skills. Online research tools provide students access to a vast repository of credible sources, empowering them to conduct thorough and independent research. By integrating multimedia technologies into English language instruction, educators can transform the classroom into a vibrant and engaging learning environment

that prepares students to thrive in the digital age. Through the development literacy competencies, students become empowered to navigate the complexities of the information landscape, critically evaluate sources, and effectively communicate their findings, equipping them for success in both academic and professional endeavors.

To address these challenges and improve information literacy in English education, educators can implement various strategies: **Explicit Instruction:** Incorporate explicit instruction on information literacy skills into the English curriculum. Teach students how to evaluate sources for credibility, identify bias, and synthesize information from multiple sources. **Critical Reading and Analysis:** Encourage students to critically read and analyze texts, both traditional and digital. Teach them to question authorship, purpose, and perspective, and to consider the context in which information is presented. **Research Skills:** Provide opportunities for students to develop research skills, including conducting effective searches, using library resources, and citing sources properly. Teach them how to navigate databases, search engines, and academic journals. **Media Literacy:** Integrate media literacy into the curriculum, teaching students to critically evaluate multimedia sources such as videos, images, and social media posts. Help them recognize the techniques used to manipulate information and understand the implications of digital media on society.

In view of this research question, Duan, X. et al. focused on how to apply English activity teaching method in high school reading teaching, aiming at the problems of traditional teacher-centered teaching and knowledge-oriented learning, three kinds of learning activities are designed. The results enable front-line teachers to fully understand the new concept, it should be implemented in accordance with its own teaching needs, so as to penetrate the consciousness of practical significance into front-line teachers [1]. Fu, H. et al. will analyze the positive and negative effects of multimedia on high school Chinese teaching on the basis of investigation, research and teaching practice, and put forward some thoughts on the negative effects [2]. Crawford-garrett, K. et al. presented a framework for an educational literacy approach, the framework is centered on critical, locally contextualized, content-rich approaches, and provided detailed examples, explain how this study implemented the framework in two different teacher education settings, these include different institutional barriers, regional student groups and program requirements [3].

To further enhance the integration of multimedia technologies into English language instruction, educators can consider the following strategies:

1. Provide students with explicit instruction on digital literacy skills: Teach students how to navigate the digital landscape, identify credible sources, and use multimedia technologies effectively.

2. Encourage students to create multimedia projects: Assign projects that require students to produce multimedia presentations, podcasts, or infographics, fostering their creativity, communication skills, and digital literacy.

3. Incorporate multimedia resources into lesson plans: Regularly include videos, podcasts, and interactive simulations into lesson plans to engage students and enhance their understanding of concepts.

4. Collaborate with other disciplines: Partner with teachers from other subjects, such as history or science, to incorporate multimedia resources and activities that align with their curriculum, providing students with interdisciplinary learning experiences.

5. Provide ongoing professional development: Engage in professional development opportunities to stay abreast of emerging multimedia technologies and best practices for

their integration into English instruction. By embracing these strategies, educators can create a dynamic and empowering learning environment that equips students with the information literacy competencies essential for success in the 21st century.

In the realm of English education, literacy serves as the cornerstone of academic achievement and lifelong learning. As educators strive to equip students with the skills and knowledge necessary to thrive in the 21st century, innovative techniques can play a pivotal role in transforming traditional approaches to literacy instruction.

Integrating Multimedia Technology:

Multimedia technology provides powerful tools to improve student engagement and understanding in the English classroom. By incorporating multimedia elements such as videos, podcasts, interactive presentations, and digital stories, teachers can create dynamic and interactive learning experiences. These multimedia resources accommodate a variety of learning styles and interests, allowing students to interact with content in meaningful ways.

Effective use of technologies Multimedia involves supplementing traditional texts with multimedia resources. For example, teachers can use video adaptations of literary works to provide visual context and enhance student s understanding of complex themes and characters[4]. Likewise, podcasts and audio recordings can engage auditory learners and offer alternative perspectives on literary texts. In addition, multimedia technology facilitates collaborative learning experiences, allowing students to work together to analyze and interpret information. For example, teachers can use online discussion forums or collaborative editing tools to facilitate peer review and feedback on writing assignments. Collaborative projects, foster teamwork and creativity while building content knowledge and digital literacy skills.

Benefits of integrating multimedia:

Integrating multimedia technologies brings many benefits to developing students information skills. Above all, motivation by providing interactive and rich learning experiences. Multimedia elements engage student s visual, auditory and kinesthetic senses, making learning more dynamic and enjoyable. In addition, multimedia resources can meet different learning needs and interests. For example, students who struggle with traditional texts may find multimedia resources more accessible and engaging. Likewise, English learners and students with learning disabilities can benefit from multimedia resources that provide alternative content delivery methods. In addition, technology Multimedia also promotes critical thinking and digital literacy skills. When interacting with multimedia resources, students must critically evaluate the accuracy, relevance and bias of the information. They learn to distinguish trustworthy sources from unreliable sources and develop strategies to independently verify information. In addition, multimedia integration promotes creativity and self-expression. Students have the opportunity to create multimedia projects that demonstrate their understanding of course content in creative ways. For example, students can create digital presentations, podcasts, or videos that analyze literacy texts or explore subject concepts. These projects encourage students to think critically, communicate effectively, and express their learning creatively.

Challenges and considerations:

While there are many benefits to integrating multimedia technology, educators can face challenges when implementing them. Limited access to technology, inadequate technical support and concerns about digital fragmentation are common barriers to effective multimedia integration. Additionally, educators must ensure that multimedia resources are accessible to all students, including those with disabilities or limited English proficiency[5]. Additionally, educators should consider ethical considerations related to the use of

multimedia resources. Students must learn to ethically use and cite multimedia sources in their academic work, respecting copyright laws and intellectual property rights. Teachers can teach students about effective citation practices, emphasizing the importance of respecting the rights of creators when using media content. By instilling these values, educators empower students to ethically engage with information and contribute positively to the academic and creative community. In addition, teachers should be aware the possibility of digital inequality. Not all students have equal access to technology or the internet outside of school, which can impact their ability use multimedia resources effectively. To alleviate this problem, teachers can provide other ways to access multimedia content, such as providing offline resources or creating opportunities for students to work collaboratively in computer labs, computer or library.

To successfully integrate multimedia technologies into English classes, teachers should: Gather a variety of multimedia resources (videos, podcasts, presentations, stories, articles) that support the curriculum, meet learning goals and appeal to students. Design activities using multimedia that actively engage students in learning, such as analyzing multimedia, creating multimedia projects, collaborating on presentations, or participating in multimedia discussions. Provide support to help students develop skills in using multimedia effectively, such as modeling literacy skills, teaching research strategies and giving feedback on practice. Encourage students to reflect on their experiences with multimedia and how it helps them learn, fostering self-awareness and independent learning.

Benefits of Using Multimedia Technologies in English Language Education:
Enhanced Engagement: Multimedia captivates student s attention through visual, auditory and kinesthetic stimuli, increasing their engagement and motivation to learn. **Diverse Perspective:** Multimedia exposes students to various perspectives, voices, and cultural representations, broadening their understanding and promoting empathy and cultural competence. **Authentic Learning Experiences:** Multimedia projects provide opportunities for students to engage in real-world tasks, developing digital literacy and communication skills essential for academic and professional success.

Critical Thinking Skills: Analyzing and evaluating multimedia content enhances student s critical thinking abilities, including analyzing arguments, evidence and considering multiple viewpoints. Also, we made a survey about our theme. This survey consist of 3 questions, and every question had 4 variants of answers. This survey could help us to knew the educators opinion about the improving information literacy in English education through multimedia integration. And below we have left questions and a diagram of educators answer. Our first question is “Do you currently integrate multimedia resources in your English language teaching curriculum?,,. To this question, 50% of the survey participants chose the answer “Yes,, , 25% chose the answer “No,, , and 16,7% chose “Sometimes,, , 8,3% chose “Never,,.

Further questions is “Have you observed and increase in student engagement since incorporating multimedia resources into your English language lesson?,,. To this question, 50% of the survey participants chose the answer “Yes,, , 25% chose the answer “No,, , and 25% chose the answer “Sometimes,,. And the most interesting thing is that no one has ever chosen the answer “Never,,. The last question was that “Do you believe that multimedia integration enhances students' comprehension of English language content?,,. Many questionnaires 58,3% chose answer “Yes,,. 33,3% chose answer “Sometimes,, , and 8,3% chose the answer “No,,.

In conclusion, the integration of multimedia technologies holds immense potential for fostering student s information competence in secondary school English classes. By

incorporating multimedia elements into the curriculum, educators can create dynamic and interactive learning experiences that engage students and enhance their comprehension, critical thinking and digital literacy skills. Despite the challenges of implementation, the benefits of multimedia integration far outweigh the drawbacks, empowering students to become discerning consumers and producers of information in the digital age. As technology continues to evolve, educators must adapt their instructional practices to leverage the power of multimedia technologies effectively and prepare students for success in an increasingly complex and interconnected world. The integration of multimedia technologies in secondary school English classes offers a transformative approach to fostering information competence. It enhances comprehension, cultivates critical thinking, ignites creativity and empowers students to navigate the complexities of the digital age as both discerning consumers and effective producers of information.

References

1. Association of College & Research Libraries. (2000). Information Literacy Competency Standards for Higher Education. American Library Association.
2. Bertucci, A., Antonietti, A., & La Marca, S. (2013). Effectiveness of multimedia and traditional teaching methods in health science education. *Annali Dell'Istituto Superiore Di Sanita*, 49(2), 125-131.
3. Bruce, C. (1997). The seven faces of information literacy. Adelaide: Auslib Press.
4. Eisenberg, M.B., & Berkowitz, R. E. (1990). Information Problem-Solving: The Big Six Skills Approach to Library & Information Skills Instruction. Norwood, N.J: Ablex Pub. Corp.
5. Hattie, J. (2009). Visible Learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. Routledge.

UDC 81.246.3:373

NURMATOVA DIANA

English language teacher, Master of Foreign Languages, Department of "World Languages". M.KH. Dulaty Taraz Regional University, Taraz.

«PECULIARITIES OF TEACHING ENGLISH TO PRIMARY AND SECONDARY SCHOOL STUDENTS BASED ON ONLINE APPLICATIONS»

Annotation: *This article devotes to the teaching English in primary and secondary schools, covering curriculum models, innovative methodologies, and educator challenges. Insights from recent research highlight the importance of a balanced, immersive approach and address the influence of social media on language learning. Practical recommendations emphasize integrating technology for effective education. The article underscores educators' pivotal role in shaping the linguistic foundation of the next generation.*

Key words: *teaching English, educational program, knowledge of English, "Building the future together", teachers, primary and secondary school, online applications.*

All applications are designed for people with different knowledge of English. You can set the difficulty level, learn the language in a convenient mode and in your free time. It is enough to choose at least one program that you will access daily. Begin by emphasizing the

global importance of English as a lingua franca and its early introduction in primary education. Highlight the significance of effective English language learning strategies for young learners. English, as a universal language, plays a pivotal role in fostering global communication and collaboration. The foundation for mastering this language is laid during primary school years, shaping a child's linguistic skills and cognitive development. This article delves into the multifaceted aspects of learning English in primary schools, exploring both traditional and modern approaches. The foregoing applies to the educational policy of the Republic of Kazakhstan fully complies with: in accordance with paragraph 9 of Article 11 of the law of the Republic of Kazakhstan on education, One of the tasks of the education system of Kazakhstan "new technologies, including vocational education, society and labor credit, which contributes to the rapid adaptation to the changing needs of the market, introduction of remote, information and communication technologies and effective use" [1].

Academician S.S. Kunanbayeva formulates the priorities of the education system as follows: "modern education should be aimed not at education, but at independent search and acquisition by the student himself in order to use it to solve individual professionally important tasks. Consequently, education by its nature is developing as pragmatically and creatively as possible, and in order to ensure that it meets the modern requirements of professional flexibility of specialists, it must be advanced in its direction. The requirements of modernity dictate the need to transfer the accent from teaching activities to the organization of the student's own activities..."[2, 23-24]

Explore the comprehensive aspects of teaching English in primary schools based on the provided sources. Discuss curriculum models, teaching methodologies, and challenges faced by educators. Primary school English education encompasses a diverse range of aspects, as outlined in recent research [3]. From curriculum models tailored to age-appropriate linguistic development to innovative teaching methods, educators navigate various challenges to ensure effective language acquisition. Understanding these elements is crucial in refining English language programs for young learners. English language acquisition in primary school is a multifaceted process that significantly influences a child's cognitive and linguistic development. This section explores key elements that contribute to a comprehensive understanding of how English is taught in primary education:

➤ Curriculum Models: Primary schools employ diverse curriculum models to structure English language education. These models aim to cater to the developmental stages of young learners, gradually introducing linguistic complexity; research suggests that a well-designed curriculum integrates language skills seamlessly, encompassing listening, speaking, reading, and writing. This holistic approach ensures a balanced language development for primary school students [3];

➤ Teaching Methodologies: Recent studies propose innovative teaching methods, such as incorporating games, storytelling, and real-life scenarios into lessons. These approaches not only enhance language acquisition but also make the learning process enjoyable for primary school students [3].

Challenges in English Education: Educators encounter various challenges when teaching English to young learners. These challenges may include adapting to diverse learning styles, addressing language proficiency disparities among students, and managing classroom dynamics.

The purpose of the meeting was to improve the promotion of the Strategic Program "Kazakhstan – 2030", the address of the first president of the Republic of Kazakhstan N.A. Nazarbayev to the people of Kazakhstan dated January 28, 2011 "we want the future

together" among the population, increase the social activity of the agitator – propagandist, ensure the availability of public information on priority areas of state policy, the formation and strengthening of public relations with state bodies[4].

Elaborate on the impact of social media and online tools on English learning. Analyze both positive and negative influences, incorporating insights from the provided sources. The advent of social media and online applications has revolutionized the landscape of language learning, particularly in the context of English education for primary school students. While these platforms offer unprecedented accessibility and engagement opportunities, they also pose challenges such as potential distractions. This section explores the dynamic interplay between technology and language acquisition, shedding light on the evolving nature of primary school English education.

Over the past few decades, influence of technology upon children and education has been immense. Education was once equated with money, but things have changed. Great education for your children is no more a dream. It's affordable. Even average families can afford a mobile phone in which applications can be downloaded. While there are a lot of applications available at the app store, choosing the right one for your child can change the way they look at the process of learning. Educational apps are making things easier for children to understand. Books are often found to be tiring and boring for children while replacing them with colourful pages and moving animations can make learning fun to the core [5].

Benefits of Using Mobile Applications in Education:

1. Enhanced Interaction: Experts say that apps in education can make children more interactive and activate better engagement between parents and children. The most effective way is to engage with the children while they are using applications. Interaction tendency in children is enhanced by mobile applications[5].

2. Novel learning techniques: Thoughts of traditional methods of learning accompany a generic feeling of boredom. They do not favor drifting from the monotonous learning patterns of restricted and upright book learning, thus dissipating the engagement factor. Technology in the guise of apps is helping those looking for some newness in the universe of learning. In addition to the feel of novelty, apps add an element of fun and involvement to the learning process. Through games, puzzles or other challenging tasks, app learning stimulates the brain cells to actively metabolize the input unleashing a new perspective[5].

3. Parent-teacher communication: The ideal concept of frequent parent teacher interactions finds its space in the articles and books regarding performance enhancement but not in reality. Owing to the tight schedule of both the parties, it is just not possible to maintain the rapport through physical interactions. But now, we have apps. Teachers can attend to the queries of the parents anytime and anywhere through an ominous device called the phone. This fosters transparency regarding the child's growth at school[5].

4. Online resources: The power of digital world lies in the ginormous amount of resources that fill its nooks and corners. The wealth of this platform implicates its popularity among knowledge seekers. The reach of this platform makes it a favorite to people who cannot afford the luxury of full time courses in schools or colleges. Mobile applications help them access a compendium of ebooks and pdfs and other online materials and the freedom to access it beyond the boundaries of time and space [5].

5. Entertainment: According to studies, mobile apps promote entertainment. Learning is no more a passive activity, it's active with applications. Lessons transforming to games can change the face of education. Children will enable a kind of interest in learning. Level

based apps instil determination to pass each level. Apps without doubt enhance education. No more boring home works and tough class lectures[5].

6. Availability 24/7: Unlike school, mobile applications are available round the clock. No need to be worried about schedules. Anywhere can be a classroom. App learning is not time-bound learning, its relaxed learning. Most of the apps promote child-friendly control. Children should only need to reach out for the device when they feel like learning. Little ones can operate it without much effort[5].

As the N.A. Nazarbayev noted: it is necessary to provide the younger generation with new knowledge that meets the world standards related to Information Technology"[6]. The use of innovative technologies in the classroom is an integral part of modern education. We can refer to the type of innovative technology as an interactive whiteboard, which we use during the lesson[6].

We conducted a survey among 6th grade students №53 of the Taraz school. Since our topic is to determine the advantages of learning English using online applications, we conducted a small experiment. We used two online programs "Duolingo" and "Lingualao". As a result of this experiment, we conducted a small survey and here are the questions we compiled and the answers to them:

➤ Question: "Do you like learning English?" Answer: 15 students answered "Yes", 7 students answered "No", 4 students "Didn't answer."

➤ 2-question: "Is it difficult for you to learn English?" Answer: 17 students answered "No", 9 students answered "Yes".

➤ 3-question: "Did you like learning English with online applications?" Answer: All the students answered "Yes."

➤ 4-question: "Which program we provided did you like the most?" Answer: 16 students answered "Dualingo", 10 students answered "Lingualao".

Applications can be used as an independent tool for vocabulary replenishment and grammar repetition, or as an additional element that will help make your learning in English courses or with a tutor even more effective. Summarize the key findings and insights discussed in the article, underlining the importance of adapting teaching methods to the evolving educational landscape. As we navigate the intricate landscape of English language education in primary schools, it becomes evident that a nuanced approach is essential. This article has explored traditional and modern facets of English learning, emphasizing the pivotal role of educators in shaping linguistic competence. By embracing technological advancements and tailoring strategies to the needs of young learners, we pave the way for a future generation adept in English language proficiency.

References

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года N 319-III ЗРК.
2. Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории. – Алматы, 2005. – 264 с.
3. <https://www.redalyc.org/journal/6437/643770323033/html/>
4. <https://bsh.kz/news/1927>
5. <https://www.edsys.in/12-benefits-of-using-apps-in-education/>
6. Н.Ә.Назарбаев. Қазақстан халқына жолдауы. «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан»

Ғылыми жетекші - Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университетінің профессоры,
Т.Ғ.К. ТАПАЛОВА А.С.¹,
7М01515-Химия білім беру бағдарламасы бойынша
2 курс магистранты - ҚОЙШЫБАЕВА Н.Қ.²

ОРГАНИКАЛЫҚ ХИМИЯ ПӘНІНЕН ЭЛЕКТРОНДЫҚ ОҚУЫТУ ҚҰРАЛДАРЫН ЖАСАУ ЖӘНЕ ОНЫҢ ТИІМДІЛІГІН АНЫҚТАУ

Андатпа. Мұғалімнің электрондық оқыту құралдарын жасауы оның кәсіби өсуінің себебі болып табылады. Мұғалім өз бетімен әзірлеген электронды оқулық оқытудағы негізгі бағыттарды көрсетуге, даралықты көрсетуге және шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Мұғалімге студенттерге, оның ішінде дарынды балаларға арналған жеке білім беру траекториясын құрастыруға мүмкіндік беріледі. Электрондық оқулық негізгі оқу материалына қосымша ретінде жұмысты өздігінен ұйымдастыруға, білімді қайталауға және жалпылауға, сондай-ақ сабақтан тыс уақытта олқылықтарды толтыру үшін өз бетінше оқуға болады және пайдаланылуы керек. Интерактивті мультимедиялық оқулық мұғалімге оқу, әдістемелік және анықтамалық материалдың үлкен көлемін береді және осы материалды оқытуда пайдаланудың құралдары мен формаларын тандауда үлкен мүмкіндіктер береді.

Кілтті сөздер: электрондық оқулық, интерактивті оқыту жүйесі, компьютер, органикалық химия, дарынды балаларды дайындау, органикалық химияны электронды оқыту.

Әлемдік жоғары кәсіптік білім беру жүйесіне интеграция мамандарды даярлау сапасын арттыруды талап етеді. Қоғамның жаңа типтегі маманға деген қажеттілігі кәсіби қызмет құрылымындағы, оның түрлеріндегі, функцияларындағы, кәсіби міндеттері мен дағдыларындағы өзгерістерден туындайды [1]. Кәсіби қызметтің құрылымы мен мазмұнының өзгеруі, өз кезегінде маман даярлау мазмұнына барабар өзгерістерді анықтайды. Осыған байланысты білім беру бағдарламаларын жаңғырту, оқыту әдістері, нысандары мен құралдарын жетілдіру қажет.

Қазіргі кезде білім берудің ақпараттық-компьютерлік парадигмасы өз позициясын нығайтатыны белгілі. Компьютерлердің пайда болуы оқу процесіне жаңа құрал беріп қана қоймай, оны айтарлықтай өзгертті [2].

Электрондық оқулық бұл оқытудың заманауи құралы – білім алушыларға арналған оқу кітабы, онда ғылым мен техниканың жетістіктерінің қазіргі деңгейінде белгілі бір білім саласындағы материалдар жүйелі түрде баяндалады. Электрондық оқулықтарды қолдану берілетін ақпараттың көлемін ұлғайтуға, оқытудың ойын түрлерін пайдалануға, кәсіптік қызмет үшін зерттелетін пәннің ерекшеліктерін ескеруге және тағы басқаларға мүмкіндік береді [3].

Тиімді артықшылықтарға қарамастан электронды оқулықты қолдану оқытудың жоғары нәтижелеріне кепілдік бермейді, өйткені белгілі бір кемшіліктер жоқ емес. Бұл электронды ақпаратпен жұмыс істеу ерекшеліктері, оқу материалының мазмұнын іріктеу мен құрудағы қиындықтар, терминдер мен белгілерді қолдануда біріздендіру, оқушылардың жеке ерекшеліктерін есепке алу, иллюстрациялық материал жасауға бірыңғай көзқарас және материалды беру дозасының көлемі.

Электрондық оқулықтарды қарқынды құру процесі жақында басталғандықтан, оның көп бөлігі өздігінен жүреді. Авторлар оқу материалын қажетті өңдеусіз қағаздан

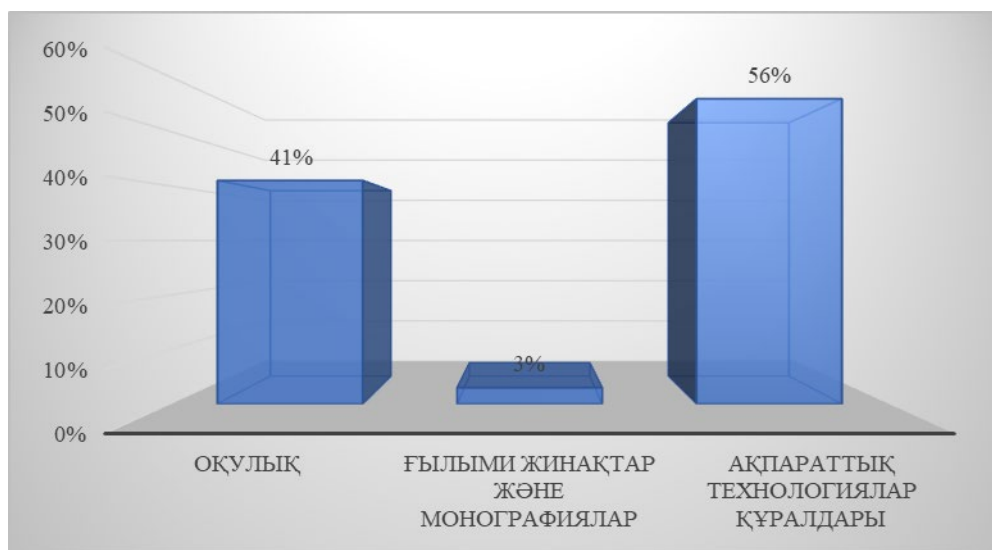
электронды тасығышқа ауыстырған кезде. Қазіргі уақытта осы оқу құралдарын құруға технологиялық тәсілдің бастапқы кезеңі жүзеге асырылуда [4]. Электрондық оқулық оқу құралы ретінде оқу процесінде қарапайым оқулыққа тән және ақпараттық технологиялардың ерекшеліктеріне сәйкес келетін жеке функцияларды орындауы керек. Жоғары оқу орнының оқу кітабының негізгі тұтынушылары студенттер мен оқытушылар болып табылады.

Зерттеу тақырып бойынша Қорқыт ата атындағы Қызылорда университетінің «Биология, география және химия» кафедрасының «Химия» мамандығы бойынша 3-4 курс студенттеріне сауалнама жүргізілді. Сауалнама бойынша мынадай сұрақ қойылды: Емтиханға, семинарларға және практикалық сабақтарға дайындық кезінде, сондай-ақ курстық және бітіру жұмыстарын орындау кезінде ақпараттық көзі қандай? Жауаптар келесідей болды: емтиханға дайындықтың негізгі көзі конспекттер – 63%; оқулық – 20%; анықтамалық әдебиет – 10%; ғаламтор-7% (сурет 1).

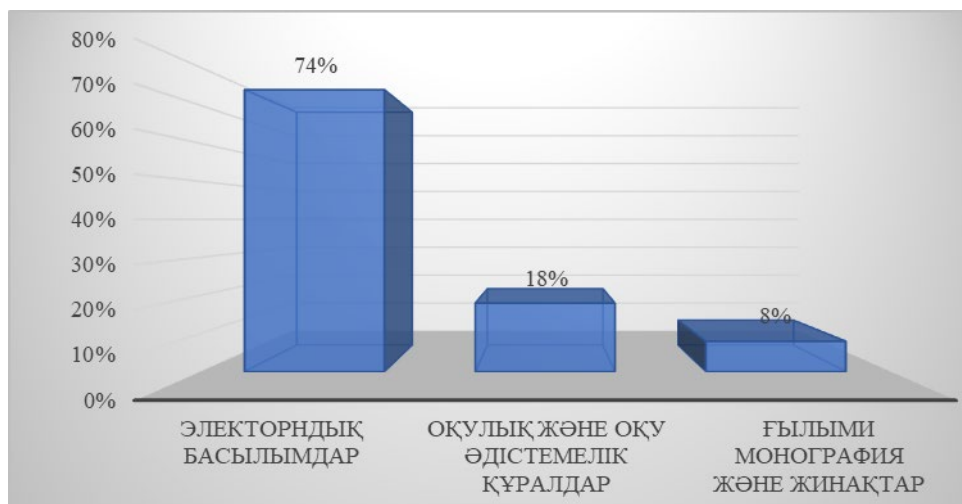
Сурет 1-Емтиханға студенттерді дайындаудағы негізгі іздену көздері

Семинарлар мен практикалық сабақтарға дайындық кезінде жауаптар келесідей бөлінді: оқулықты респонденттердің 44%, Ақпараттық технологиялар құралдарын – 56% пайдаланады (сурет 2).

Сурет 2- Семинарларға және практикалық сабақтарға дайындық кезіндегі негізгі іздену көздері

Курстық және бітіру жұмыстарды жазу кезінде студенттердің 74%-ы электронды басылымдарды пайдаланады (сурет 3).

Сурет 3-Курстық және бітіру жұмыстарын жазудағы негізгі көздер

Қазіргі уақытта студенттер электронды ақпарат құралдарына көбірек жүгінуде. Оқу кітабының ең маңызды функциялары: ақпараттық -86%; өзін -өзі бақылау- 10%; дүниетанымдық-4%.

Мұғалімдер бірінші және екінші орында бекіту және өзін-өзі дамыту функцияларын атады, содан кейін ақпараттық жүйелеу, білім беру және дамыту және басқалар кему ретімен орналастырылды. Осылайша, оқулықтағы студенттер ең алдымен, ақпарат көзін көреді, ал оқытушылар білімді бекіту функцияларын атап көрсетеді, содан кейін қалғандарын атайды.

Электрондық оқулықтың функцияларын келесідей ұсынған жөн:

1. Ақпараттық. Бұл функция теориялық тұрғыдан игеруге жататын оқу материалының белгілі бір көлемін және оқу процесінде студенттерде қалыптасуы керек іс-әрекеттің негізін бекіту болып табылады.

2. Ассимиляцияны басқару функциясы. Оқулықта материалды тиімді қабылдауға және игеруге ықпал ететін әдістер болуы керек (гипермәтін технологиясы, мультимедиа, анимация).

3. Бекіту, бақылау және өзін-өзі тәрбиелеу функциясы. Оқулықта бақылау шараларының жеткілікті саны болуы керек: кіріс бақылау, тақырыптық, қорытынды. Қазіргі уақытта студенттердің өзіндік жұмысының үлесін арттыру жағдайында бұл функция ерекше маңызды болып табылады.

4. Трансформациялық функция оқу бағдарламасына және білім алушылардың танымдық мүмкіндіктеріне сәйкес білім беру мазмұны ретінде электрондық оқулыққа енгізу үшін ғылыми білімнің белгілі бір көлемін педагогикалық өңдеумен байланысты.

5. Мотивациялық-ынталандырушы функция оқушылардың осы оқу пәніне танымдық қызығушылығын қалыптастыру және сақтау болып табылады.

6. Жүйелеу функциясы материалдың қатаң дәйектілігі болып табылады.

7. Үйлестіруші. Оқытудың негізгі құралы бола отырып, оқулық барлық басқа құралдардың функцияларын реттеуі керек.

8. Интеграциялық функция-бұл электронды оқулық материалы зерттелетін ғылымға қатысты барлық ақпаратты біртұтас көрініске біріктіруі керек.

9. Білім беру және дамыту функциясы. Оқулық жан-жақты дамыған тұлғаның қалыптасуына ықпал етуі керек.

10. Дозалау функциясы-ассимиляцияға жататын формациядағы дидактикалық көлемді анықтау және бекіту. Электрондық оқулықтың біз тізімдеген дидактикалық функциялары өзара енуге және толықтыруға мүмкіндік беретін ақпараттық жүйені құрайтынын атап өткен жөн.

Электрондық оқулықтардың дидактикалық функцияларының ғылыми негізделген оқу процесінде заманауи оқыту процесінің талаптарына да, білім алушылардың жеке ерекшеліктеріне де жауап беретін жоғары тиімді оқулықтарды құруды және қолдануды қамтамасыз етеді.

Жұмыстарға сүйене отырып, "органикалық химия" пәні бойынша оқулықта келесі компоненттер жүйесі бар:

I. Мәтіндер.

1. Негізгі: теориялық-танымдық, қолданбалы танымдық, танымдық-практикалық құрал.

2. Қосымша: қосымша оқу материалдары.

3. Түсіндірме: ескертулер мен түсініктемелер, терминдер.

II. Мәтіннен тыс компоненттер.

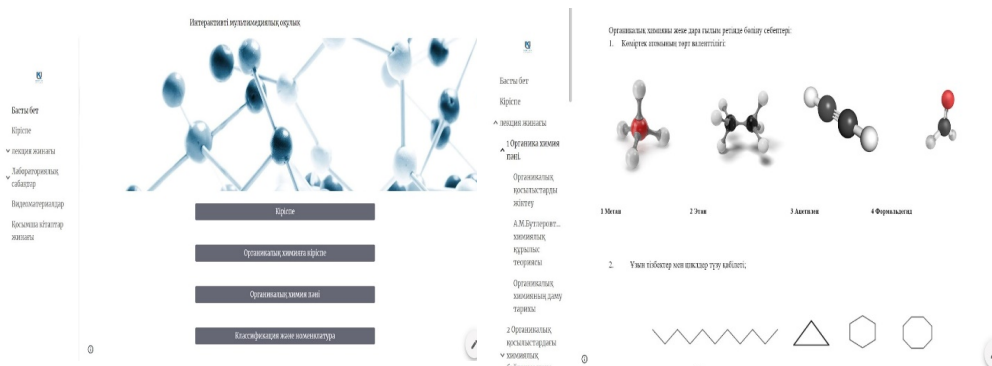

1. Ассимиляцияны ұйымдастыру аппараты: сұрақтар, тапсырмалар, кестелер, жауаптар, есептерді шешу мысалдары, есептеу үлгілері.

2. Иллюстрациялық материал: суреттер, иллюстрациялар.

3. Бағдарлау аппараты: кіріспе, мазмұн кестесі, көрсеткіштер, таңдаулар (қаріп және түс), сигналдар, таңбалар және т. б.

«Органикалық химия» пәні бойынша электронды оқулық ты жобалау кезінде жаңа зертханалық сабақтарды ескере отырып, оқу материалын құрылымдау жүргізілді. Біз құрастырған электронды оқулық 4 негізгі бөлімге бөлінді: кіріспе, лекция жинақтары, зертханалық сабақтар, қосымша кітаптар жинағы (сурет 4).

Сурет 4- «Органикалық химия» пәні бойынша электронды оқулық

Әр бөлім үшін бақылау және зерттелген материалды игерудің өзін-өзі диагностикалау сынақтары қарастырылған. Мәтін бөлігі қажетті ақпаратты іздеу уақытын қысқартатын көптеген кросс-сілтемелермен бірге жүреді. Студенттердің оқу уақытының шығындары «Органикалық химия» пәні бойынша оқу құралымен салыстырғанда үш есе аз болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Козлова Е. И. Электронные учебные издания в современном вузе : учебно-методическое пособие [Текст] / Е. И. Козлова. – Москва : Форум, 2013. – 207 с.

2. Досжанов Б.А. Мультимедиялық технологияларды пайдалану арқылы оқыту үдерісін жетілдірудің дидактикалық негіздері: пед.ғыл.канд.ғылыми дәрежесін алу үшін дайын.дис.автореф./ Б.А.Досжанов. – Түркістан, 2017-306.

3. Zhukova N.V. The possibility of using electronic test simulators for teaching physical chemistry / N.V. Zhukova // Fundamental research. 2013. – № 10-12. – PP. 2778–2781.

4. Босова Л.Л., Зубченко Н.Е. Электронный учебник: вчера, сегодня, завтра // ОТО. 2013. № 3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/elektronnyy-uchebnik-vchera-segodnya-zavtra> (дата обращения: 11.01.2024).

**МАХАМБЕТОВА АЛМАГУЛЬ САПАРБЕКОВНА,
БЛЯЛОВА АСЕМГУЛЬ ШАЗАРОВНА**

Astana Garden School
Астана қаласындағы Халықаралық мектеп
бастауыш сынып мұғалімдері

СТОРИТЕЛЛИНГ АРҚЫЛЫ ОҚУ ПРОЦЕСІН ҚАЛАЙ ТҮРЛЕНДІРУГЕ БОЛАДЫ?

Адамның мәдениеттілігі, ақыл-ойы, ойлау қабілеті оның сөйлеуімен анықталады. Ерте балалық шақтан бастап адам жеке сөздерді айта бастайды, содан кейін сөйлеу тілі байып, күрделене бастайды. Сөйлеуді дамытуда ата-аналар, мұғалімдер басты рөл атқарады. Олар балаларды ойлауға және пайымдауға үйрету керек. Бала ойлауды үйрену үшін сөйлеуді үйрену керек, содан кейін үйлесімді сөйлеу керек.

Бастауыш сыныптарда жұмыс істей отырып, балалардың бұрын қолданып келген оқытудың стратегиялары мен белсенді формаларын енді қабылдамайтыны байқалды. Неге? Ойланып көрейік.

Біріншіден, қазіргі уақытта оқушының өзін қызықтыратын нәрсеге ғана назар аударуы. Егер мұғалім сабақ барысында материалды ұсынатын құрал қызықты болмаса, балалар назарын басқа нәрсеге аударады.

Екіншіден, оқушының сөздік қоры олардың бір нәрсеге оң немесе теріс көзқарасын білдіруге, өз қалауын немесе қаламайтындығын білдіруге және өзекті тақырыптарды талқылауға тілі жеткілікті. Ал бұл жерде, әрине, интернеттің рөлі болды.

Осыдан келіп сұрақтар туындады: балалардың назарын қалай аударуға және оларды оқу-тәрбие процесіне қалай ынталандыруға болады? Оқу процесін балалардың өміріне қалай жақындатуға болады? Олардың белсенділігінің, сабаққа зейінін шоғырландыруға қабілетсіздігінің немесе қаламауының астарында не жатыр? Сөздік қорын қалай кеңейтуге болады? Балаларды кітап оқуға, өз ойын дәйекті, анық жеткізе білуге қалай тартуға болады? Әдеби сөйлеуді қалай дамытуға болады?

Көптеген мәселелерді шешу үшін әмбебап құрал қажет болды.

Әрбір адамның өмірінде таңдау жасау, жауапты шешім қабылдау қажет болатын жағдай туындайды. Бірақ ұзақ әңгімелер мен ертегілердің кейіпкерлері бізге дұрыс шешім қабылдауға көмектесе алмады. Енді, есіңізде болсын, кез келген адам өмірден қандай да бір қысқаша әңгімені, ертегіні, анекдотты немесе тіпті қысқаша фразаны естігенде немесе оқығанда, олар бірден жауап, өз проблемасына немесе жағдайына ұқсастық тауып, шешімдерін тапты және олар қандай да бір әрекетке жетеледі.

Ал жаңа құралдардың бірі – *сторителлинг*, яғни оқиға арқылы ақпаратты жеткізу әдісі.

Техниканың авторы - халықаралық Armstrong International компаниясының басшысы Дэвид Армстронг. Қызықты әңгімелер арқылы қызметкерлер нұсқауларды оңай қабылдап, дұрыс бағытта және тиімді жұмыс істей бастайды. Мұның бәрі тыңдаушылар кейіпкермен араласып, онымен не болғанын жақсы есте сақтай алатындықтан.

Сторителлинг те тәрбиені дамытудың, оқытудың педагогикалық мәселелерін шешуге бағытталған, белгілі бір құрылымды және қызықты сипаты бар әңгімелерді пайдалануға құрылған педагогикалық әдістеме болып табылады.

Педагогикада сторителлингтің бірнеше түрі бар:

- Классикалық – мұғалім айтады, балалар тыңдаушы. Мұғалім бұл әдісті жаңа материалдың теориясын, ережелерді немесе кеңестерді ұсыну үшін пайдалана алады.

- Белсенді – мұғалім мақсат пен міндеттерді, әңгіменің негізгі оқиғаларын береді. Оқушылар әңгіме құру процесіне қатысады.

- Сандық – оқиға қосымша көрнекі мазмұнды пайдалана отырып айтылады: презентациялар, бейнелер, ақыл-ой карталары, инфографика.

Оқиға классикалық әңгіме элементтерін қамтиды.

1. Кіріспе. Бұл бөлімде бүкіл оқиғаның не туралы болатыны анық, жанды және қызықты болуы керек. Яғни, оқушылардың шынайы тәжірибесіне жүгіну керек.

2. Оқиғаның дамуы. Бұл бөлімде кейіпкерлердің күшті және әлсіз жақтары ашылып, тыңдаушы мәселенің маңыздылығын түсінуі керек. Бірақ әлі шешім қабылдамаған дұрыс.

3. Кульминация. Бұл оқиғаның шыңы – мәселенің шешімін іздеу өмірлік мәнге ие болады, жауап пайда болады.

4. Қорытынды. Қысқа және нақты қорытынды. Оқиға толық аяқталады.

Оқиғаның бөліктері:

- Кейіпкер қажет. Бұл адам, кітап кейіпкерлері, әдебиеттен алынған ұғымдар мен терминдер, ұйым, объектілер болуы мүмкін. Бірақ содан кейін жансыз заттарға жан бітіру керек.

- Оқиғалар, өзгерістер болуы керек. Олар кейіпкердің құндылықтарын өзгертуі керек. Кейіпкердің өмірінде бұрын болмаған маңызды нәрсе пайда болды. Кейіпкер шешім табуы керек және оқиға кейіпкердің құндылықтарына әсер етуі керек.

- Тыңдаушы өзін кейіпкердің орнында елестетіп, эмпатия білдірсе, белсенді тыңдаумен айналысады. Ол үшін әңгіме оқушылардың жас ерекшелігіне, мәселесіне сай болуы керек.

- Әңгіме қысқа, анық, бірақ оқиғаларды толық қамтуы керек. Егжей-тегжейлі сипаттамадан аулақ болу керек. Жалпы сөздер тек оқиғаларды байланыстырады.

Біз тәжірибемізде бұл техниканы келесі мақсаттарда қолдандық:

- Мотивация және психологиялық көмек.

Оқушыларға бала кезінен түрлі өмірлік кедергілерден сүрінбей өтіп, жетістікке жеткен белгілі тұлғалардың өмірінен мысалдар келтірілді. Балалар бұл адамдардың өз қорқыныштарын, ұялуды, қорлауды және т.б. қалай жеңетінін білді.

Келесі кезекте біз сыныптың мәселелеріне сүйене отырып, әңгімелерді өзіміз шығаруды шештік.

Олардың екі түрлі аяқталуы болды. Кейіпкер төбелеспей, бәрін сол күйінде қалдырса бір оқиға бітер еді. Екіншісінде кейіпкер түрлі кедергілер арқылы шешім табады. Оқушылар екі нұсқаны да талдап, таңдауын негіздейді. Әңгімелер проблеманы және мәселенің шешімін жарқын бейнелейтін метафораларды қамтиды. Метафоралар сананың астына өте терең еніп, оқушыларға қажетті сұрақтарға жауап табуға көмектеседі.

- Сөйлеуді дамыту.

Оқушылар журналдар мен газеттерден суреттерді қиып алады, карточкалар жасайды және оларды жеке, жұппен немесе бүкіл сыныппен пайдалана отырып, суреттерді кездейсоқ таңдап, оның құрылымын сақтай отырып, әңгіме құрастырады. Немесе мұғалім алдын ала дайындалған анықтамалық сөздерді/суреттерді береді, сол арқылы оқушылар өз әңгімелерін құрастырады.

- Жаңа материалды игеру немесе бекіту.

Студенттер қазақ/орыс тілі сабақтарында грамматикалық тақырыптар бойынша әңгімелер ойлап табады. Құрастырылған әңгіме мұғалімге балалардың бұл тақырыпты қаншалықты меңгергені туралы түсінік береді.

Сторителлингті пайдалану:

- оқушылардың ресурстық емес жағдайдан шығуына, яғни бұл сынып атмосферасына, оқу үдерісіне мотивацияға және білім сапасына тікелей оң әсер етеді;
- студенттер оның құрылымына сүйене отырып, қысқа, есте қалатын әңгімелер шығаруға үйренеді;
- оқушылар өз ойларын анық жеткізуге үйренеді;
- оқушылар арасындағы қарым-қатынасты жұмсартып, бір-біріне жақындатады;
- материалды неғұрлым тиімді меңгеру, есте сақтау қабілетін дамытуға;
- сөздік қорын толықтыруға;
- оқушылар батырларды үлгі тұтып, ақыл-кеңессіз, өнегесіз әр түрлі жағдайда өз ар-ожданына сай әрекет етіп үйренуге көп көмектесті.

Бұл әдісті жиі қолдану керек пе? Әрине, бұл техника жоғарыда аталған жетістіктердің жалғыз сілтемесі емес. Қалай болғанда да, оны іске асыру маңызды. Жүйелілік маңызды, яғни құралды орынды пайдалану.

Аудиторияға шұғыл психологиялық қолдау, күрделі ақпаратты игерту қажет болса, аудитория материалды меңгеруге қызығушылық танытпаса және студенттердің назарын аудару қажет болса, қолданған дұрыс.

ТОКТАРОВ АЯЗБЕК ОРЫНБАСАРОВИЧ

«Жетісай ауданының мамандандырылған «Дарын» мектеп-интернаты»
КММ-нің география пәні мұғалімі, ғылым магистрі

ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДАҒЫ ОҚУ АҚПАРАТЫН ВИЗУАЛИЗАЦИЯЛАУ ЖОЛДАРЫ

Оқу ақпаратын визуализациялау мультимедиялық сабақтың айқын артықшылықтарының бірі. Адам ақпараттың 90% - на дейін алатыны белгілі. Ежелгі заманнан бері сурет, көрнекілік оқыту үшін пайдаланылды. К.Д.Ушинскийдің әйгілі фразасын еске түсірейік: «балалардың табиғаты анық айқындықты қажет етеді. Балаңызға белгісіз бесеуін үйретіңіз оның сөзімен айтқанда, ол оларды ұзақ және бекер азаптайды; бірақ қасиетті-суреттермен өмір сүріңіз» осындай жиырма сөз — және бала оларды тез үйренеді. Сіз балаға өте қарапайым ойды түсіндіресіз және ол сізді түсінбейді, сіз сол балаға күрделі суретті түсіндіресіз, ол сізді жылдам түсінеді. Егер сіз сөзге түсіндіру қиын сыныпқа кірсеңіз суреттерді көрсетуді бастаңыз, ал сынып сөйлейді, ең бастысы, еркін сөйлейді. Бұл жағдайда біз сызықтық бейнелеу туралы айтып отырмыз, яғни жоғарыда айтылған түсіндірме-иллюстрациялық әдісімен. Алайда, ақпараттық қанықтылық жағдайында білім алушыларға үлкен білім массивтерін игеру қиынға соғады. Көру-дене бейнелері оқушыға жаңа нәрселерді үйрену кезінде ғана емес, барлық жағдайда көмектеседі.

Оқу материалы, сонымен қатар ақыл-ой әрекетінің барлық кезеңдерінде. Сонымен қатар оқытудың тиімділігі ақпараттың үлкен массивтерін ұсыну сапасынан нақты көрнекі нысандар түрінде тікелей байланысты. Визуализация теориясының

негізін қалаушы- Р. Арнхайм баса айтты: «Маған дәстүрлі көзқарастан алыстау маңызды болып көрінеді-суреттер бізге тек шикі материал береді, ал ойлау ақпараттар болғаннан кейін ғана басталады. Керісінше, ойлау арқылы жүзеге асырылады кескінге ендірілген құрылымдық сипаттамалар, сондықтан кескін ақылға қонымды түрде құрылуы және ұйымдастырылуы керек оның маңызды қасиеттері көрінді. Айқын болуы керек нәрсе-компоненттер арасындағы байланыс, себебі барлық сәйкестіктер, симметриялар, иерархиялар анық болуы керек анық көрсету-бұл өте көркемдік міндет, егер біз оны принципті түсіндіруге қатысты шешуіміз қажет. [3]

Суреттер, иллюстрациялар, кестелер, диаграммалар, плакаттар, модельдер, нысандар ақпараттандыруға, нысандардың бейнелерін ұсынуға және беруге қызмет етеді. Олар барлығында оқу процесін оның кезеңдерін сүйемелдейді. Алайда оларды сабаққа мультимедиялық құрал ретінде енгізіңіз мұғалімнің технологиялық және әдістемелік құзыреттілігі қалыптасқан ақпараттық құралдарсыз мүмкін емес. Оқу ақпаратын визуализациялау технологиясы мыналарды қамтиды:

- көрнекі бейненің негізгі элементтерін шебер өңдеу;
- нүкте, сызық, пішін, бағыт, тон, түс, құрылым;
- көлемі, масштабы, қозғалысы;

Осы немесе басқа адамның оқу ақпаратын қабылдауы мен игеруіне кез-келген визуалды көрініс, бұл элементтер түбегейлі әсер етеді. Барлық мектептердің жалпы кемшілігі-әсіресе әскери кабинеттерде, физика аспаптарында, реактивтер мен химия ыдыстарында, биология картограммаларында көрнекі құралдардың жеткілікті мөлшерінің болмауы.

Жаратылыстану оқулықтарында үлкен кемшілік сезілді. 10 сыныптарға арналған оқулықтар нашар, 9 сыныптарға, 8 және 7 сыныптарға арналған әдебиеттер, 3 және 4 сыныптар бойынша география бойынша оқулықтар өте аз болды. Қала мектептері география карталарымен нашар қамтамасыз етілген.

Оқушылардың бойында қазіргі замандағы бейбіт өмірдің халықтың әлауқатының жоғары деңгейін толық түсініп қазіргі білім беру жағдайы толық жасалған заманның қадірін білу үшін аталған халыққа білім беру саласының есебінен үзінділер келтіріп бұл үзіндінің де арнайы интерактивті тақтада көрнекі түрде көрсетсе оқушылар үлкен әсер алып бейбіт өмірде білім алудың қаншалықты зор игілік қаншалықты мол мүмкіндік екенін түсінуге қадам жасар еді. Сабаққа деген ынталары арта түсер еді. Білім беру кеңістігінің ақпараттық қанықтылығы оқу материалын арнайы дайындауды талап етеді. «Көрнекі» ұғымының педагогикалық мағынасында әрқашан сырттан берілген дайын кескінді ұсыну көзделеді, ішкі қызмет жоспарынан туатын және шығарылатын емес. Осылайша, мультимедиялық оқытуды жобалауда сабақтар мұғалім оны енгізуге тырысуы керек көрнекі нысандар ақыл ойдың белсенділенуіне оқушылардың іс-әрекеттеріне ықпал етеді.

Ұсыну принциптері:

- көрнекі нысандар
- ұйымдар тиімді, дидактикалық тексерілген-оларды көрсетудің динамикасы;
- тексерілген алгоритмнің анықтамасы, жоспарланған-реттілік топтары визуалды-яғни, бейнежазба;
- көрнекі нысандардың өлшемін оңтайландыру;
- бір уақытта санын оңтайландыру-объектілерді;
- орналастырылатын объектінің орындары;

Бұл ұсынылатыны анық көрінді көріну ұсынылғанға сәйкес келуі керек жазбаша немесе ауызша ақпарат. Кез-келген ұлғайту операциялары бұрмалануға, жоғалтуға әкеледі контраст, бұлыңғырлық, яғни кескіннің танылмауы. Мұғалімдердің дамуындағы мұндай кемшіліктер әсіресе жиі көрінеді анимациялық сызбалар қолданылады. Олардың барлық тартымдылығымен, өкінішке орай, кез келген олардың ұлғаюы оқушылардың алдында болатын сапаны жоғалтады. Бұл тұрғыда теледидарлық жарнамалар өте пайдалы роликтер. Олардың барлық тітіркендіргіштеріне қарамастан, сіз назар аудардыңыз, олар қандай жақсы бейнелеу сапасына ие?! Кейде бұл бейнелерді көру біздің теледидар сияқты әсер қалдырады жақсы көрсете бастады. Тағы бір маңызды жағдай. Фотосуреттің орнына өте жиі-география мұғалімі сызбаларды қолданады. Егер көрнекі ақпарат болса бұл бірінші рет ұсынылған, содан кейін суреттер мүмкіндігінше кумулятивті болуы керек, яғни объектіге толығымен сәйкес келеді, мультфильмдер, карикатуралар, стильдер және т. б. болмауы керек бұл әсіресе бастауыш мектепке қатысты, баланың зерттелетін нәрсе туралы алғашқы идеясы қай жерде қалыптасады.

Бейнелі түрде айтқанда, егер біз жолбарыс туралы айтатын болсақ, онда оның жолбарыстың фотосуреті немесе сапалы және сенімді суреті түс схемасын, дене пропорцияларын сақтай отырып көрсетілуі керек. Сонымен қатар, көрнекі ақпарат бірдей болуы керек, яғни фотосуреттер мен суреттер бір слайдта бір уақытта болмауы керек алайда, мүлдем басқа принциптерді қолдануға болады. Егер білім алушыға ұсынылған көрнекі объект бұрыннан таныс болса. Бұл жағдайда белгілі бір дидактикалық әсер мүмкінбелгілі бір ассоциативті қатарды құру, фрагменттің проблемалық жағдайды анықтаумен, оқу тапсырмаларды аяқтау, қиялдау, не бейнеленгенін болжау сияқты.

Осылайша, біз оны көрнекі объект болжау принципі ретінде елестете аламыз. Біз оны жеке принципке бөлмейміз, өйткені біздің ойымызша, ол сондай-ақ тануға негізделген, онсыз оқушы мүмкін емес едібелгілі бір ассоциативті қатар құрыңыз, олардың рефлексия тізбегіндегі сілтемелерінің жетіспейтіндерін тап. Болжау принципі біз де қолдана аламыз. Осы жағдайда біз мәтінді ең алдымен визуалды түрде ұсынамыз. Шынында да, оқуды пайдаланудың маңызды шарттарының бірі-мультимедиялық эзирлеудегі мәтін оның оқылуы болып табылады. Төменде біз мультимедиялық дамуда мәтіннің негізгі талаптарына жүгінеміз. Бұл жағдайда біз осы уақытқа дейін бұл туралы айтатын боламыз-трансформация бойынша белгілі бір оқу міндетінің қалыптасуы, болжау-басылған мәтіннің транскрипциясы, оны келесі түрде ұсынуға болады. [2]

Осылайша, ақпарат ұсынылғандай ешқандай айырмашылық жоқ, басылған мәтін, бейне, суреттер. Процесс-білім беру бағдарламасының барлық қатысушыларына түсінікті болу үшін, осыған сүйеніп отырып, біз көрнекілікті келесідей пайдалана аламыз-белгілердің белгілі бір тізбектерін құрыңыз, біртұтас визуалды бейнені жасайды. Осыған негізделген, мысалы, тірек рефераттар технологиясының принциптері, мұндағы бірлік ақпарат анықтамалық сигнал болып табылады. Көрнекі нысандарды көрсету динамикасы. Психологтар қабылдаудың тиімділігін бұрыннан атап өтті. Мен нысандарды өзгертемін. «Оқиғалар біздің назарымызды өздігінен тартады-мания статикалық заттарға қарағанда көбірек. Қозғалыс негізгі қасиеті оқиғалар болып табылады». Балалар психологтарының зерттеулерінде қызығушылық танытқандар бар, балалардың қозғалмайтындарға назар аударуы туралы бақылаулар объектілерде 5 секундтан артық емес назар аудартты. Осы жерден оқушы бақылауды жалғастыруы үшін объектіге зерттелетін объектінің артында белгілі бір динамика

беріледі, беру қажеттілігі туындайды. Динамика-бұл «физикалық мағынадағы қозғалыс қана емес, олсондай-ақ, «психологиялық» қозғалыс. Біздің көзқарасымыз бір элементтен екіншісіне өтіп, оларды таниды, жалпы және айырмашылықтарды табады. Сонымен қатар, осы екі элементтің оған ұзақ қарау байланысы неғұрлым белсенді. Көрнекілікті көрсету уақыты оңтайлы болуы керек, сондай ақ қазіргі уақытта зерттелетін формациялар оқу бағдарламасына сәйкес келуі керек.

Анимация эффектілері. Заманауи ақпараттық технологиялар осындай мүмкіндіктердің тұтас букеті бізге ұсына алады. Мысалы, PowerPoint бағдарламасында тек объектінің «кіруі» үшін 60 түрлі эффект қарастырылған. Егер сіз эффектілерді бөлектеу, шығу, өзгерту жолдарына қоссаңыз-мультимедиялық автордың оқу тапсырмасын жобалау нұсқалары дамуда не бар екенін елестете аласыз. Дегенмен, демонстрация кезінде енгізілген анимация әсерлері-көріністер дидактикалық тұрғыдан негізделуі, алаңдатпауы керек. Егер мұғалімге объектінің қозғалысына еліктеу қажет болса (автомобиль, ұшақ, пойыз және т. б.), содан кейін бұл жағдайда орынды шығу, кету немесе қозғалыс жолының функциясы пайдалану әсерлерін пайдаланыңыз.

Кейде оқушының назарын слайдтағы кейбір нысанға аудару қажет. Содан кейін бөлектеу, жыпылықтау, толтыру түсінің өзгеруі және т. б. әсерлері орынды болады. Анимация эффектілерін қолданатын оқу тапсырмасының нәтижесіне қол жеткізу немесе оған қарсы тұру сынды кез-келген ұсақ-түйек жұмыс істейді. Мысалы, бағытты көрсету кезінде мұғалім ереже сияқты, көрсеткіштерді қолданады. Барған сайын бұл технологиялық әдіс оқу бағдарламалары электронды түрде де кездеседі. Алайда дидактикалық потенциал оны әрдайым қолдана бермейді. Қалпына келтіру сынағын дәйекті түрде орындау кезінде-нысандарды хронологиялық ретпен орналастырыңыз.

- Модельдеу және жобалау кезінде. Оқушы қозғала алады, мұғалім берген немесе-бөлшектер жиынтығынан ойластырылған жаңа көрнекі нысандарды жасаңыз.

- Нысанды экрандағы бір жерден екінші жерге жылжыту. Мысалы, экранда географиялық карта көрсетіледі-оқушы белгілі бір "қоймадан" шарттарды орналастырады – пайдалы қазбалардың атаулары, қалалардың, елдердің атаулары.

Бірқатар қосымшалар дұрыс және дұрыс емес функцияны ұсынады-дұрыс жауап. Бұл жағдайда дұрыс емес траекториямен қозғалыс нысан автоматты түрде қайтарылады. Динамикадан басқа сіз бейнелер тізбегін мұқият ойластыруыңыз, яғни оларды көрсетудің реттілігі мен тәртібі. Мұғалім жасырған кезде өткен сабақтарды еске түсіріңіз оларды көрсету үшін дайындалған Көрнекі құралдар қажетті сәтте. Бұл өте ыңғайсыз болды, көп уақытты қажет етті, сабақ қарқыны жоғалады. Мультимедиялық құралдар мұғалімге қажет нәрсенің кескінін бір сәтке дейін көрсетуге көмектеседі. Жеткілікті егжей-тегжейлі өнім-білім беру үшін экранда суреттерді беру реті-қарапайым емес әсерді қамтамасыз ету үшін ең үлкен әсер болды. Стандартты сыныпта проекция өлшемі диагональ бойынша екіге дейін көрнекі объект проектордың кемінде 1/6 бөлігін құрауы мүмкін. Проектордың тым жақын орналасуы, проектордың кескін өлшемдері арасында ешқандай айырмашылық жоқ және үлкен теледидар экраны бұған әкеледі.

Кескіннің сапасы көбінесе қолданылатын проектор. Сондықтан сіз ең арзан проектор орнатпауыңыз керек-жақсы ажыратымдылық деңгейі барын орнату керек. Біз көрсеткеннің бәрін көрсету орынды болуы екіталай-біз сіздермен интернеттен, дискілерден табамыз, егер бұл болса, өзіміз сканерлейміз-егер көрнекі объект өзімен бірге жүрмесе, мазмұнмен ақталмайды-мамандар көптен бері назар аударып келеді

алдыңғы ақпаратпен салыстырғанда кейбір қосымша ақпарат-, бұл артық-есте сақтауға кедергі келтіреді. Зерттеушілер балалар ойыншықтары жоқ бөлмеде-уақыттың шамамен 87% құрайды. Бөлмедегі балалар ойыншықтары бар бөлмеде-шамамен 47% құрайды. Сонымен қатар тұжырымдар таңқаларлық болды: екеуінде де ақпараттық тарату блогы есте сақтау нәтижелері топтар мүлдем бірдей болды!

Алға қойылған сапа туралы қорытынды жасауға болады тітіркендіргіш факторларға қарағанда балалар үшін оқу міндеті, оған деген қызығушылық әлдеқайда маңызды. Ең бастысы, тітіркендіргіш факторлар жетекші болып қалмайды. Мультимедиялық сабақ кезінде үлкен экранда тіпті орын бар тітіркендіргіштерді табу өте маңызды. Бұл жағдайда ең бастысы-оны асыра алмау, мәтін арқылы экранға кедергі жасамау. Ұзақ уақыт бойы жазылғанның экраннан алынған көп мөлшері нашар қабылданатыны анық. Мүмкіндігінше мұғалім баспа мәтінін көрнекілікпен ауыстыруға ұмтылуы керек. Бұл негізінен мәтін, бірақ басқа тілде ұсынылған. Энциклопедиялық анықтамалықтардағы мәтін бойынша-графикалық немесе дыбыстық тілдік белгілердің реттілігі, бірыңғай мақсатпен шектелген немесе біртұтас жиынтық ретінде әрекет ететін байланыс бірлігі-коммуникативті-танымдық элементтердің қызметі-жабық түрде біріктірілген. [1]

Білім берудің негізгі мақсаты білім алушыларға табысты әлеуметтану және адамның күнделікті өмірінде саналы шешімдер қабылдау үшін қажетті құзыреттерді алуға көмек көрсету болып табылады. Оқу пәнін оқу кезінде "География" әр оқушы белгілі бір пәндік құзыреттіліктерді игеруі керек. Біз өз жұмысымызда осы құзыреттердің қалыптасу критерийлері мен көрсеткіштерін анықтадық. Біздің ойымызша, ең тиімдісі оқушылардың қажетті дағдыларын қалыптастыруға ықпал ететін әдістер-география сабақтарында оқу ақпаратын визуализациялауды қолдану. Көрнекілік сабақта оқушылардың іс-әрекетін әртараптандыруға ғана емес, сонымен қатар оқушылардың ақпаратпен жұмыс істеу қабілетіне ықпал етеді, оқу материалын жақсы есте сақтау және пәндік құзыреттілікті қалыптастыру.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Жас ұстазға 100 бағдар. Дайындағандар Аяшев О.А., Қадірбаева Р.І, Тілеуова С.С: -Астана: Фолиант, 2016-376 бет.
2. Лаврентьев Г. В., Лаврентьева Н. Б., Недахина Н. А. Инновациялық оқыту мамандарды кәсіби даярлаудағы технологиялар. 2-Бөлім Барнаул, 2002 Б. 145 бет.
3. Бёрджес Д. Обучение как приключение: Как сделать уроки интересными и увлекательными. – Москва, 2016. – С. 40.

NYSHANOVA S.T.

c.p.s., PhD, associate professor

Department of "World Languages".

M.KH. Dulaty Taraz Regional University, Taraz.

DUISHEMBIYEVA A.O.

2nd course master degree

Department of "World Languages".

M.KH. Dulaty Taraz Regional University, Taraz.

Duishembieva1@mail.ru

FORMATION OF INFORMATION AND COMMUNICATIVE COMPETENCE IN ENGLISH LANGUAGE LESSONS

Abstract This article is devoted to the study of the formation of information and communicative competence in the process of teaching English. The article reveals various approaches to determination of the component composition of communicative competence and the ways of its formation. Considering various approaches to the formation of foreign language information and communicative competence, the authors pay special attention to the principles which make it possible to implement the information and communicative teaching method, as well as the teaching ideas, that contribute to the formation of information and communicative competence.

Keywords: information competence, communicative competence, formation, English language lessons, teaching English

The development of science and technology, the expansion of the scope of information and communicative relations, in particular, intercultural, the emergence of innovations in the field of information technology – all this has influenced the development of modern society, on the spheres of human activity, including education. The Internet and other means of communication are firmly entrenched in our lives, they are a reliable source for updating and expanding the information we receive.

The formation of information and communicative competence, implying the ability of a person to intercultural communication through information technology, is one of the most important problems of teaching foreign languages.

In the modern world, communication as an ability for intercultural communication cannot be considered separately from the information space. Understanding the processes of informatization by researchers leads to the fact that the system of modern school education receives new requirements for the organization of the educational process: the transition from "knowledge –skills –skills" to the mastery of "competencies". Research on the formation of information and communication competence is quite significant and highlights a fairly wide range of problems [2; 4; 5; 7; 8]. But at the same time, these studies do not fully reveal the problem of the formation of this competence in English lessons in a modern school.

In the works of A.V. Khutorsky and I.A. Zimnaya, the composition of key competencies is determined, which are almost completely identical. A.V. Khutorsky's

formulations are more general[10], I.A. Zimnaya's are more detailed and have completeness[3]. Within the framework of this study, both classifications were carefully considered, namely: communicative competence, highlighted by A.V. Khutorsky as part of key competencies, and information technology competencies, highlighted by I.A. Zimnaya. Collectively, the above-mentioned competencies carry the semantic content of information and communication competence, the formation of which at the present stage of teaching English in high school is considered fundamental.

Information and communication competence is due to the close interrelation of information and communication competencies and is characterized by "readiness and ability for lifelong learning, possession of the skills to collect, process and store information, use it to carry out effective written and oral communication (including intercultural communication), as well as to successfully solve educational, cognitive and other personal problems and tasks"[1, p. 84].

Analyzing the work of Russian scientists, we can say that the content of the components of information and communication competence is similar, but the names of these components themselves are different. Therefore, in the pedagogical literature, we can also see cognitive technological, motivational, and reflexive components as part of information and communication competence [6, p. 103; 9, p. 122-123].

The problem of the formation of information and communication competence in English lessons in modern schools presupposes the selection of teaching principles. The principle of multicultural interaction is reflected in the content of the reflective component of the information and communication competence of high school students in English lessons (striving to improve their information and communication skills). Exercises and tasks that take into account their belonging to the main types of speech activity should be used to form the competence in question. Also, the formation of information and communicative competence of students in English lessons occurs if various sources of information are actively used (the principle of rational teaching pitchforks of speech activity). The principle of creative independence is based on the idea of the need for students to develop creative activity, involves the active search and use of additional sources of information by students.

Thus, taking into account these principles will make it possible to competently carry out the process of teaching a foreign language, in particular English, which ultimately contributes to the formation of information and communication competence of high school students in English lessons. In modern methodological science, along with the problem of teaching principles, the content of teaching foreign languages is also considered, which, in turn, is inextricably linked with the needs of society and its development. It should be noted that the role of a foreign language in the modern world is increasing and society needs people capable of effective intercultural communication.

Since information and communicative competence are formed through speech interaction, it is important to consider its types:

- 1) cooperation (used to develop a single idea that solves a problem of a problematic nature);
- 2) combination (when initially different participants possess different information, then, communicating with each other, there is an interchange between them);
- 3) "following instructions" (one participant in the speech interaction transmits information to another).

It is also important to organize students so that speech interaction is more effective: in the form of a "horseshoe", in rows, in mini-groups, in pairs. Problematic speech-thinking

tasks should be based on: "finding similarities and differences", "classification", "ranking in order", "causal reasoning", "assumption", "guess", "sequence of actions", "discovery", "inference", "interpretation", "exclusion superfluous", "judgment".

The following tasks can provide significant assistance in the implementation of a communicative approach and the formation of foreign language information and communicative competence of students.

1) communication games:

- picture gap – students are given almost identical pictures, the differences must be found with the help of questions, without seeing the pictures of another student;

- text gap (jigsaw reading) – schoolchildren have similar texts or fragments of the same text, information from one student is missing from the text of another student, and this deficiency needs to be filled;

- knowledge gap (complete-the-table tasks) – one student has data that the other does not have, and they need to be entered into the table;

- belief gap – students share different opinions, but you need to work out one thing in common; – reasoning gap – students have different evidence, and they need to be put together and compared.

2) communicative simulations in role-plays and problem-solving

- role-playing games (you need a certain set of characters and a game problem situation in which these characters act. The behavior of the participants is built depending on each other's behavior, as well as their communicative purpose. Conflict resolution becomes the outcome of the game).

- disputes (are one of the types of dispute as a verbal contest. There is an exchange of views on any issue. There must be some controversial point. Also, participants should understand the subject of discussion, as well as have their own opinion on this issue).

- round tables – by participating in the round table, the student expresses his opinion. Problems or issues for discussion can be different: regional, social, moral and ethical. In order for students to participate in the round table, they must have a sufficiently high level of language proficiency, as well as sufficient knowledge of the problem of discussion).

- sketches are small scenes that are played out according to a certain problem situation, they indicate the actors, their role behavior and social status. In the sketch format, short scenes can be played, for example, on social and everyday topics.

3) socialization (free communication)

- line-up – in accordance with the indicated sign, students try to line up in a row as quickly as possible;

- strip-story – each student is given a written phrase, and he tries to take his place in the general story as soon as possible;

- smile – students approach each other and exchange remarks, always smiling;

- merry-go-round – having created two circles, an outer and an inner one, the students exchange remarks, moving along these circles in different directions;

- contact – students approach different interlocutors and try to start a dialogue;

- kind words – students approach each other and say any pleasant words;

- reflection – some students try to guess what others think about them;

- listening – students listen attentively to the interlocutor, nodding in agreement, thereby expressing solidarity with him.

In the formation of information and communicative competence, one of the leading roles belongs to the communicative method. When selecting tasks, it is worth giving preference to communication tasks (role-playing games, debates, round tables, etc.).

The communicative situations that are created with the help of these tasks form conditions as close as possible to natural for interaction in English, develop the ability of students to think critically, to reason independently.

An essential point in the formation of English-speaking information and communicative competence is role-playing. It is assumed here: the corresponding plot; the roles assigned to each participant; building relationships between the participants, in accordance with the role of each.

In addition to the above, spontaneous communication promotes the development of flexibility of thinking and requires a creative approach of students to the communication process. In this regard, as well as due to the activity-based nature of the tasks, it is possible to achieve an active command of the English language.

The formation of information and communicative competence is a complex, multi-stage process that includes the formation of each of its components, which include the formation of a whole set of skills. Considering the formation of information and communicative competence, it is worth noting that it is difficult to form one or another of its components completely isolated from the rest. All components of communicative competence are interconnected, and here we can rather talk about the emphasis on the formation of a particular subcompetence in a particular situation.

List of literature:

1. Buran A. L. Pedagogical technologies used in teaching foreign languages using information and communication technologies // *Young Scientist*. 2011. No12. Vol. pp. 81-85.
2. Yelovskaya S.V., Kuzmina Yu.V. The use of information and communication technologies in foreign language education//*Language. Culture. Communication*. Materials of the XI All-Russian Scientific and Practical conference with international participation, dedicated to the 30th anniversary of Ulyanovsk State University. Ed. S.A. Borisova, I.N. Sokolova. Ulyanovsk State University. 2018. pp. 103-107.
3. Zimnaya I. A. Key competencies – a new paradigm of educational outcome // *Higher education today*. 2003. No. 5. pp. 34-42.
4. Iskakova N.N., Popova S.V. Development of information and communication competence in teaching a foreign language // *Science and Education*. 2020. Vol. 3. No2. P. 217.
5. Manaenkova M.P. Competence approach: from theory to practice// *Higher school teacher: traditions, problems, prospects*. Materials of the All-Russian Scientific and practical Internet Conference (with international participation). Tambov: Publishing House Derzhavinsky, 2020. pp. 127-131.
6. Melikhova A. A. The concept of information and communication competence in the context of the problems of humanitarization of the process of training a modern specialist in a technical university // *Bulletin of the Tyumen State University*. 2012. No. 9. pp. 101-108.
7. Sidorova I.V., Tomonov D.S. Pedagogical technologies as a condition for achieving a new educational result // *Modern trends in the development of science and education: Materials of the International (correspondence) scientific and practical conference*. Neftekamsk, 2021. pp. 108-111.

8. Robert I. V., Panyukova V., Kuznetsova A., Krivtsova Yu. Information and communication technologies in education: an educational and methodological guide. Edited by I. V. Robert. M.: Bustard, 2008. 312 p

9. Smirnova I. G. Learning tools in the process of forming students' information and communication competence in the educational process of the university // Current problems and modern technologies of teaching foreign languages in non-specialized universities: Materials of the 4th All-Russian scientific and practical conference of non-linguistic universities based on the VGIFK. Voronezh: Scientific Journal, 2011, pp. 121-124.

10. Khutorskoy A.V. Key competencies as a component of the personality-oriented paradigm of education // Public education. 2003. No. 2. pp. 58-64.

УДК:1751

МАДЫГУЛОВА А.В.,

студентка 1 курса специальности 6B01707-«Подготовка учителей по иностранным языкам», Таразский региональный университет имени М.Х.Дулати,

ТУГЕЛОВА Ж.Ж.,

преподаватель английского языка, Таразский региональный университет имени М.Х.Дулати, г.Тараз.

USING CARTOONS TO IMPROVE THE EFFECTIVENESS OF LEARNING ENGLISH IN PRIMARY SCHOOL

Abstract: in this article the use of animated cartoons as a means and method of teaching English to children of school and primary school age is being discussed. The effectiveness of the use of cartoons in the assimilation of material in foreign language lessons has been proved experimentally. This article may be interesting for current and future teachers of English.

Keywords: animated film, efficiency, listening, speaking, game form, learning, grammatical material

The requirements of the modern world dictate to our society the need for knowledge of the English language. In this regard, the number of people who want to know English is growing every year, and the age threshold is decreasing. Children, starting from the school and preschool period, begin to learn a foreign language. As a result of studying the experimental and pedagogical work of teachers holding English lessons in primary schools, we found that children of this age learn the program best through watching animated films. Animation has been a universal and international language of communication between children and adults around the world since ancient times. The first attempts to create cartoons were made in primitive times, when ancient people frame-by-frame drew images on the walls, keeping the chronological sequence. As time passed, the ancient technologies were not only not forgotten, but improved and developed into modern animation.

It is generally believed that one of the first people who initiated the creation of animated cartoons were scientists Joseph Plateau and Simon von Stampfer. In order to recreate moving images on the screen, they used a tape with drawings, a system of mirrors and a light source— a phenakistiscope and a strobe [1].

The specificity of cartoons, as a means of teaching English, provides for communication with real objects that stimulate almost genuine communication: schoolchildren seem to become participants in all situations played out, play certain roles, solve certain life problems. Therefore, the use of cartoons in English during lessons implies immersing the child in a language environment in which he or she could identify with the main character, thereby becoming one of the participants in what is happening on the screen. This leads to the fact that children better memorize new words and grammatical structures, since the learning process in this case becomes diverse and interesting.

Cartoons are primarily aimed at children's viewers, as a result, when duplicating cartoons into English, the rules of pronunciation of the classical version of the English language are observed, which contributes to the formation and development of phonetic skills of schoolchildren. Cartoons are audiovisual teaching tools that make it easy to get into the essence of real things and phenomena and convey information in a simple visual form to students with different types of memory and perception of the material [3]. Leontieva believes that after the cartoons are shown, it is necessary to conduct a survey of students, thereby developing their spoken language, coupled with auditory skills of understanding speech in English. If what is happening on the screen is interesting enough for the student, then he or she will memorize the phrases of the characters. In addition, the said replicas are duplicated at the bottom of the screen in text format, which also contributes to memorization [4].

It is obvious that the use of cartoons in English has enormous potential as not only a means, but also a full-fledged method of teaching in English lessons, since it helps children to learn a foreign language in an entertaining way. Pupils of primary school and preschool age are characterized by a loss of concentration in the classroom and rapid fatigue when doing monotonous, textual tasks. And animation will diversify this process and stimulate the interest of children. Moreover, learning new information occurs naturally, almost as well as for English-speaking children, due to the fact that the meaning of unfamiliar words can be understood intuitively, based on the context. In addition to this, students develop correct articulation, since they will be accustomed to correct pronunciation from an early age. Which will greatly simplify interaction with native speakers in the future.

Speaking about the practical application of this method, we conducted a study confirming its effectiveness. Before the lesson, criteria were prepared by which students' knowledge was evaluated.

At the beginning of the lesson, students were offered tongue twisters in English to read aloud, as well as work with the text. In the "12" school of the city of Taraz, a group of 10 people was selected from the 4th "B" class within the framework of pedagogical practice. Before conducting an experimental lesson, criteria were prepared by which students' knowledge was evaluated.

Criteria	Indicator / Levels		
	High	Average	Low
Auditory-articulatory Rhythmic intonation	Pronunciation of words without gross errors, NOT distorting the meaning of the word and leading to failure communications. Allowed 1-2 mistakes	Word pronunciation no gross errors NOT distorting the meaning of the word and leading to failure communications Allowed 3-4 mistakes	Pronunciation words with harsh mistakes distorting the meaning words and leading to crash communications 5 or more errors

By the beginning of the lesson, the students were asked to read aloud tongue twisters in English , as well as work with the text. At the end of reading tongue twisters and working with the text, we made a diagram that clearly demonstrates the results of students in accordance with the established criteria.

The results of pre-experiment tasks

Skills	5 and more mistakes	3-4 mistakes	1-2 mistakes
Listening - pronunciation skills	7	3	2
Rhymic - intonation skills	7	4	1
Total	60%	30%	10%

Then, an episode of the cartoon "Petit Case" was turned on the screen for the children, and few tasks were offered below: students had to insert the missing words from the replicas of the cartoon characters. After that, the students had to watch the cartoon "Robocar Moli" and verbally answer questions about the content of the cartoon to practice understanding and analyzing what they viewed, as well as developing speaking skills When a participants in the experimental group completed previous tasks, they had to listen to few short poems and repeat them.

Tasks for the practice of oral speech are necessary in order for the studied material to be actually used and integrated in the communication process.It is known that for the qualitative formation of speaking, reading and listening skills, it is necessary to fully know both the pronunciation of all sounds and their combination in words and sentences. At the end of the lesson, students were asked to read aloud tongue twisters again to summarize the results. After that, we came to the following results:

The results of post-experiment tasks

Skills	5 and more mistakes	3-4 mistakes	1-2 mistakes
Listening - pronunciation skills	2	4	6
Rhymic - intonation skills	2	4	6
Total	20%	30%	50%

In conclusion, we carried out work on the study of the effectiveness of the use of animated films in English for children in primary school during foreign language lessons. It was revealed that as a result of using such a technique, students learned the material better, since the training took place in an entertaining form, which is necessary at the age of 8-10 years. Immersion in the language environment helps to better experience the features of the language, which is being studied, practice correct pronunciation and improve the ability to perceive foreign speech by ear.

Used materials :

1. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Анимация>
2. Миньяр-Белоручев, Р.К. Методика обучения французскому языку. Учебное пособие для студентов педагогических институтов по специальности «Иностранные языки» [Текст] / Р.К. Миньяр-Белоручев. – М.: Высшая школа, 1990. – С. 124.
3. Курндорф Б.Ф. Методика преподавания АЯ в ср. шк. – М.: Учебное педагогическое издательство. 1958. – С. 50-55. 59
4. Загайнов И. А. Современные условия в образовании: информатизация процесса обучения // Психологическое сопровождение образования: теория и практика. – 2014. – С. 263-268.

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

XXI ғасыр — озық технологиялар ғасыры. Сондықтан білім беру жүйесінде жаңа технологияларды тиімді пайдалану заман талабы. Әсіресе шет тілін үйренуде мұның пайдасы өте зор. Себебі тіл үйрену арқылы адам бүкіл бір ұлттың мәдениеті мен әлеуметін қатар үйренеді. Адам көру, есту арқылы тіл қолданушылардың мәдениетін тезірек сезінеді. Яғни өзінің де сол тілді меңгергендердің қатарына қосылуы жеңілдей түседі.

Жаңа ақпараттық технологиялар дегеніміз — білім беру ісінде ақпараттады даярлап, оны білім алушыға беру процесі. Бұл процесті іске асыруда негізгі құрал компьютер болып табылады. Компьютер – білім беру ісіндегі бұрын шешімін таппай келген жаңа, тың дидактикалық мүмкіндіктерді шешуге мүмкіндік беретін зор құрал.

Жаңа ақпараттық технологияның негізгі ерекшелігі – бұл студенттерге өз бетімен немесе бірлескен түрде шығармашылық жұмыспен шұғылдануға, ізденуге, өз жұмысының нәтижесін көріп, өз өзіне сын көзбен қарауына мүмкіндік береді. Ол үшін оқытушы өткізетін сабағында студенттің сабаққа деген қызығушылығын арттырып, бүгінгі заман талабына сай білім беруі керек. Бұл мұғалімнен шығармашылық ізденісті үлкен сұранысты талап етеді.

Жаңа ақпараттық технологияны сабақта пайдаланудың тиімділігі студенттердің еркін ойлауына мүмкіндік береді, ақыл - ойын дамытады, шығармашылық белсенділігін арттырады, ұжымдық іс – әрекетке тәрбиелейді; жан – жақты ізденушілігін арттырады.

Заманауи ақпараттық құралдармен және инновациялық әдістермен жұмыс істеу студенттерді ұқыптылыққа, нақтылыққа, берілген тапсырмалардың нәтижелі орындалуына, басты мәселеге назар аудара білуге, дұрыс шешім қабылдай алуға тәрбиелейді.

Оқытудың инновациялық әдістері мен ақпараттық технологияларды пайдалану – педагогикалық іс – әрекеттердің мазмұны мен формасын толықтыру негізінде оқыту үрдісін жетілдірудің бірден бір жолы. Компьютерлік желілерді, интернет жүйесін, электрондық оқулықтарды, мультимедиялық технологияларды, қашықтан оқыту технологиясын пайдалану оқу орындарында ақпаратты – коммуникациялық технологиялар кеңістігін құруға жағдай жасайды.

Жаңа технология түрлерін сабақ үрдісінде пайдалану, оқушының шығармашылық, интеллектік қабілетінің дамуына, өз білімін өмірде пайдалана білу дағдыларының қалыптасуына әкеледі.

Оқытуды жаңаша ұйымдастыруда мына міндеттерді қамтуы тиіс:

- оқушыларды оқу үрдісін басқаруға қатыстыру;
- ұжымдық іс-әрекетті ортақ қарым-қатынас құралы ету;
- деңгейіне қарап саралап, ерекшелігіне қарап даярлап оқыту.

Міне, осы міндеттерді қамтитын «дамыта оқыту» жүйесі даму заңдылықтарын ескере отырып, теориялық ойлауға бағытталған іс-әрекет арқылы баланың жақын даму аймағында оқытады. Нақ осы мәселелерді жүзеге асыруға бағытталған оқыту

технологияларының көпшілігі ұжымдық ой қызметі негізінде баланы өз іс-әрекетінің субъектісі етуге ұмтылады, мақсатты оқу іс-әрекеті барысында нақты оқу міндеттерін шеше отырып, даму педагогикалық ықпалдың алдын алатын іс-әрекеттік оқыту тәсілі арқылы балада ақпараттық және жалпы біліммен қатар, амалдар мен құндылықтар жиынтығын, біліктілігін қалыптастырады.

Жаңаша оқыту технологиялардың бірі — «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясы — технологиялардың ішіндегі шоқтығы биік, ерекшелігі мол, құнды технология.

Бұл бағдарламада жүзге тарта стратегия бар екені белгілі. Сол әдіс-тәсілдерді жақсылап игеріп, ішінен қажеттілерін таңдау арқылы әр сабақтың мақсат-міндеттерін тиімді де оңтайлы жолмен жүзеге асыруға мүмкіндік мол.

- «Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасының өзге бағдарламалардан ерекшеліктері;

- сын тұрғысынан ойлау сабақтарының алғышарттары.

Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлау сабақтарында мына мәселелерге назар аударылады:

1. Сабақты белсенді өткізіп, әр баладан еркін жауап алуға жағдай жасау.
2. Сенімділікке тәрбиелеу үшін баланың жауабын санмен бағаламау.
3. Қиялын дамыту үшін «менің ойымша» деген жауапқа дағдыландыру.
4. Әр түрлі жауапқа бірдей қарау, жақсысын мадақтап, нашарын сынамау.
5. Тіл байлығын дамыту үшін, қалайда жауапты соңына дейін тыңдау.
6. Жауап беруге тілек білдірмеген баланы өз еркінсіз, қинап сұрамау.
7. Баланың дүниетанымының кеңіп, рухани өсуіне жағдай жасау.
8. Жеке тұлға ретінде «мен» деген рөлін көтеру, өз пікірін қалыптастыру.

«Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасының тағы бір маңыздылығы, жүйенің кейбір ерекшеліктерінде, «тек қана есте сақтауымен емес, өзінің терең ойлануымен игеріп алған білім ғана білім» — деп, әйгілі орыс жазушысы Толстой айтқандай, бұл жүйенің бір ерекшелігі, кез келген ақпараттың жан-жақты ой елегінен өткізіп барып қабылданатындығы.

Екінші бір ерекшелігі, білім көбіне, «өзгенің ақыл-ойымен шыңдалмаған білім білім емес» деп француз ғалымдары айтқандай, жеке емес, топтық не ұжымдық талқылаулар түрінде игерілетіні.

Дамыта оқыту жүйесі сияқты, «Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасының тиімділігі негізгі қағидалары мен мақсат-міндеттері дамыта-тәрбиелей отырып, шығармашыл тұлға қалыптастыруға бағытталған.

Оқу мотивацияларын өзгертуге пайдалы екендігінде. Оқу мотивациялары мүлде өзгерді. Бұрын сәтсіздіктен қашып, оқуға талаптанбайтын, білімнің қажетін ескермейтін, құнды ақпараттарды енжар қабылдайтын оқушылар, әсіресе үлгерімі орташа деңгейдегі балалар адам танымастай өзгерді. Ал озат және оқу екпінділерінің көпшілігі мадақталу үшін, не өзгелерден жоғары, жаксы болу үшін оқып келсе, қазір қызықты ақпараттарды өз бетінше іздеп тауып, өзгелермен ой бөлісуге асығатын болды. Мұның бәрі олардың табысқа жиі жетіп, өз күшіне сенуінің арқасында болып жатқан өзгерістер. Оқушылар жүргізілген сауалнамаларға (шығу парақтарында) берген өз жауаптарында жұмысты жоспарлау, жағдайға бейімделу нәтижені нақты бағалау сияқты қабілеттерді, табандылық, сынға төзімділік сияқты қасиеттерді жиі көрсете бастады.

Осы бағдарламамен жұмыс істеу арқылы мынадай жетістіктерге жеттік: «Сын тұрғысынан ойлау» сабақтарында білім беріп, икем-дағды қалыптастырып қана қоймай, ұжымдық шығармашылық іс-әрекеттер арқылы бала болашағына ықпал етіп, оның өз білімін жетілдіре отырып, өзін-өзі тәрбиелеп дамытуына жағдай жасауға болады екен. Әр баланың танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып, оқытуды жеке тұлғаға бағыттау арқылы кез келген сабақтың дамытушылық және тәрбиелік мүмкіндіктерін тиімді пайдалану осы жүйені қолдану барысында ойдағыдай жүзеге асырыла бастады.

Ақпараттық технология — ақпараттарды жинау, сақтау және өңдеу үшін бір технологиялық тізбекте біріктірілген әдістер — технологиялық құралдардың жиынтығы. Оқыту үрдісінде ақпараттық технологияны қолдану білім сапасын жақсартуға көмектеседі. Сонымен бірге кейде қол жетпейтін көрнекіліктерді пайдалануға, білім мен мәліметтерді әр түрлі формада ұйымдастыруға, қажетті модульге тез арада қол жеткізуге көмектесе алады.

Қазіргі ғылым мен техниканың шарықтаған шағында шетел тілі сабақтарында көрнекіліктердің қай түрі болсын молынан пайдалану мүмкіндігі бар. Яғни, оқытудың мұндай жүйесінің құралы компьютер болып табылады.

Мектепте компьютермен жұмыс істеу өте пайдалы. Өйткені нашар оқитын оқушының өзі компьютермен жұмыс істеуге қызығады, себебі балаға компьютер білмеген жерін көрсетіп, көмекке келеді. Заман талабына сай техникалық құралдарды ағылшын тілі сабақтарында қолдану — мұғалім жетістігіне апаратын тиімді жол.

Компьютер арқылы оқыту мынадай міндеттерді қамтиды:

- оқушылардың компьютерлік сауаттылығын ашу;
- оқыту-тәрбиелеу үрдісіндегі ақпараттық алмасу сипатын айқындау;
- дайын бағдарламаларды қолдана білу шеберлігін арттыру;
- ойлау қабілетін дамыту;
- ЭЕМ-нің мүмкіндіктерін пәндік материалда меңгеруді қолдана білуге үйрету.

Осыған орай, оқытудың жаңаша әдіс-тәсілдерінің ең күрделі түрі — «Мультимедиялық кабинетте компьютер және интерактивті тақта арқылы ағылшын тілінде сабақтар өткізу». Бұл оқушылардың пәнге деген танымдық қызығуын арттырады, тиянақты білім алуына жағдай туғызады. Сабақ үстінде өз бетінше берілген тапсырмаларды орындау барысында оқушының оған қызығуы арта түседі. Сабақ барысында компьютерді қолданудың жақсы жақтары: түрлі-түсті иллюстрациялар, анимациялар есте сақтау процесі үшін тиімді.

Ақпараттық коммуникациялық технологиялардың бірі — Интернет. Интернет оқу үрдісін жеңілдетіп, сабақты қызықты, әрі тиімді ұйымдастыруға, оқу-білім сапасын көтеру үшін көптеген мүмкіндіктер береді:

- сұраныс бойынша ақпарат алу;
- Интернет тараптарында берілген пән бойынша тапсырмалар мен жаттығулар орындау;
- пән бойынша әр деңгейде тест жұмыстарын ұйымдастыру;
- сабақ тақырыбына байланысты ақпарат көздерін табу;
- тақырыптық жобалар дайындау;
- шетел авторларының шығармаларымен танысу;
- электронды сөздіктерді қолдану;
- электронды пошта арқылы шетелдіктермен хат алмасу;
- аудио-, бейнематериалдар қолдану.

Интернет мүмкіндіктерін жоба жасауға қолданған да қызықты. Мысалы, мұғалім қазіргі кезде мазалап жүрген мәселелерді Интернеттен тауып алып, оқушыларға ұсынып, тапсырма береді. Берілген мәселе бойынша оқушылар ақпарат жинап өз жобасын құрады, ол жобаға енгізген материал бойынша өз ойын, ұсынысын беріп, ақпараттармен келісіп немесе келіспей талқылай алады. Әр мәселе бойынша материалдар ұсынуға болады. Интернеттегі аудио-, видеобағдарламаларды оқушыларға сабақта тыңдатуға, талқылауға болады (мысалы, президенттік сайлау, әлемде болып жатқан оқиғалар, білім беру жүйесіндегі жаңалықтар т.б). Бұндай жұмыс түрлері оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттырады. Осыны айта келе, ағылшын тілі сабағында Интернетті қолдану арқылы көптеген жетістіктерге жетуге болады.

Сондықтан да ағылшын тілін мектептерде жүйелі оқыту үрдісін қалыптастыру бүгінгі күннің басты талабына айналып отыр. Ағылшын тілін оқытудың тиімді де ыңғайлы жүйесі мен құрылымын қалыптастыру әрбір мұғалімнің шеберлігі мен шығармашылығына байланысты. Мектептердегі ағылшын тілі пәні мұғалімдердің мақсаты — оқушылардың сөйлеу дағдысын дамыту, қарым-қатынас біліктілігін қалыптастыру, ағылшын тілін меңгертіп, сөйлеуіне жағдай тудыру. Бұл орайда ағылшын тілін оқытудың озық технологиясын меңгеру — үлкен істің бастамасы.

Шетел тілін оқытуда оқушылардың танымдық қызығуын ояту, шығармашылық белсенділікті, өз бетінше ізденуді арттыру жолында әр түрлі сабақтан тыс тәрбие жұмыстарының да көп көмегі бар. Мұндай тәрбиелік іс-шаралардың оқушылардың сабақ кезінде алған білімін, іскерлік дағдыларын, ой- өрісін дамытуда маңызы зор. Оқушылардың пәнге деген қызығушылығы сыныптан тыс жұмыстарды өткізуде ерекше байқалады.

Өз тәжірибемізде сабақтағы теориялық білімді сабақтан тыс шаралармен ұштастыра отырып, оның өткізілу түріне, тәрбиелік, білімділік, мазмұнына баса көңіл бөлеміз. Себебі оқушылар бойында белсенділік, мақсат көздеушілік, ұйымшылдық, намысшылдық, жауапкершілікті сезіне білу сияқты саналы көзқарас, жақсы қасиет осындай тәрбиелік іс-шараларда қалыптасатыны белгілі.

Сабақтың жаңа жобада өтуі оқушылардың еркін сөйлеп, ойларын ашық жеткізулеріне, сыншыл көзқарас байқатуларына мүмкіншілік туғызғандай болды. Бұндай әрекеттер сабақтың үш сатысында байқалып отырды. Оқушылар сабақтың барлық сатысында қызығушылықпен, белсенділікпен қатысып, өз ойларын, пікірлерін қызу түрде ортаға салып отырды. Шығу парағын толтыруда оқушылардың көпшілігі «не үйреніп, білдің?» деген сұраққа «мақсатқа жетуде орта жолда қалып қоймай, жету керек екенін түсіндім» деп жауап берді. Сабақта қолданылған стратегиялар оқушыларымызға өздерінің, бір-бірінің ой-пікірлеріне сын көзімен қарай отырып, жаңа, тың, идеялар туындауына жол ашты. Сонымен бірге көбіне қазақтың балалары өз ойын кесіп айтудан жасқанады және жеткізіп айта да алмайды. Сондықтан «Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламаның ұтымды жағын көре отырып, оқушылар шығармашылығын дамытумен айналыстық. Сабақ барысында СТО бағдарламасының стратегияларын қолдана отырып әр түрлі міндеттерді шешіп, проблемалық сұрақтарды талқылап, дискуссия ұйымдастырдық. Оқушылардың жазған эссесін оқығанда оқуға деген мотивациясы артып, ойлау қабілеті белсендендіріліп, креативті, сын тұрғысынан ойлауы дамыды деп айтуға болады. Оқушылардың пікірі бойынша, сабақта алынған білімдері терең бекітіліп қалды.

Жаңа технологияны қолдануда оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, үлкен ізденіспен, шығармашылыққа жетелеуге де болады. Нәтижесінде оқушы:

Оқыту процесінде жаңа технологияларды қолдана отырып білімін шыңдайды;

«Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет» деп, Елбасы оңтайландыру мен тиімділігін арттырудың маңызы өте зор. Осы технологияларды тиімді пайдалану арқылы әр мұғалім өз тәжірибесін жетілдіре түспек.

К.Д.Ушинскийдің «Мұғалім – өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім, оқуды, ізденуді тоқтатысымен оның мұғалімдігі де жойылады» - деген. Бұл «Ұстаз» атты ұлы сұрлеуге соқпағын салып жол тартқан көкірегі ояу, көзі ашық әрбір адамға берілген елеулі ескерту. Сабақты тартымды өткізіп, оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін әр сабағымызды түрлендіріп отыру шарт. Ол үшін тек бір технологиямен шектеліп қалмай, әртүрлі технологияның элементтерін пайдалану қажет.

Қорыта келе, «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасын дер кезінде қолға алынған, уақыт талабына сай көтерілген іс-шара деп есептейміз.

ХАМЗА МАДИНА АДЕБИЕТОВНА, *учитель английского языка,
Международная школа города Астана – филиал Автономной Организации
Образования «Назарбаев Интеллектуальные школы», город Астана.*

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ СТРУКТУРИРОВАНИЯ ТЕКСТА ЧЕРЕЗ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВОПРОСОВ ВЫСОКОГО ПОРЯДКА

В данной статье исследуется эффективность использования методов вопросов высокого порядка для развития письменных навыков учащихся, изучающих английский как иностранный язык (EFL). Исследование рассматривает, как структурированная письменная деятельность в сочетании вопросами высокого порядка может улучшить способность учащихся организовывать и эффективно формулировать свои идеи в письменной форме. В статье дается представление о педагогических интеграциях вопросов высокого порядка в обучение письму и предлагаются практические рекомендации для учителей, стремящихся развить навыки письма учащихся.

Это исследование основано на конструктивистских теориях обучения, которые подчеркивают активное построение знаний посредством значимых взаимодействий и когнитивных процессов. Кроме того, статья опирается на концепцию scaffolding, согласно которой преподаватели оказывают поддержку и руководство учащимся по мере того, как они развивают новые навыки и понимание от простого к сложному. Интегрируя вопросы высокого порядка в структурированную письменную деятельность, преподаватели могут способствовать развитию письма учащихся EFL, способствуя усвоению правил и стратегий письма (Peterson, 2019). Способствуя критическому мышлению и метакогнитивным навыкам, вопросы высокого порядка направлены на то, чтобы дать учащимся возможность участвовать в более глубоких уровнях анализа и синтеза, тем самым повышая их навыки письма и критического мышления (Sutiwi, 2022).

Методология исследования использует качественный подход, используя наблюдения и анализ работ учеников для изучения влияния вопросов высокого порядка на навыки письма учащихся. Выборка учащихся, выполняющих структурированные письменные задания, дополненные вопросами высокого порядка, призванными побудить к критическому мышлению и размышлениям, состояла из учеников пятого класса. Методы анализа данных, включая тематическое кодирование и выявление закономерностей, использовались для выявления повторяющихся ошибок и закономерностей в ответах учащихся.

Обучение навыкам задавать вопросы является важной частью развития критического мышления и навыков решения проблем. Когда учащимся предлагается задавать вопросы, они глубже изучают материал, выходят за рамки основных фактов и стремятся к лучшему пониманию обсуждаемых концепций (Park, 2017). Умения учащимися задавать вопросы:

1. Способствует обучению, основанному на запросах (inquiry based approach). Поощряя вопросы, учителя могут способствовать созданию среды обучения, в которой учащиеся активно ищут знания. Обучение через исследование (inquiry based approach) — это трехэтапный процесс, который включает в себя разработку вопроса, ответ на вопрос и аргументацию ответа, причем фаза вопросов имеет решающее значение для определения направления обучения.

2. Поощряет критическое мышление. Хорошие вопросы помогают развивать навыки критического мышления. Они могут побудить учащихся рассмотреть альтернативы, обдумать проблемы и признать пробелы в своем собственном понимании. Такие вопросы, как «Есть ли другой способ?» или «А что, если...?» побуждают учащихся думать глубже и рассматривать различные точки зрения.

3. Способствует самостоятельности: задавание вопросов позволяет учащимся контролировать свой собственный процесс обучения. Побуждая их задавать вопросы и искать ответы, они становятся более независимыми и берут на себя большую ответственность за свое обучение.

4. Укрепляет навыки решения проблем. Например, в контексте учащихся STEM способность задавать точные и вдумчивые вопросы может направить учащихся к значимому исследованию и более глубокому исследованию решения проблем.

5. Стратегии преподавания. Что касается стратегий, учителя могут моделировать процесс постановки вопросов, использовать методы построения, чтобы помочь учащимся сформулировать свои собственные вопросы, и предоставлять учащимся возможности как ставить, так и исследовать вопросы в условиях сотрудничества. Цель состоит в том, чтобы в конечном итоге учащиеся построили свои собственные содержательные запросы, которые могут улучшить их учебный опыт (Riwayatiningsih, 2019).

6. Рефлексивная практика. Когда учащиеся аргументируют свои ответы в рамках модели исследовательского обучения, этот этап размышления позволяет им интегрировать новую информацию с тем, что они уже знают, улучшая как их понимание, так и способность формулировать свои мысли

Результаты исследования показывают, что интеграция вопросов высокого порядка в структурированную письменную деятельность оказывает положительное влияние на навыки письма учащихся. В частности, учащиеся продемонстрировали улучшения в:

1. Организация и структура. Вопросы высокого порядка побуждали учащихся учитывать общую структуру и связность своего письма, что приводило к более логически организованным сочинениям и письмам.

2. Разработка содержания: учащиеся занимаются более глубокими уровнями анализа и синтеза, обогащая свои письма вдумчивыми идеями и подтверждающими доказательствами.

3. Владение языком: размышляя над вопросами высокого порядка, учащиеся продемонстрировали повышенное понимание использования языка и использовали более сложный словарный запас и структуры предложений в своем письме (Peterson, Taylor, 2012).

Результаты этого исследования имеют важное педагогическое значение для обучения письму на английском языке. Учителям рекомендуется включать методы вопросов высокого порядка в структурированную письменную деятельность, тем самым способствуя критическому мышлению и метакогнитивным навыкам, необходимым для эффективного письма. Кроме того, исследование подчеркивает важность предоставления своевременной обратной связи и создания благоприятной среды обучения, способствующей экспериментированию и росту.

В заключении это исследование подчеркивает потенциал интеграции методов вопросов высокого порядка не только для улучшения письменных навыков учащихся, но и для развития критических и креативных способностей. Вовлекая учащихся в структурированную письменную деятельность, дополненную стратегическими вопросами, преподаватели могут дать им возможность развить организационные, аналитические и лингвистические компетенции, необходимые для развития письменных навыков письма на английском языке.

Литература

Park, I. (2017). Questioning as advice resistance: writing tutorial interactions with L2 writers. *Classroom Discourse*, 8(3), 253–270.
<https://doi.org/10.1080/19463014.2017.1307125>

Peterson, D.S., Taylor, B.M. (2012), Using Higher Order Questioning to Accelerate Students' Growth in Reading. *Read Teach*, 65: 295-304.
<https://doi.org/10.1002/TRTR.01045>

Peterson, D. S. (2019). Engaging elementary students in higher order talk and writing about text. *Journal of Early Childhood Literacy*, 19(1), 34-54.
<https://doi.org/10.1177/1468798417690918>

Riwayatiningsih, R. (2019) Improving Writing Skill with Questioning: A Path on Critical Thinking Skill. *METATHESIS Journal of English Language, Literature, and Teaching*, 3 (2). pp. 203-213. ISSN 2580-2720

Sutiwi, S. (2022). Fostering students' writing through questioning strategy. *Journal Lingua Cendikia*, 1(1), 9-15. <https://jurnal.dcc.ac.id/index.php/JL/article/view/395>

